

בגדי תפארתך

ביאור מקום השוק
ואורך השמלה

חברתי בס"ד

יניב בן למ"א יהושע עסים (עשור)

ועמי במלאכת הכתיבה, האברכים החשובים רבני וחברי
מכון "בקודש פנימה"

סיימנו בשנת

"וְשֵׂאֵלָה אֵשָׁה מִשְׁכַּנְתָּהּ וּמִנֶּרֶת בֵּיתָה
כָּלִי כֶסֶף וְכָלִי זָהָב וְשִׁמְלֹת וְשִׁמְתָם עַל בְּנֵיכֶם
וְעַל בְּנֹתֵיכֶם"

(שמות ג' כב)

כתובת לשליחת הערות בכתב:
רח' הרב ברים 13/3 ביתר עילית.

לשאלות בנושא הספר, בהלכות שונות בענייני צניעות, ולהזמנת שיעורים:

050-4137174 ,02-5804531

לנשים בלבד: 02-5810763 .050-4180811

02-6222781 - (ע"י מחברת הספרים "תבורך מנשים" ו"חנוך לנערה")

לפניות ושאלות באימייל: 0504137174@okmail.co.il

לשמיעת שיעורים בנושא: 02-3727111 שלוחה 5/2

להזמנת כנסים לנשים: 02-6788888

**רשימת החנויות שניתן להשיג בהם מלבושים ארוכים -
מובאת בדף האחרון של הספר**

ראינו לנצל במה זאת ולפנות לכל אשר ענין הצניעות בנפשו, לתרום כפי יכולתו, ולסייע בכך למכון "בקודש פנימה" בהוצאת מהדורות נוספות של ספר זה, וכן חומר תורני איכותי נוסף בכלל תחומי הצניעות.

לתרומות: 0533111537 ,025804531

מהדורה רביעית מורחבת ומתוקנת עם הרבה הוספות

כל הזכויות שמורות

והספר מושכר בלבד, כפי התנאים המובאים בספר עמק משפט חלק זכויות יוצרים סימן מ'.

עימוד וכריכה: י. ג. 0527644765

לרכישת והזמנת הספר

ירושלים - 02-6222781 ,02-5810763

בני ברק - 0548431996

מודיעין עילית - 0504137174

ביתר - 02-5804531

צפת - 0772341088

בְּקוֹדֶשׁ פְּנִימָה

זה היום עשה ה' נגילה ונשמחה בו, אותו היום נטל עשר עטרות על שזרח אור ה' עלינו וזכינו להכניס עצמינו לסוגיות עצומות אלה של נושאי צניעות הנשים – ושאר ענייני הקדושה.

אשר בדורינו על אף שרבתה תורה בישראל ורבו תופשי התורה ולומדיה, אולם בנושא זה נתגלתה בורות גדולה בחלק התורני, גם אצל ת"ח שבשאר מקצועות התורה ידם רב להם. ותוצאות פורגות זו קשות מנושא, שמורים הלכה ע"פ מנהגי המקום, וכל מיני סברות כרסיות מבלי לעיין בש"ס ופוסקים, ונסמכים על כל מיני ספרי קיצורים וכל כה"ג, וההשלכות של מציאות זו ניכרות במצב הרחוב רח"ל.

והנה יש להקדים שסוגיות אלה שונות הן משאר סוגיות התלמוד בכך שאינם מפורשות וערוכות כלל, לא בש"ס ולא בפוסקים, לא בראשונים ולא באחרונים. ונראה לברר טעם הדבר ע"פ הרמב"ם (בפיהמש"ז במנחות פ"ד מ"ב) שכתב טעם לשאלה מדוע אין במשניות גם את הלכות סת"ם וציצית כלל (ורק בגמ' האריכו בזה) וז"ל "וסיבת זה בעיני לפי שהיו הדברים האלו מפורסמים בזמן חיבור המשנה, והיו עניינם ידועים ונהוגים ביד כל העם פרט וכלל, ואין ענין מהן נפלא משום אדם".

וה"ה וכ"ש בנושא זה של הצניעות, שהיה ברור בעם ישראל מאז ומעולם (וגם אצל אה"ע - להבדיל, זה היה ברור) עד פרוץ ההשכלה הארורה, שכילתה כל חלקה טובה, והורידה את העולם כולו עד שאול תחתית, ומאז נפרצו גדרי הצניעות.

והנה כתב הרמב"ם (בהל' איסורי ביאה פכ"ב ה"ז) על פי דברי הגמרא בחגיגה (י"א א') "דעתו של אדם קרובה אצל עריות, אם נסתפק לו דבר ששמע מורה להקל". והנה אם דבריו אמורים עוד בזמן המשנה בזמן שהיו ישראל גדורים בעריות, ומסורת הצניעות היתה שמורה, והדעה רחבה, ושאר נגעי דורנו לא היה להם זכר. אזי בימינו, הדברים הם על אחת כמה וכמה.

ולאור זאת, כמה מצער לשמוע אברכים ובני תורה שאינם יודעים דבר וחצי דבר בסוגיות חמורות אלו, ודנים בעניינים אלו בטענות של "אשתו של רב פלוני כך הולכת", ו"מי אמר שאסור", ו"שמעתי שיש פוסק שמיקל", ושאר טענות ריקות שהיו מביישות כל בן תורה בכל תחום שהוא, וזורות הרס וחורבן, בדברים שהכובר ראש הנחוץ בהם, הינו יותר מבכל חלקי התורה, כאמור.

ולאור הדברים הללו, ובכדי לעמוד על רצון ה' בעניינים אלו, התכנסנו אגודת אברכים לליבון מעמיק בסוגיות אלו. ונזדקקנו לשבת ולדלות מסוגיות הש"ס אחת הנה ואחת הנה, ולברר בסוגיות אלו מה מעיקר הדין ומה רק ממנהגי הצניעות, מה לכתחילה ומה בדיעבד, מה מוסכם על הפוסקים ומה נמצא במחלוקת. ואת שהעלינו בידינו אמרנו להעלות על הכתב וללמדו לאחרים בס"ד.

והנה קדמונו אנשים שכתבו גם הם ספרי הלכה בנושאים אלו, אבל שונה דרכינו מדרכם, שכן עיקר מטרתנו הינה להציג בפני הקורא דברים ברורים ומבוארים עוד בשורשם מתוך הש"ס והפוסקים. וכמו כן אין שאיפתנו להשליך על הקורא דינים סתומים כתורה למשה מסיני, מתוך נשיאת פנים לת"ח זה או אחר, אשר מספרים דבר מה בשמו.

וכן אין מטרתינו כלל לתרץ את מנהגי הדור, שירדו פלאות כדמוכח לכל פותח ספר.

וכמו כן אין כוונתנו לחזר אחר קולות או חומרות, מתוך מחשבה שמא כך יתקבל הספר יותר בקרב הציבור, אלא הכל נעשה מתוך שאיפה וחתיירה מה שאפשר להעמדת האמת על תילה, וכדרך שמצינו בכלל מקצועות התורה.

ויותר מכל, מטרתינו בחיבור זה (והבאים אחריו בס"ד) הינה לפרוש את הדברים בפני הלומד, בשפה ברורה ובהירה באופן מסודר וברור מה שיותר, ולפתוח צוהר לסוגיות הצניעות לכל דורש ה'. ובתקוה כי בְּרִבּוֹת לומדי התורה בנידון, ירבה תיקון המעוות וכדרך שאמרו חז"ל בראתי יצר הרע בראתי לו תורה תבלין.

וכמובן כשם שא"ל לבר בלא תבן כך א"ל לספר בלי טעויות, לכן אנו מבקשים מכל מי שמצא טעות בספר זה הן בהוראה הן בלימוד, שיאיר עינינו בזה, ובעז"ה נתייחס לדברים בכובד ראש הראוי.

וקראנו למכון זה בשם **"בקודש פנימה"** ע"פ האמור על קמחית (דברי הירושלמי יומא פ"א ה"א) "כל כבודה בת מלך פנימה ממשבצות זהב לבושה" וביאר רש"י (יומא מ"ז א') וז"ל "אשה צנועה ראויה לצאת ממנה כה"ג הלבוש משבצות זהב". ועל שהיתה קמחית צנועה בביתה פנימה, ולא ראו קורות ביתה שערות ראשה, זכתה ויצאו ממנה שבעה בנים כה"ג, שלבשו משבצות זהב ונכנסו 'בקודש פנימה'.

ועוד מובא שראויה אשה צנועה להנשא לכה"ג שנכנס לפני ולפנים, וכדאיתא במדרש (תנחומא וישלח ו') "א"ר יוסי כשהאשה מצנעת את עצמה בתוך הבית, ראויה לינשא לכה"ג ותעמיד כהנים גדולים".

וגם על פי דברי חז"ל (סוטה ד"ב) "יקרה היא (התורה) מפנינים, מכה"ג שנכנס לפני ולפנים", שכל מי שעוסק בתורה, יותר יקר לפני ה' יתברך מכה"ג שנכנס 'בקודש פנימה'.

וזוכים אנו כעת לפרסם פרי ביכורים של מכון **"בקודש פנימה"**, בהוצאת ספר **"בגדי תפארתך"** לאור, המבוסס על קונטרס שכבר זכה להצלחה רבה. ובס"ד תקוותנו כי הדברים יחדרו אל הלבבות ויתרמו לחיזוק הצניעות, ושאפתנו בס"ד לבשר בקרוב את הציבור, על פרסומים נוספים של שאר חיבורים חשובים בנושא הצניעות, אשר עליהם כבר החלו רבני המכון לשקוד.

יתן ה' וחפץ ה' בידינו יצליח, ותרבה הדעת ויתקבלו דברינו ויפוצו מעינותנו חוצה, ויצילנו ה' משגיאות, וינחנו בדרך אמת, ויהי נועם ה"א וגו'.

חברי המכון:

הרב ראובן נקאר (דומ"צ באלעד)

הרב יניב עסיס

הרב ישראל יעקב אריוביץ

הרב אסף ויינשטיין

הרב אריה זיידנר

כרוז העדה החרדית ירושלים

משנת תרפ"ח

בעזה"ת. בינ"ו עמ"י עש"ו

פסק הלכה

שנתפרסם בשנת תרפ"ח

בית דין צדק

לכל מקהלות האשכנזים
פעיה"ק ירושלים תובב"א

בנשיאות רבינו הגאב"ד מרן יוסף חיים זאננפעלד שליט"א [זצוק"ל]

פעיה"ק ירושלים ת"ר יום יא לחדש אייר שנת תרפ"ח.
כאשר בעוה"ר פשתה המספחת של מלבושי שחץ, ופרצו גדרי הצניעות,
סמל עמנו הקדוש, מאז ומעולם, באופן מבהיל מאד, ה' ירחם.
ורבים מיראי ה' פונים אלינו להורות להם את הדין והדת.

והנה אם כי המפורסמות אין צריכות ראי', אך מחמת דדשו בה רבים בעוה"ר.
והורגלו במלבושים קצרים ובבתי יד קצרים, עד אשר הרבה מהמון עם
נשנח חומר האיסור ונעשה להם כהיתר ח"ו.
על כן הננו להודיע בזה כי כל אשה ישראלית חייבת ע"פ דין תוה"ק
ללבוש בגדי צניעות כאשר נהגו בנות ישראל הכשרות מאז ומעולם
בלא שום שינוי

דהיינו במלבושים ארוכים עד קצה האחרון היותר אפשר
ומצד הראש יכסה את כל בית הצואר כמנהג הצנועות ובבתי ידים
ארוכות עד כפות הידים.

וכן בשאר הבגדים חייבות לנהוג צניעות.
וחלילה ללבוש אנפלאות מנוקבות מעשה רשת אשר הרגל נראה מתוכן.
או אנפלאות מגוון עור הגוף.

כל אלה פגול הוא לנו אומה קדושה וטהורה מדור דור.
וכמו כן כל אחד מחויב לחנך את בנותיו הקטנות בצניעות וקדושה
שגם הן תלבשנה בגדי צניעות ולכל הפחות שהשמלה תכסה בארכה
את רוב הרגל, ובתי ידים שיכסו את רוב היד.
ובשכר זה יקויים בנו מקרא שכתוב והייתם לי סגולה מכל העמים וגו' ואתם תהיו
לי ממלכת כהנים וגוי קדוש, ונזכה לגאולה קרובה בב"א.

בד"צ לכל מקהלות האשכנזים

נאם מרדכי ליב רובין

נאם יצחק במוהר"א ז"ל פרנקיל

נאם דרב צבי קארעלנשטיין

ראיתי הכתוב מהרה"ג הביד"צ נ"י ויאשר כחם וחילם לתקן הפרצות.

ובעיה"ח המחכה לישועה קרובה יוסף חיים זאנענפלד

דברי הגאונים הצדיקים הנ"ל תקיפי דארעא דישראל זצוק"ל אינם צריכים חיזוק,
ובוודאי שמנוה רבה לשמוע בקולם ולהוסיף גדרים בדרכי הצניעות כמקובל לנו מדור
דור וע"ז נאמר לא תסור מכל אשר יורוך ימין ושמאל וגדולה המצוה הזאת כי תגן
עלינו בעקבתא דמשיחא ולזכותינו לראות בקרוב בביתא משיחא בב"א.

הכו"ח טוב לחודש מרחשון תש"ל פעיה"ק ירושלים ת"ו

נאם פנחס עפשטיין ראב"ד ירושלים עיה"ק תובב"א

נאם דוד הלוי יונגרייז

נאם הק' משה ארי' פריינד

נאם ישראל באמו"ר הגה"ק מהרי"צ זצוק"ל דושינסקי

הגאון הגדול ר' שמעון יצחק שלזינגר שליט"א

מו"ץ העדה החרדית ירושלים

S. Y. SCHLESSINGER

RABBI OF COMMUNITY JEWISAH

JERUSALEM E. ISRAEL

25 TZFANIA ST.

TEL: 02-5827329

שמעון יצחק שלזינגר

מו"ץ העדה החרדית

רחוב צפניה 25

טלפון 5827329

עיריית ירושלים תוכבי"א

תאריך: ע' אלול תש"ל

כ"ד

בא אלי האברך החשוב והיקר הלך באהלה של תורה ויוםם ולילה ומזכה את הרבים, הן בשיעוריו הנפלאים בעיני צניעות וקדושת עם ישראל, והן בחיבור ספר **בגדי תפארתה**, בירור הלכה בחריפות ובקיאות מחז"ל וראשונים ופוסקים עד פוסקי זמנינו, על השיבות הצניעות לבנות ישראל בכל מקומות מושבותיהם...

וכידוע לכל שזכות קיום עם ישראל הוא בזכות הנשים הצדקניות, כמו שאיתא בילקוט שמעוני על דות (ד' אות מ"ח) וז"ל שם: יתן ה' את האשה א"ר אחא כל הנשוא אשה כשרה כאילו קיים כל התורה מראש עד סוף, ועליו הוא אומר אשתך כגפן פוריה, לפיכך נכתבה אשת חיל מאל"ף ועד תי"ו, וזוהי הדורות נגאלים אלא בשכר נשים צדקניות שיש בזוה, שנאמר זכר חסדו ואמונתו לבית ישראל, לבני ישראל אין כתיב כאן אלא לבית ישראל עכ"ל. ע"כ מובטחני שכל אשה כשרה שתוסיף הידור בצניעות, תזכה להתברך בבריות גופא, ונהגורא מעליא, אריכות ימים ושנים טובים, נחת וקדושה מכל ווצ"ח, ולקרב את גאולת עם בני ישראל שמחכים כולנו בכליון עינים, מתוך רחמים וחסדים גלויים בב"א.

וחתמתי שנת תהא שנת "שפע טובה ורחמים" לכל עם בני ישראל אמן לפ"ק

שמעון יצחק שלזינגר

הגאון הגדול ר' יצחק טוביה וויס שליט"א

גאב"ד העדה החרדית ירושלים

ס' 3
 ראיתי בצדקו הנכונם של יצ"ל הרב הגאון הרבני מ/רה אהרן יצחק
 שג נגדו שלוחה רב פה ע"ה והריני מצטער לצדדו הנכונם
 והנצרכים שפרט בזמננו בצדדים כאלו צריכים חיזוק והלואי
 שצדדים הנכונים חיזוק יתקבלו בהצדדו הנכונה ויצדד ש"ש
 ותפניו חתם צדדו הנכונה המחבר שליט"א חתם
 המקדש חתם הצדדים ומקיימים חותם המעשה

יצחק טוביה וויס

ראיתי דבריו הנכונים של יצ"ל הרב הגאון הצדיק
 מוה"ר שמעון יצחק שלזינגר שליט"א רב פה
 עה"ק, והריני מצטרף לדבריו הנכונים והנצרכים,
 בפרט בזמננו שדברים כאלו צריכים חיזוק. והלואי
 שדברים הצריכים חיזוק יתקבלו בהציבור למעשה
 ויתקדש ש"ש. והריני חותם בברכה להרב המחבר
 שליט"א, ולכל המקבלים את הדברים ומקיימים
 אותם למעשה.

הסכמת הרבנים הגאונים שליט"א

הרה"ג ר' אביגדור נבנצל שליט"א
 הרה"ג ר' משה מרדכי קארפ שליט"א
 הרה"ג ר' משה בראנסדופר שליט"א
 הרה"ג ר' שמעון בעדני שליט"א
 הרה"ג ר' עמרם אופמן שליט"א

הרה"ג ר' שריה דבלצקי שליט"א
 הרה"ג ר' שמאי קהת הכהן גרום שליט"א
 הרה"ג ר' חיים שמרלר שליט"א
 הרה"ג ר' יוסף ליברמן שליט"א
 הרה"ג ר' שמואל אליעזר שטרן שליט"א

בואו ונחזיק טובה לארגון **"בקודש פנימה"** המעורר לבבות העם לחזק בדקי בית ישראל בקדושה וצניעות אשר בזה תלוי כל קיומנו כאומה הנבחרת ועתה הביאו פרי ביכורם ספר **"בגדי תפארתך"** והוא חיבור נפלא ונחוץ בכל בית יהודי המדבר בדין אורך המלבושים ומחזק בנות ישראל להשיב מנהג אמותינו הקדושות בימים כתיקנם והכל ערוך ומסודר בטוב טעם ודעת מדברי הגמרא ראשונים ואחרונים וכבר עוררו בזה הגרי"ח זוננפלד זיע"א ובית דינו בשנת תרפ"ח וכמובא נוסח התקנון בתוך הספר. *

* לפני
 ההסכמות

ולא נצרכא אלא לברכה לעוסקים במלאכת קודש זו שיזכו להמשיך לזכות ולחזק את בנות ישראל לצניעות ואין הדורות נגאלים אלא בזכות נשים צדקניות שבדור (מדרש זוטא רות פרשה ד) במהרה בימינו אמן.

הגאון הגדול ר' שריה דבלצקי שליט"א
 מגדולי מורי ההוראה בב"ב

הגאון הגדול ר' יוסף ליברמן שליט"א
 רב ק"ק סדיגורא, וראש ישיבת שומרי החומות,
 ובעל שו"ת משנת יוסף

אני מצטרף לכל הנ"ל
 א"י
 א"י
 א"י
 א"י
 א"י

גדול הוא חוב הצנעות
 ויתברכו כל המחזקים
 והמתחזקים בזה

הגאון הגדול ר' שמאי קהת הכהן גרום שליט"א
 רב ומו"ץ דק"ק בעלזא

הגאון הגדול ר' חיים שמרלר שליט"א
 רב ומו"ץ דק"ק צאנז

דבר גדול עושים העוסקים בעניני צניעות המלבושים, כידוע שבכל הדורות הקפידו מאוד ע"ז, וכל הגאולה תלוי בזה. ע"כ תחזקנה ידיהם והשו"ת יערה טהרה וקדושה מן השמים

דברי תורה אין צריכין חיזוק, וכיהודה ועוד לקרא אני מצטרף לדבר גדול וקדוש שקירוב הגאולה תלוי בזה

הגאון הגדול ר' שמואל אליעזר שטרך שליט"א
דומ"ץ בני"ד דהגר"ש ואזנער ורב דמערב ב"ב

הגאון הגדול ר' אביגדור בנצל שליט"א
רב דירושלים העתיקה

*אשרי מי שזוכה לחזק ולהאדיר את נושא הצניעות
שהרבה גופי תורה תלוין בה*

*דבר גדול הוא לחזק את הצניעות בעם ישראל, ויבורכו כל
העוסקים בזה. אין השכינה שורה אלא כשאנחנו צנועים.
וכמאמר הכתוב ולא יראה בך ערות דבר ושב מאחריך, ואת
צנועים חכמה.*

הגאון הגדול ר' משה בראנדסארפער שליט"א
ראש בית ההוראה היכל הוראה, וחבר העד"ח

הגאון הגדול ר' משה מרדכי קארפ שליט"א
רב בעיר קרית ספר

*הנני מצטרף לרבנים הגאונים ע"ד חיזוק ארגון הנ"ל
לעורר בתי ישראל לקדושה וטהרה*

*גם אני מצטרף להני"ל, וכל חיזוק בנות ישראל
בצניעות לקדושה הרי"ז מקרב את הגאולה הבאה
בזכות נשים צדקניות.*

הגאון הגדול ר' עמרם אופמן שליט"א
מו"ץ העד"ח, ומראשי ישיבת שער השמים

הגאון הגדול ר' שמעון בעדני שליט"א
ראש כולל תורה וחיים, וחבר מועצת חכמי התורה

*הספר בנדי תפארתך בא לחזק הידוע אשר רבים
מזלזלים בהם אף כי אלה אשר יזכו לנאולה תלוי בזה,
ותחזקנה ידי העוסקים בקדושת ישראל.*

*הנני מצטרף לכל הנ"ל, ומצוה רבה להפיץ ספר
העוסק בלבוש צנוע, שיש בזה הרבה פירויות, ושם
הספר בנדי תפארתך שזה מביא תפארת, עיי' הלכות
הצניעות שבו.*

הגאון הגדול ר' יצחק רצאבי שליט"א

ראש מוסדות פועלת צדיק ויד מהרי"ץ, ומגדולי פוסקי עדת תימן

יצחק רצאבי • ITZCHAK RETZABI

ראש ביהמ"ד בית הוראה ומכון פועלת צדיק

וראש מוסדות יד מהרי"ץ בני ברק

מח"ס שלחן ערוך המקוצר ח"ח

פסקי מהרי"ץ ו"ת שולח עולת יצחק ב"ת ועוד

לקי יום שנכפל בו כי טוב, ה' מנחם אב ה'תשע"ב ב'שכ"ג

שמח לבי ויגל כבודי לעיין בקונטרסים נכבד בשם בגדי תפארתך אשר פעל ועשה בטוב טעם ודעת הרה"ג ניב עסיס שליט"א מירושלם עיקר"ת, לבאר על פי הש"ס והפוסקים ראשונים ואחרונים את מקום השוק ואורך השמלה, יגע ועמל הדק היטב בעיון נמרץ ובהיקף עצום, אשריו ואשרי חלקו שישב על מדוכה זו, ופרש את השמלה לארכה ולרחבה, גלייה לדרעיה ונפל נהורא בבי מדרשא, ונראים דבריו הלכה למעשה.

וכבר מוזמני חזרתי בי ממה שכתבתי בשע"ה הלי מלבושי הנשים וצניעותן סי' ר"ב סעיף ו', שמכמחצית השוק ומטה די בכיסוי גרבים, וכן בחוברת צניעות בת ישראל, אלא צריך להיות שם בכיסוי בלתי צמוד, עד הקרסול. ושנייה חמורה ביד המתנגדים לכך, אדרבה לכולי עלמא כל המאריכה ה"ז משובחת. וכבר דיברתי על כך בשיעורים השבועיים, כגון במוצ"ק כי תצא ה'תשע"א.

והנביא צוח, יען כי גבהו בנות ציון וגו', ולא הזכיר בנות ירושלם, והדבר יובן בהקדים מה שכתבו המפרשים כי ציון הוא מקום המקדש ומושב הסנהדרין, המלך והשרים. משא"כ ירושלם, הוא שאר העיר, שם ישבו ההמון. הלכך נקט בנות ציון, לומר לך שאפילו הן, שהיו החשובות והמכובדות ביותר, נכשלו בעיון הזה של נבחות ונאוה להראות ולהבליש את עצמן רח"ל. ובעוה"ר הדבר חוזר ונשנה גם בזמננו, כעין מה שהיה אז.

הלכך נברך את הרב המחבר שליט"א שזכה בזה לפקוח עיניים עורות, יהא רעוא מן שמיא דיימא מילתא דתתקבל, וזכות הרבים תלויה בו. גם ידי תיכון עמו אף זרועי תאמצנו, וידעתי את האיש ואת שיוח, כי נשאתי ונתתי עמו בליבון עניין זה, יזכהו השי"ת להגביר חילו, ולהוסיף עשר מעלות בקודש. ותקותי שיצטרפו רבנים נוספים להמליץ בכתב על העניין, ולא תגורו מפני איש כתיב, ויסורו כל המכשולות מישראל, ויגדורו השי"ת כל פרצותינו, ונזכה לבניין ציון ולנחמת ירושלם ת"ו בעגלא ובזמן קרוב אכ"ר.

ביקרא דאורייתא

הצ' יצחק בכמהר"ג רצאבי יצ"ו

ז' כסליו תשע"ז

ובמענה לשאלה בנידון כתב הרב תשובה זו (תמצית דבריו)

כיסוי הרגל בשמלה או חצאית וכדו' עד הקרסול, דעתי כעת בשנים האחרונות לאחר העיון בסוגיא זו, שהוא חובה מעיקר הדין, ולא מספיק עד חצי השוק, וכאשר הוכיחו בדורינו כבר הרבה גדולי תורה והוראה ובעוד כמה ספרים, ולאחרונה בקונטרסים בגדי תפארתך, וכבר הרחבתי קצת שם בהסכמתי. ואכן כך נהגו בעבר בארצות רבות, כדת וכדין. אשריהם ישראל אשר בהם בחר אל...

למדנו למסקנא כי על פי דעת תורתנו הקדושה חובה מעיקר הדין להאריך את השמלה או החצאית עד הקרסול, או שייארו משם המכנסים התחתיים, דהיינו מחצי השוק ומטה, ואין להקל בגרביים אפילו בגזן שחור גם אם הם אטומות 70 דנייר ויותר, כיון שהן צמודות לגוף, והדבר גורם לבלבולים ומכשולים. שאו ברכה מאת ה'

הגאון הגדול ר' עזריאל אויערבך שליט"א

מזקני וגדולי מורי ההוראה בירושלים

בס"ד

Rabbi Ezriel Auerbach

Bayit Vegan, Jerusalem

חרב עזריאל אויערבאך

בית וגן, ירושלים ת"ו

על והפך לטובה. ההגדרה של בית אשכנז
 היא הצניעות בתנאים הטובים לניחוח
 ולצניעות המורית וההולמ את בית
 ישראל ובה נמנו המנהיגים והגדולים שצדקה של
 המעלה היא הצניעות. על כן באנו ונציג סוכה
 לאורם הטובים להיזכר את כבוד הצניעות
 והם אהמו בקדושת פנימית גדולה בנות ישראל
 ובמאמרים לניחוח המורה והיא ה...
 תעבורה יפי העלם קים בתלמוד הקדוש
 וצדקה אלהי אמת קדושים ובקדושה
 על כל דבורה בתלמוד קדושים
 מרוב צויה לה למאמרים
 שמה

הסכמת הרבנים הגאונים שליט"א

הרה"ג רבי יעקב שכנזי שליט"א
הרה"ג רבי יהושע ממך שליט"א

הרה"ג רבי שלמה יוסף מחפור שליט"א
הרה"ג רבי מאיר מאזוז שליט"א

שלמה יוסף מחפור

אב"ד בר"צ יורה דעה
רב ומר"צ ושכונת נוה אחיעזר ושיכון ו
בני ברק

בע"ה יום רביעי ג מנחם אב תשע"ד

דברי ברכה

הובא לפני הקונט' בגדי תפארתך אשר כוננו ידי היקר והנעלה, רב הפעלים לתורה, כש"ת הרב יניב עסיס שליט"א איתן מושבו בעיקר"ת ירושלים ת"ו. הקונט' הנ"ל סובב הולך על הגדרת השוק שהוא הפרק התחתון של הרגל מתחת לירך, וכאשר מבואר בדברי רבותינו הראשונים והאריכות בזה אך למותר. בנוסף מעורר הוא על חובת הארכת החצאיות והשמלות עד קרוב לכף הרגל, כפי שנהגו בדור הקודם אמותינו, שנהגו בצניעות מופלגת כראוי, ולפעלא טבא אמינא איישר חיליה לאורייתא.

והנני לברכו שחפץ ה' בידו יצלת, להמשיך בפעולותיו לחזק ברקי הצניעות בעם ישראל ברוב עוז ותעצומות, וזכות זו תגן על כל עם ישראל להוושע במהרה תשועת עולמים, ונשמע קול שופרו של משיח, אמן.

הגאון הגדול ר' מאיר מאזוז שליט"א
מגדולי הפוסקים, וראש ישיבת כסא רחמים

הגאון הגדול ר' יהושע מאמן שליט"א
חבר ביה"ד הגדול, ומחבר שו"ת עמק יהושע ועוד

אני מצטרף לכל האמור

אני מצטרף לכל האמור
[Handwritten signature]

[Handwritten signature]

הצטרפות הגאון הגדול ר' **יעקב שיכנזי** שליט"א
מו"ץ בעדה החרדית הספרדית

אני מצטרף לכל האמור לעיל, וזכות היא לנו להשתתף עם יראי ה' המחזקים את העם בענין הצניעות, ולמעשה מעוררים על דבר שכל אחד מאתנו היה צריך להתריע. ואף חיברו חוברת מיוחדת במינה בנושא זה, הנקראת **בגדי תפארתך**. אשריהם ואשרי חלקם, וכבוד הוא לנו להתחבר לעושי מצוה.

אני מצטרף לכל האמור לעיל
וכבוד היא לנו להשתתף עם
יראי ה' המחזקים את העם
בענין הצניעות, ולמעשה
מעוררים על דבר שכל אחד
מאתנו היה צריך להתריע.
ואף חיברו חוברת מיוחדת
במינה בנושא זה, הנקראת
בגדי תפארתך. אשריהם
ואשרי חלקם, וכבוד הוא לנו
להתחבר לעושי מצוה.

הגאון הגדול ר' **יוסף ועקנין** שליט"א
דומ"צ וראש ביהמ"ד צוף דב"ש ירושלים

הובאה לפני חוברת "**בגדי תפארתך**" ובה מתוארות בנות ונשות ישראל מדורות לפנינו איך המלבושים שלהם היו צנועים ביותר, והדבר מחוזק הן במוסר והן בהלכה, וזהו החן והיופי של בנות ישראל, והכל בנוסח קל ובנועם שיח. וכו"ז אסף איש טהור וצנוע שבאמת גילה את טוהר ליבו והצער למה שהולך היום בעוה"ר וקם וחיבר חוברת זו כב' האברך היקר הרב ר' יניב עסיס שליט"א השוקד על התורה, ויראת ה' היא אוצרו. וזו החוברת יש לכל בר ישראל לקרוא בביתו בין שהוא אברך בין שהוא בעה"ב בכדי להסביר בביתו ומשפחתו את ההוד והיוקרה של בנות ישראל. יה"ר שיתברך המחבר בכל מילי דמיטב ויראה פירות בעמלו. ובזכות נשים צדקניות נגאלו ויגאלו עם ישראל במהרה בימינו אכי"ר.

בברכת התורה

יוסף ב"ר אברהם ועקנין

ראש ביהמ"ד צוף דב"ש ירושלים

הרה"ח ר' שמואל משה קרמר שליט"א

מזקני מנהיגי הסידות ברסלב

והצטרפות הרה"ח ר' שמעון שפירא שליט"א

SHMUEL MOSHE KREMER

Author Of Mayanim B'Nechalim

President, Talmud Tora BRESLOV

Rosh Kollel OR HANELAM

8 Yochanan Mizrahi St. Tel: 972-2-5829514

JERUSALEN

שמואל משה קרמר

מח"ס מעיינים בנחלים

נשיא מוסדות התורה והחינוך

ברסלב

ירושלים - בית שמש

ור"כ אור הנעלם ברסלב

ע"ה"ק ירושלים תוכב"א

בס"ד, תשרי תשע"ז

כיהודה ועוד לקרא הנני מצטרף בכל עוז לדברי ההלל, השיר והשבח, שגדולי ישראל ופוסקי הדור שליט"א עומדים ומשבחים ומפאריין את הארגון החשוב "בקודש פנימה" העוסק בחיזוק אחד מעיקרי היהדות ויסודי הדת שהוא ענין הצניעות אשר בעוה"ר ירדה פלאים בדורינו ה"י.

וביותר גומריין את ההלל על הספר הנפלא אשר יצא על ידם אשר בשמו יכונה "בגדי תפארתך" שחברו האברך החשוב ומזכה הרבים, צנא מלא ספרא, ת"ח ויושב אהלים הרה"ח ר' יניב עסיס שליט"א המבאר את הענין ע"פ דעת תורה בטוטר"ד, ובנוי על יסודות איתנים של כל גדולי הדורות זיע"א.

ברך ה' חילם ופועל ידיהם תרצה שיזכו להמשיך בפעליהם הברוכים ולזכות את הרבים בעניין זה כאשר כל העולם הבא' של האישה תלוי במידת צניעותה כמובא בשם הגאון מווילנא זיע"א ועוד, ויזכו לראות בנין וב"ב עוסקים בתורה ובמצוות מתוך נחת והרחבת הדעת ושפע טובה וברכה עד בלי די, ואין לשער שכרם בזה ובבא כי רב הוא.

הב"ה
ר' שמואל משה קרמר

הרה"ח ר' שמעון שפירא שליט"א

מגדולי וחשובי רבני ברסלב

הנני מצטרף לדברי הרה"ח רבי שמואל משה קרמר שליט"א בשבח הספר "בגדי תפארתך", שאת מחברו אני מכיר כת"ח וירא שמים שפועל רבות בענין הצניעות, שענין זה הוא הנסיון הכי גדול בדור הזה, וכמה שמהדרין בזה יותר, מתקרבים ביותר לה' יתברך ומקריבין את ביאת המשיח במהרה בימינו אמן

שמעון שפירא

הגאון הגדול ר' חיים שמרלר שליט"א

רב ומו"ץ דק"ק צאנז

Rabbi c. shmerler

rosh hayeshiva "Oraysah"
rav of "haichl tzvi" sanz jerusalaim
43 david street - Jerushalaim
Tel 02-5821-407
israel

חיים שמרלר

ראש ישיבת אורייתא
רב ור"מ דביהמ"ד "היכל צבי" צאנז
יו"ר מפעל "שערי הוראה" העולמי
מח"ס "הרבי הלכה" ו"מועדי חיים"
עיה"ק ירושלים תוככי"א

ב"ה טו"ב כסליו לפ"ק ירושלים

הנני בשבח המגיע לכתבים לארגון הנפלא "נפשינו" העוסק רבות בהגברת חובת הצניעות שכבר אמרו רבותינו הק' שהשראת השכינה תלויה בדבר גדול זה, כדאיתא (דברים כ"ג ט') כי ה' אלוקיך מתהלך בקרב מחנך להצילך ולתת אויביך לפניך והיה מחנך קדוש ולא יראה בך ערות דבר ושב מאחריך, ואמרו בפסיקתא רבתי (מ"ה) אין לך יפה יותר מן הצניעות. ועוד אמרו אלוקיהם של אלה שונא זימה הוא כבסנהדרין (ק"ו). וראה מה שכתב הרמב"ן ויקרא (ח"י כ"א).

והוציאו ספרים בחומר הנושא ובפרט

הקונטרס בגדי תפארתך להרב יניב עסיס נרו יזרח ויאיר

אשר כחומר ביד היוצר כן מלא ברכת ה' אוצרו אוצר יראת ה' טהורה, ומעורר לב המעיין להתנהג באופן הלבישה כיאות וכנכון על פי דת יהודית.

ועל כן אמינא לפעלא יישר וחפץ ה' בידם יצליח להרבות כבוד שמים והשראת השכינה בקרב ישראל

קדושים

הכו"ח ביקרא "דאורייתא ומברככם ברוב הצלחה וברכה

ה' הטוב ישפיע עליכם ככם אלף פעמים

חיים שמרלר

חיים שמרלר

הגאון הגדול ר' אליהו בנימין מאדאר שליט"א

רב ומו"ץ בישיבת כסא רחמים, ומח"ס אמרות טהורות

Institutions Yeshivat KISSE RAHAMIM

בניסאות רבותני שבא"י
מרח האון האדיר הראשון לציון הרב עובדיה יוסף שליט"א
ולחבריה טוח הגיר רפאל כ. צבאן זצ"ל
רב תרבות, חבר מועצת הרבנות הראשית לישראל

מוסדות ישיבת כסא רחמים ספרדית (ע"ר)

על שם מרח האון
ר רחמים חי חיותה המתן זצ"ל, ראב"ד אי גרבא
(נסדה בכסלו התשכ"ב ע"י תלמידו האון מקוש)
רבנו מצליח מאווח זצ"ל הר"ר חבר כ"ד בתוסט)

טעוהה רשומה מס. 9-858-000-58

מוסדות הישיבה:

- גן ילדים
- תחת לבנים
- גן יב"ס לבנות
- מתכתבא ז-ח
- ישיבה קטנה
- ישיבה גדולה
- סמינר לבנות
- כוללי אברכים:
- בני-ברק
- בבתיים
- תמיכות
- בד"ץ "משפט ודקדק"
- ירחון "אור תורה"
- "מכון הרב מצליח"
להוצאת ספרים
- טולל ערב
לחגיגות שיר"ת
"ויצן שמואל"
- מכון
- "זכור תורת משה עבדי"
- קון גמ"ח ומענקים
- מכון הס"ת הספרדי
"יד רפאל"
- ועוד...

בס"ד בני-ברק, יום משיב מ' עומים אה אהא...
אשרינו מה טוב חלקנו ומנה נעים גורלנו, שזכינו בדורנו כי נתרבה הספסלים בבתי המדרש בפי"י, והרבה אנשים וראים ושלמים שזוקדים על התורה ועבודת ה', ומדקדקים במצוות רבות קלה כבחמורה, וחיים בתוך ארבע אמות של הלכה, ומשליכים אחרי גווס ענייני העוה"ז, כ"י אשריהם ואשרי חלקם.

ברם דא עקא, שהדבר מפריע לבעל דבר הוא היצר הרע, ורואה שגאוולתן של ישראל מתקדבת, לפיכך מנסה בכל כחו לדחותה בכל מיני דרכים. ואחת מעצותיו הרעות, היא כעצת בלעם הרשע בשעתו, להחליש את הצניעות והקדושה מעם ישראל הקדוש, ולפרוץ פרוצות רבות בחזמת הצניעות, שהיא היתה הסמל של עמנו, והצליח במזמתו להכניס במחנה ה' החרדים אל דברו, מתרבות הגויים ומטומאתם, הן בקלות ראש בין אנשים לנשים ובפרט במקומות עבודה שונים, שהוא פתח להטאת. הן במכשירים הטמאים, שהיו כל חלקה טובה, הן בכאוות הנכריות, המחטיאות את הרבים. הן בלבוש הצר והקצר, שהוא מחוקק הגויים הערלים.

והנה אמרו הז"ל (ברכות כד.) שוק באשה ערוה והדבר ברור ופשוט הוא בתלמוד ובפוסקים, כי שוק הוא החלק שמתחת לברך עד הקרסול, והוא ערוה, וצריך לכסותו, וכמ"ש מרח מופה"ה הגרע"י זצ"ל הכ"מ בספרו יבי"א (ח"ו עמוד ק"ץ), ולבה"ח מרח האון ראש הישיבה נ"ו בספרו סנסן ליאר מהדורא חדשה (עמוד רמ"ט), ומורה"ר האון המופלא ר' משה לוי זצ"ל בספרו ברכת ה' (ח"א פ"ד סי"א), וכ"ד גאוני אשכנז זמיהם האון שבט הלוי (ח"א סי' א'), ועמנו שאר החכמים, עיין בספריהם. וממילא הדבר פשוט, שלא זו בלבד שאסור לגלותו, אלא דרך הצניעות היא לכסותו בחצאת ארובה, שדינו כשאר הגוף, ומה נואלו אותם המקלים לעצמם וגופים במחמירות, ונחפז הוא, שהדרך הנכונה להארך השלמה ולכסות כל הגוף כרוי, וכמנהג הדורות הקודמים, ואמרתנו הקדושות ע"ה עטף הוליה בקרית, אעלון קדושה וז.

לפיכך תחזקנה ידי האברכים היקרים המחזקים ענין זה, ובפרט בחוברת בגדי תפארת, והביאו כן מפוסטריים וספרים ומקורות רבים. אשריהם ואשרי חלקם שמוזכים את הרבים, וזכות הרבים תלוי בהם, ואשרי אנוש יעשה זאת, ובזכות שניזהר ונישמך גם במצוות שאדם דש בעקביו, נזכה לכל הבטחות ונחמות, ולכל הברכות, עם כל ישראל, ובא לציון גואל. אבי"ד.

הב"ח
אבנן ה' לאלו
ועכבה לפעול
זה אליו חנין נאמן

הגאון הגדול ר' יעקב מאיר שטרן שליט"א

דומ"צ בבי"ד דמרן הגר"ש ואזנר זצ"ל, דיין ומו"ץ דק"ק ויזניץ

יעקב מאיר שטרן

דומ"צ בבי"ד דמרן הגר"ש ואזנר זצ"ל
דיין ומורה צדק דקהילת ויזניץ
מח"ס משנת הסופר ואמרי יעקב
רב אב"ד קהילות יעקב - בני ברק

ב"ה כ"א אייר תשנ"א

הן הובא לפני קונטרס חשוב בשם "בגדי תפארתך", שבו
מבוארים בטוב טעם ודעת תורה, עניני וגדרי הצניעות שכל אשה
יראת, ד' מחוייבת לנהוג בהם למעשה, והדברים נלקחו מספרי
הפוסקים שמחייב אותנו לנהוג כן למעשה. ואף שהנסיונות
בענינים אלו יש בהם קושי, אבל הכתוב ואתם תהיו לי ממלכת
כהנים "וגוי קדוש" שנאמר לפני מתן תורה, בתור הקדמה
ותנאי למתן תורה, נותן עוז ותעצומות לכל אלו שחפצים לזכות
לחיי קדושה ולקיים והיה מחניך קדוש. ולכן דבר גדול עושים
מבוד הרבנים החשובים שמוסרים עצמם לחזק ענינים אלו ע"י
הדפסת חיבור הנ"ל, והוא בגדר זיכוי הרבים ממדרגה ראשונה,
אשריכם שהנכם מביאים להשראת השכינה הק' בישראל, ותזכו
להרבות פעלים לחיזוק הקדושה והצניעות למענו יתברך שמו.

וע"ז קדמת מצפה איתנו א'

יעקב מאיר שטרן

הגאון הגדול ר' אהרן בוטבול שליט"א

חתן הראש"ל הרב עובדיה יוסף זצוק"ל

בית הוראה יביע אומר

בנשיאות מרן הראש"ל הרב עובדיה יוסף זצ"ל

בס"ד ט"ז תשרי כ"ה לתמוז

בא לידי הקונטרס הנפלא "בגדרי תפארתך" העוסק בגדר צניעות בנות ישראל בלבושן, ובמיוחד באורך הבגד עפ"י דין תורה. עברתי על דבריו הנפלאים וראיתי שהמלכתב והזכיח בהוכחות ברורות ונחרצות בטוב טעם ודעת, איישר חיליה לאוהייתא. מי יתן והיו הדברים הנכתבים נכנסים בלבבות השומעות, ותרבנה הצניעות והקדושה.

וכבר אמרו חז"ל במדרש רבה ויקרא אמר ר' יהודה בן פזי מפני מה נסמכה פרשת עריות לפרשת קדושים, ללמדך שכל מקום שאתה מוצא בו גדר ערוה, אתה מוצא קדושה. ועפ"ז תורף בספר אמרי אמת קושיית הרא"ש במס' כתובות דף ז': דהיכן מצינו שמברכים על איסור, והרי בברכת האירוסין מברכין על כך שאסור לנו את הארוסות והעריות? ותירץ שבכל מקום שיש גדר ערוה אתה מוצא קדושה, וכאן ע"י איסור עריות וארוסות קדשנו במצונותיו, ולכן חתמין מקדש עמו ישראל ע"י חופה בקידושין.

נמצא דגדרי הצניעות הם גדרי הקדושה ובלעדיהם אין לנו זכות קיום. ומכאן תוכחה גדולה לאותם מנהלי מוסדות שאינם מאפשרים לבנות ללבוש חצאית ארוכה מטעמים מוזרים ומשונים. וכן אינם מאפשרים ללבוש גרביים כהים.

ואגן תפילה להקב"ה שיגדור גדהינו ותרבה הקדושה והדעת בעם ישראל.

שמואל
ואיך קראו
חתן אהרן בוטבול

הגאון הגדול ר' ראובן אלבז שליט"א

ראש ישיבת אור החיים, וחבר מועצת חכמי התורה

ראובן אלבז

רב ומו"צ שכונת בית ישראל והסביבה
ראש ישיבת אור החיים
חבר מועצת דבמי התורה
רדו קזרא 1, ירושלים 91054
טל' 5000455-02, פקס 5000502-02

בס"ד

כ"ב סיון תשע"ו

המלצה וברכה

שמחתי מאוד לשמוע, על דבר אשר נקבצו ובאו חבורת אברכים יראי השם וחושבי שמו, חברי מכון "בקודש פנימה", ושמו להם מטרה, לחזק בגות ישראל הכשרות, ע"י שיעורים והפצת ספרים בנושאים חשובים אלו. אשר טעונים חיזוק בדורינו דור יתום זה, שבו החושך יכסה ארץ וערפל לאומים.

ועתה הראוני את ספרם הנכבד "בגדי תפארתך" העוסק בביאור מקום השוק ומוכיח מש"ס ופוסקים כי לדינא "שוק" היינו הפרק שמהברך ולמטה וכמו שפסק ג"כ מורינו ורבינו זיע"א בספרו יביע אומר חלק ו' (יו"ד סימן י"ד)

ועוד מעוררים בספרם על חובת הארכת החצאיות כמו שהלכו אימותינו הקדושות בכל הדורות כמבואר בפנים הספר.

ובע"ה בדורינו אנו נתקצרו החצאיות עד למאוד וביותר שהולכות עם גרביים שקופות וגורמות בזה מכשלה רבה והחוב מוטל על כל אשה להצניע עצמה בדרך הראויה והמקובלת מדורות.

וכל המתחזקת בזה נוטלת שכר כנגד כולן וכבר שיבחו רבותינו ז"ל את הצניעות ואמרו (מגילה י"ג ב') כי בשכר צניעות שהיתה בה ברחל- זכתה ויצא ממנה שאול, ובשכר צניעות שהיה בו בשאול- זכה ויצאה ממנו אסתר. וכן זכתה רות כדאיתא במדרש (רות זוטא א') "זכתה ויצא ממנה דוד שריוה להקב"ה בשירות ותשבחות". וכידוע גודל צניעותה של רות אשר ראה בה בועז צניעות יתירה מכל הנשים (כדאיתא במדרש רבה רות ד). וביותר מהרה שלא יתראה ממנה תבנית גופה וכמו שאמרו עליה רבותינו ז"ל "כל הנשים שוחחות ומלקטות וזו יושבת ומלקטת" עייש.

ולא נצרכה אלא לברכה להעוסקים במלאכה קדושה זו שיראו ברכה במעשה ידיהם ויזכו להפיץ את דבר השם לחושבי שמו,

ונזכה לגאולה השלימה והאמיתית במהרה בימינו אמן.

בברכה:

ראובן אלבז

הגאון הגדול ר' איתמר מהפוד הלוי שליט"א

דיין ומו"צ ראש כולל תפילה למשה

ITAMAR MAKHPOUD HALEVI

RABBI AND MOZ

ROSH KOLLEL AND BEIT MIDRASH "TEFILLAH LE'MOSHE"
AUTHOR OF TOEFO TREEM AND KUSHAT ISRAEL

איתמר מהפוד הלוי

דיין ומו"צ

ראש כולל ובית מדרש "תפילה למשה"
מוה"ם תועות ראם ב"ח, שו"ת ברית הלוי
קדושת ישראל תוד

בס"ד אדר ב' תשע"ד

הנני בא בשורות אלו לחזק את ידי היקר והנעלה הרה"ג יניב עסיס שליט"א, אשר עוסק מזה שנים להחדיר את המודעות לצניעות הראויה לבת ישראל על פי ההלכה הצרופה, ומשמיא קא זכו ליה לחבר קונטרסים חשובים בנושא זה, ולהסיר פוקה ומכשול בדברים שנתפרצו והושרשו בטעות בכרם ישראל ר"ל, כי עיקרא דיצרא בישא הוא על עריין כדאיתא בזוה"ק (ויקרא ד' ט"ו):

ועתה הניף ידו בקונטרס נפלא הנקרא "בגדי תפארתך", בענין מקום השוק באשה ערוה. והאריך בדברים נכוחים, ברורים וישירים לכל בר דעת חופש אמת. וכבר כתבתי בשו"ת ברית הלוי ח"ב כתי"י, להוכיח בראיות חותכות וברורות, אפס קצהו תראה, דהשוק הוא החלק התחתון. ודברי מרן קדוש ישראל, הכהן הגדול רבינו המשנה ברורה זיע"א, פשוטים ומאירים, ומעולם לא עלתה על דעתו למימרא דהשוק הוא החלק העליון. ובפרט שאין בכח אחרון, ואין מדרכו לחלוק על דברים המפורשים להדיא בש"ס וראשונים, דהשוק הוא החלק התחתון כבשאר דוכתי דש"ס. והרה"ג הנ"ל בקונטרסו מאריך להצדיק את הצדיק דמעיקרא, ולהסביר דברי המשנ"ב ודברי רבינו גאון ישראל הפמ"ג, בטוב טעם ודעת, שפתיים ישק, משיב דברים נכוחים.

ואגיד נאמנה, כי מעולם תמהתי טובא, דגם למטוניה דידם והבנתם במשנ"ב, האיך אפשר לדחות ראשונים מקמי אחרון כשלא כתב מקוד לדבריו, וגם ארזי הלבנון דחו דבריו בדברים נכוחים. לו יהא ספק, הרי הוי ספק דאורייתא ולחומרא, ובפרט שהמחלוקת אינה שקולה. ומאי שנא מכל דוכתי שתופסים חומרות הגם שאין להם יסוד ובסיס, ובענייני הקדושה והיסוד של עם ישראל נוקטים לקולא. ומעתה מה מאד יש להתפלא, מאי שנא שוק מירך או שאר גוף האשה, שפשוט לכל שאסור, ופריצות גדולה היא ללבוש על כל גופה גרב 70 דנייר, כי עב"פ צורת האברים ותבליטם נראים וניכרים. על כן ברור שישנו חיוב גמור מדינא ולא רק מחומרא, לכסות את כל החלק התחתון של הרגל עד הקרסול בחצאית או שמלה, וגרב לא מהניא ולא מידי, ובמקום שאמרנו להאריך אינו רשאי לקצר. וכן נוהגת נ"ב תחי' מזה חצי יובל שנים.

והריני לברכו בכל חותמי הברכות, שחפץ השי"ת בידו יצלח, להגדיל קדושה וטהרה בעם ישראל, ביתר שאת ויתר עוז ותעצומות, מתוך בריאות איתנה ונהורא מעליא אכי"ר.

בכבוד ויקר

הגאון הגדול ר' יוסף מוגרבי שליט"א
ראש ישיבת תפארת בנים, ומרבני העיר חולון

בס"ד

יוסף מוגרבי

ראש ישיבת "תפארת בנים"
רב שכונת קרית שרת – חולון

תאריך: כ"ח סיון תשפ"ד

אניג האביר היצ"ן. תורת ט"ו, בנז ער אייין
לוק 21 ו' 14 י"ב.

אחזשה"ט ראיתי דברי הרבנים הגאונים שליט"א בקונטרס בגרי
תפארתך ודבריהם אינם צריכים חיזוק. פשוט הוא לכל בר דעת שעיקר
קיומם של ישראל הוא בזכות הצניעות, ואף גדול נבואי אומות העולם
לא מצא לשבח את ישראל אלא בכח צניעותם. ואשריכם שאתם זוכים
דרך ארגון נפשנו לפעול לזיכוי הרבים בכל הקשור לצניעותן של בנות
ישראל, אשר בעוה"ר נתרופפו הדברים עקב התרחבות שלטון הסט"א
והכנסת המזודות הארורות, אשר הרסו כל חלקה טובה עד שנטשטשו
הגבולות ואין פוצה פה ומצפצף.

יתן לכם ה' חן וחסד ורחמים להצליח בכל מעשי ידיכם, ולהיות
שליחים נאמנים לעורך ישנים ולהקיץ נרדמים, ויהי רצון שתזכו
לשפע טובה וברכה, חנים, חן וחסד, וכל אשר תעשו תצליחו, אכ"ר.

מעני מעינים

הגאון הגדול ר' נתן בן סניור שליט"א

ראש ישיבת "בנין ציון", ואב"ד דשכונת אור החיים ב"ב

Natan Ben-Sinyor
Rosh yeshiva "binyan tzion"
Rabbi of The Or Hachayim Congregation
Bene Brak

בינ"ו

נתן בן סניור

ראש ישיבת "בנין ציון"
ר"מ ואב"ד דשכונת אור החיים
בני ברק

מכתב קצרה

קס"ז בחג השמיטה הקס"ז

בואו ונחזיק טובה לאברכים החשובים... הבאים לחזק את הצניעות בעם ישראל שבזכות נשים צדקניות נגאלו אבותינו, כן בגאולה העתידה בב"א.

אמנם חובת הצניעות היא בין באנשים ובין בנשים. ובסמ"ק (מצוה נז) מנה את הצניעות למצוה מה"ת ויש עוד ראשונים דס"ל כן, [והוב"ד במ"ב ריש סי' ג' ורבינו יו"ח בספרו בא"ח פר' ויצא אותה] וז"ל "גם בכל דבר צריך להיות בצניעות ולא בפריצות, להיות צנוע דכתיב (דברים כ"ג) "והיה מחניך קדוש", וכתיב (מיכה ו') "והצנע לכת עם אלהיך" עכ"ל. מוכח שמצוה זו כוללת צניעות בכל דבר וענין בדיבור בהליכה בבית וכ"ש ברה"ר שזו ממידת הבושה שנתברכו בה עם הקדוש; "בעבודתו תהיה יראתו על פניכם", זה הבושה "לכלתי תחטאו", וזה עבודה בפנימיות האדם להיותו צנוע.

מ"מ חובה להורות את בנות ישראל הכשרות שיכסו עצמן בלבוש ראוי ע"מ להצניע עצמן ככל הנצרך. בפרט שלא יהיו לפנוקה ומכשול לאחרים, וכמש"כ החסיד ר"י [אגה"ת נז] "וצריכה האשה שתהא צנועה וזוהרת שלא יסתכלו בה בני אדם חוץ מבעלה שהמסתכלים בפניה או ביהיה יורדיו לגיהנם, וענושה בעונש כל אחד ואחד מהם מפני שהחטיאה אותם ולא נהגה צניעות בעצמה ונכשלו בה" עכ"ל. ומדבריו הקדושים רואים שאע"פ שפניה וכפות ידיה אין צריך מדינא לכסותן, מ"מ צריכה שלא להיות במקום שאחרים יכולים להכשל בה. ואם נצרכה לצאת, שתלך במהירות שלא לגרום לאחרים מכשול, ובאורחות צדוקים [שער הגאולה] "המתקשטת בפני אנשים עונושה גדול מאד מאד שהיא נותנת מכשול לרבים" ע"כ. הרי שפעמים בלא שימת לב יכול האדם להענש בעונשים קשים על מה שהכשיל רבים והוא שורש לצרות רבות וזרעות שבאים על האדם דח"ל שאינו שם על ליבו דברים אלו.

ולפנים ברוחות קודמים אצל אימותינו וקנותינו יצ"ו היו מתקנות בנגדים שלא ניכרים אפילו חיתוך איברים ק"ר שלא נראים בעדם מאומה. ועתה צריך לכתוב ולבאר פרטי פרטים שמי שנפשו צנועה מבין מעצמו, ולהיות שיש התעוררות גדולה בקרב נשות ישראל הכשרות להתחזק בצניעות ע"כ מחזיקנא טובה לאלו שכתבו וביארו הדברים וכל ת"ה יעיין במקורות הדברים ויקח חיזוק לעצמו.

ולא נצרכא אלא לברכה שחפץ ה' בידם יצלח להרבות גבולות הקדושה בעולם ובזכות זה נזכה בקרוב לישיבתנו בתוך בני ישראל.

מכתב לחיי השלום וליהודי י"ב
קס"ז
חופק אל החיים בני ברק

הגאון הגדול ר' מנחם מנדל פוקס שליט"א

רב ור"מ קרית שומרי החומות, ומו"צ בהעדה החרדית

בס"ד

מנחם מנדל פוקס

רב ור"מ קרית שומרי החומות, רמות
ומו"צ בהעדה החרדית
עיה"ק ירושלים תובב"א

י' איר כ"ה אלול תשל"ו אש"ק
אצטע שנה (בראשית י"ג) וז"ו י"ג ואלע זיכטן זשיט ר' און אמו וכו' און די אהר וטור שמי' הקד"ה זאלט אה זיחה) הי' אמר אה יתא אשה בלאשה אשה בלאשה וכו', עיישה. ומפני שזניתי בליצוג נאמו עלי כי אהר וטור זכרתי, כי אהר זשיט עניני, ואז סוף בליצוג המושג אריזו או בליצוג אהר אמר, אלא כי האברים ר"ו אהר עניני, וחזו לכה אמר הקד"ה ע"ז פלג "אשה בלאשה" פ"מור אפילו אמר הוא זיגשה ע"ז כי האברים כ"ו שצ"ק, ע"זנין לרידה זתאניה בליצוג זכר הויכתייה. ומפני אז"ל נחיצות העוק הכנת זענינים אלו, אז זשנית מצפוני אמה, וז"ו זע"ה אה תישוש תורת אהר, ופי אהר אהר בליצוג הויגו כ"ו שיקשה ז"ו אהר ז"ו, כ"ו אהר זשי גותי הארג. ותיקנה כי התאקוים זתצ"ה הקצ"ה זישיש זמור ז"ו אהר זשכום זמורכי"ם אהר ז"ו אהר זמורכי"ם זגום וכ"ס.

כ"ז ת"ת זמן קצו"טן פי זשיש

הגאון הגדול ר' חיים שליט"א

ראש מוסדות עטרת חכמים, ומרבני העיר חולון

בראשות מורנו הרב חיים שליט"א

תאריך חנוכה תשע"ג

לכבוד הייב מצב הדין לחם זמנים וצ' על הלניעות וקדושה
הי"ב יניב עמי שליט"א
שלום וזיבה וי"ח ט"ז

קראתי ולמדתי עיינתיו ונהנתיו מהקובץ בנדי תפארתך. והכל אמת
לאמתה, אמת בארץ ואמת בשמים ובפרט בעניני צניעות שיש לעורר
ולחזק, ולאסור ולהחמיר עד כמה שיותר. ספק דרבנן לקולא ספק
צניעות לחומרא (כמו שכתבנו בזה, וכתבנו דעה וישיב נח, כדא -
הציורים שעשיתם זה נפלא מאד והחכמתי בזה. וישיב נח...)

מש"כ בדף [קמ"ט] הרחקה מהאופנה, דוגמא מהכיפה חזק ויפה
שפתיים ישק, מש"כ בדף [קנ"ו] על שימוש באינטר' וכו' שיצאו נגדו
וכו' - הרב יניב היקר, תדע שהכל מתחיל מהלבוש. כשיש פאה כזאת
רח"ל שגם לשיטתם אסור, ואז צבע הנעלים דומה, וכן בגד צמוד, וכן
גרבנים. היתכן פאה ושמלה עד הקרסול, וזה מזכיר את הגמרא (כתובות
ס"ה רע"ב) שלא יתכן אדם ערום וינעל נעליים, ע"ש. וכן בנ"ד, כיסוי
הראש והרגליים היינו הך, כאשר הראש נראה כך, מה תבקש ברגליים.
ולענ"ד גם צרות האינטר' וכו' הרי זה תוצאה של הנ"ל.

הרב יניב היקר. אתה עושה עבודת קודש. ואשריך אבל זה טיפה
מהים, וזה מחזק תמיד טיפה ועוד טיפה, אשה ועוד אשה, ועוד
אברך ואשריך... תראה איך יוצאים נגד היתר המכירה בשמיטה,
וכאן שזה באמת איסור כמו שצינתה, משבחים בלבד, וה"ז פלא.
וה' ירחם עלינו

למועצת חולון לזמני אתר הדינים. קאופרס (מחברים) חיים רבי גילון

הגאון הגדול ר' אלכסנדר צבי ליברמנטש שליט"א

דיין ומו"ץ בהעדה החרדית

RABBI E. TZVI LIBERMENTSH

3 rabbi tarfon
Beit shemesh
02-9990584
e.israel

אלכסנדר צבי ליברמנטש

מו"ץ בהעדה החרדית
רח' ר' טרפון 3
02-9990584
בעיה"ת בית שמש

ב"ה

באו ונחזיק טובה להאברך היקר הרה"ג ר' יניב עסיס שליט"א אשר רוח טהרה נשאו לבא בכתובים לחזק המחזקים ולחדש כח הנרפים בדיני צניעות המסולאים. וכבר כתב רש"י בתחילת קדושים "כל מקום שאתה מוצא גדר ערוה אתה מוצא קדושה" וידוע המעשה מהרה"ק ר' נחמן מברסלב זצוק"ל אשר בער"פ כאשר סיידו את הבית כיסו השעון במטפחת של אשה, והקפיד הרה"ק הנ"ל על כך מאוד, ואמר שהמוחות חלשים כ"כ שגם זה יכול להביא לידי הרהור. מכאן נלמד כמה זהירות צריכה כל אחת ואחת לבל להכשיל ח"ו. והנני מברך את ידידי הנ"ל שיזכה להפיץ מעיינותיו חוצה ולהרבות טהרה בישראל.

אלכסנדר צבי ליברמנטש
מו"ץ העדה החרדית
בית שמש

"הצניעות והישועה"

כיון שעיקרי הדברים בספר "בגדי תפארתך" מיוסדים על הספר "הצניעות והישועה", והקונטרס "הערות בצניעות" להגרי"א רוזנבוים זצ"ל, אשר רוב ספרו סובב סביב נושא זה של חובת אריכות הבגדים, וכדרך הנהוגה בישראל מאז ומעולם, ראינו להביא כאן את תמצית ההסכמות לחיבוריו אלו. ובמיוחד עקב השיבושים שנכנסו בימינו נגד המלבושים הארוכים, כביכול יצא הדבר מפי מאן דהו מגדולי ישראל, ראינו להציג מאידך כיצד אדרבא ואדרבא, גדולי ישראל מכל החוגים עודדו וחיזקו את ידי המעוררים על דרך הצניעות הישנה והטובה שהיתה נהוגה בישראל קודם דור ההשכלה.

וכלשון שכתב הג"ר יוסף שלום אלישיב זצ"ל להגרי"א רוזנבוים "ומי יתן וחפץ ה' בידו יצליח לעורר את לבב שלומי אמוני בית ישראל אשר התורה חביבה עליהם, ובוחרים בתורה ובמנהגיה, שיקבלו עליהם ועל זרעם שנסותיהם ובנותיהם ילכו במלבושי הצניעות כשם שהלכו בנות ישראל בדור

שלפני פנינו". (הובא בקובץ תשובות למורן הגריש"א סי' י"ג)

לוי יצחק גרינוואלד

(רבה דקהל ערוגת הבשם ברוקלין)

לא הניח פרט ועוללות והצצתי בו הנה והנה וראיתי שכולו נאה אין להוסיף או לגרוע ממנו וראוי להעלותו על שלחן מלכים

נפתלי הירצקא הענייג

(אברק"ק שארמאש יצ"ו ברוקלין)

הנני בטוח שזה יהיה תיקון להעולם לכל מי שירצה לעיין בדבריו הקדושים ללמוד וללמד לשמור ולעשות שיצליח בכל דבריו ובכל מעשיו וכו'.

נתן געשמעמנר

העריך מערכה בקונטרס נכבד לברר את גודל האיסור בלבישת בגדים בלתי צנועים ח"ו הנפרץ בעוה"ר.

אלעזר מנחם מן שך

והוא בירר וליבן את כל הענין, החומר שיש בזה מחז"ל ומהראשונים.

שלום קרויז אברק"ק אורווארי

כבר קיבל מכתבי קודש מגאוני עולם שליט"א אשר הפליגו מאוד בנחיצות קונטרסו.

שמואל הלוי ואזנר

גם ידי תכון עמו להו"ל, ויה"ר שיתקדש שם שמים על ידו ויקרא לך גוזר פרץ משובב נתיבות לשבת.

משה שמערן

(בעהמ"ח שו"ת באר משה)

חיבר קונטרס מופלא בהפלגת התורה כאחד הגדולים בענין זה.

עד כאן העתקת ההסכמות מתוך הספר "הצניעות והישועה" וקונטרס "הערות בצניעות".

דעת הגאון הגדול
ר' חיים קניבסקי שליט"א

י"א שבט תשע"ז

לכבוד מרן הגר"ח קניבסקי שליט"א

בנידון אורך חצאיות הנשים שמענו כמה
גדרים בזה:

א. עד הקרסול (מכיון שגם השוק צריך
כיסוי רחב, ולא מספיק גרביים צמודות).

ב. אמצע בין הברך לקרסול.

ג. העיקר שלא יראו את הברך.

רצינו לשאול מהי דעת תורה בנידון.

ר' חיים קניבסקי

ועוד מתשובותיו בנידון עיין לקמן בעמ' קס"ב.

תוכן העניינים

חלק א' - עקבי הצאן *

פרק א' - דברי הפוסקים בדין אורך השמלה

המעיון בלשונות הפוסקים הקדומים עד ימינו ימצא כי גדר אחד לאורך השמלה ניתן ע"י כולם, והוא שהשוק יהיה מוכסה בבגד רחב לכל אורכו, ולקמן בחלק ב' נוכיח את הדברים בעז"ה כדרכה של תורה מש"ס וראשונים.

שולחן ערוך הרב.....לט	הצניעות והישועה.....מג
בן איש חי.....מ	חכמה ומוסר.....מג
אמרי שמעון.....מ	מהרי"ד מבעלזא.....מג
הגרי"ח זוננפלד ובית דינו.....מ	מאמר מרדכי.....מד
חזון איש.....מא	הג"ר ניסך הלוי לעווינסקי.....מד
מנחת יצחק.....מב	סידנא בבא סאלי.....מד
מחניך קדוש.....מב	

פרק ב' - דרכי האמהות - אל תטוש תורת אמך

בו יתבאר שהליכה בשמלה ארוכה היתה מקובלת בישראל בדורות המתוקנים, דור אחר דור מאז ומעולם.

נגלו שול"ך נחמסו עקביך.....מז	קל וחומר מהאנשים.....נא
שמלה ארוכה - מפני כבוד שכינה.....מח	הננו רואים בעינינו.....נא
מאי גלימה.....מט	ירושלים של מעלה.....נב
אמה של מלכות.....מט	שומר אמונים.....נב
תקנת עזרא.....נ	כאשר נהגו בנות ישראל הכשרות מאז ומעולם.נב
מלבוש של צניעות.....נ	השתלשלות העניינים.....נג
מכף רגל ועד ראש.....נא	הערה בענין ה'מסורת'.....נג

חלק ב' - הליכות עולם

פרק א' - שוק באשה ערוה

אחר שנתברר שדעת הפוסקים היא שאורך השמלה צריך לכסות את כל אורך השוק, וגם נוכחנו לראות שכך היה המנהג מדורי דורות, כעת נבאר כיצד נלמדת הלכה זו מתוך הש"ס והפוסקים.

טפח באשה ערוה.....נט שוק באשה ערוה.....ס
גדר מקום מכוסה.....ס דין שוק באשה ערוה - אינו תלוי במנהג המקומות..סד

פרק ב' - מקום השוק

בו יבואר היכן הוא מקום השוק - מדברי חז"ל ראשונים ואחרונים.

מוכח מהסוגיא עצמה דשוק הוא התחתון....ס עקיבו יוצא מאחוריו, שוקו עומד באמצע רגלו. עג
רמ"ח אברים באדם.....סח גלי שוק עברי נהרות.....עד
שנים בשוק.....סט שוק על ירך.....עה
רוב בנין.....סט דניאל.....עו
מפתח של ארכובה.....ע רגלי החיות.....עו
מינייה כייף ומינייה זקיף.....עא אין דרכן של בנות ישראל להתבזות על הכביסה. עו
וחלצה נעלו מעל רגלו.....עב סיכום הפרק*.....עז

פרק ג' - אין להם על מי שיסמוכו

אחר שהוכח בהכרעת הפוסקים הינה דשוק הוא הפרק התחתון, ואין על מי להתלות, נבאר מהו שורש המבוכה בקרב העולם בסוגיא זו.

דעת המשנה ברורה.....פא קשויות על ההבנה המקובלת בדעת המשנ"ב. פה
בשאר סוגיות מוכח דדעת הפמ"ג והמשנ"ב.....פט הכרעת האחרונים אינה כהבנה זו במשנ"ב.....פט
דשוק הוא התחתון.....פב ישוב הקשויות על המשנה ברורה.....צ
בתי שוקיים.....פב העולה משאר פוסקים בדברי הפמ"ג.....צג
קב הקיטע.....פג הראיה מנידון דאצודה שאין שום מחלוקת
הרצועה קשורה בשוק.....פד הפוסקים במיקום השוק.....צד
שוק - מקום מכוסה אף בגברים.....פד סיכום*.....צז

❁ פרק ד' - חומרת שוק משיעור ❁

אחר ונתבאר שמקום השוק הוא לכו"ע פרק התחתון, נבאר מהי חומרת גילוי, אשר בו נכשלות רבות מבנות עמנו.

שוק אסור בקל וחומר ..... צט   הברכה והקללה מהזהר * ..... קא
 מקור החיוב להצנעת השוק ..... ק   הערה בענין אחריות הבעל על צניעות אשתו..... קב

❁ פרק ה' - איסור בגד צמוד * ❁

אחר ונתבאר דהשוק הוא הפרק התחתון, נבאר כיצד היא צורת כיסוי.

ויראו ראשי הבדים ..... קו   וראו כל עמי הארץ..... קיא
 הדבק לבשר קצת גילוי הוא ..... קז   עוברת על דת..... קיא
 כאילו מגלה לבה ..... קח   חלק לעולם הבא..... קיא
 לא תעלה במעלות ..... קט   לא באנו לחדש..... קיב
 חליצת היבמה בישיבה ..... קט   איסור חצאית צמודה..... קיג
 אחרי ארי ולא אחרי אשה ..... קי   חובת אריכות הבגדים ..... קטז
 רחבים כשל אשה ..... קי   חומרת שוק משאר אברים ..... קטז

❁ פרק ו' - דיני בתי שוקיים - גרביים * ❁

גרביים מחוררות ..... קיח   קרם, בז', חום בהיר ..... קכב
 גרביים שקופות - ערוה בעששית ..... קיח   חום כהה..... קכב
 אשליית הדנייר ..... קכב   צבע שחור..... קכב
 גרביים צבע רגל ודומיו..... קכג   סיכום..... קל
 רצוני האחרון' - צוותא של שרה שנירר..קכח

❁ פרק ז' - טעמים נוספים לחיוב בגדים ארוכים * ❁

קבלו עליהם ..... קלא   ותבחר לשון ערומים ..... קלה
 חשש מכשול ותקלה - גדר ערוה..... קלב   הערה בענין חובת צניעות הנשים בק"ו מהגברים... קלה
 הערה בענין חובת חכמי הדור בגדרת הפרצות... קלב   צאי לך בעקבי הצאן..... קלו
 בחוקותיהם לא תלכו ..... קלד   הערה בענין קדושת המלבושים ..... קלה
 צנועות יותר מהגברים..... קלה   סיכום הדברים..... קלט

❁ פרק ח' - הלכה למעשה * ❁

מה הם המקומות המכוסים ..... קמ .....
 כמה דינים כלליים ..... קמד.....
 לבוש האשה ברה"ר ..... קמא .....
 הערה בענין **חינוך הבנות לצניעות** ..... קמו .....
 לבוש האשה בתוך הבית ..... קמב.....

❁ חלק ג' - נגלו שוליוך נחמסו עקביוך * ❁

❁ איסור הצאת ארוכה !? ❁

בפרק זה נדון ב'איסור' הצאת ארוכה, ונראה אם יש דברים בנו, או שמא עצת בלעם היא להחטיא את עמנו וללעוג לתורתנו ומסורתנו.

שורש החורבן ..... קנא	היפך דעת תורה ..... קסב
מקור ה'איסור' ..... קנב	חומרת היצה"ר נגד תורתנו הקדושה ..... קסג
טעם ה'איסור' ..... קנג	ותרא כי מתאמצת היא ..... קסד
בחוקותיהם לא תלכו ..... קנז	אחריותן של הנשים החשובות ..... קסה
הערה בענין דת משה ויהודית ..... קנה	המחיר - תכלית הקלקול ..... קסו
להבדל' מחברה רעה, ומראה 'רחובי' ..... קנו	הספורנו - התוספת והגרעון בכל שהוא ..... קסז
הרחקה מהאופנה ..... קנז	החזו"א - חובת חינוכנו לקיצוניות ..... קסח
לא להתבלט ..... קנח	סילוף ערכי הצניעות ..... קסט
גזירת גרביים ..... קס	סוף דבר ..... קע
מראה מוזנח ..... קס	הנגלות לנו ולבנינו ..... קעא
מסקנה ..... קסא	חטאת הקהל ..... קעא
	מכתב גלוי מהחפץ חיים ..... קעג

❁ חלק ד' - עקב תשמעון - נספחים ❁

❁ פרק א' - בגדי ישע ❁

מו"מ תורני ומקיף, בכלל הטענות כנגד דברים שהובאו עד כה בספר.

ביאור דברי הר"ש והתוי"ט באהלות ..... קעט
 ביאור דברי הר"ט ..... קפד
 ישוב הפמ"ג והמשנ"ב בס"י קב"ח ..... קפ
 דעת החיי אדם ..... קפה
 דעת הגר"ז ב'לבושה של תורה' ..... קפע
 דעת ה"ט"ז ..... קפב

דעת הסדרי טהרות.....קצד
דעת החזון איש.....קצה
יסוד בצניעות מפי החזון איש *.....קצו
דעת תורה בגנות ההתקשטות ברה"ר * .....קצז
מכתב הגריש"א בנידון.....קצח
עדות בשם הגרשז"א.....קצט
הראיה לאורך החצאית מנידון דבירית.....ר
סוף המקום המתרחב.....רב
10/15/25 ס"מ, אמצע השוק וכל כה"ג.....רג
הדור חלש?! *.....רד

שיטת הב"ח בלבושה של תורה'.....קפו
חיזוק להא דמעולם לא נחלקו בדבר.....קפז
לשון חכמים ולשון מקרא.....קפח
קרא ד"גלי שוק" היינו הפרק התחתון.....קפח
שוק הוא הפרק התחתון גם לסוגיין.....קפט
השוק בלשון הזוהר.....קצא
דעת הבן איש חי.....קצג
בדעת הבן איש חי גבי 'שני שלישי טפח'... קצג
הדברי חמודות.....קצד
ביאור דברי האגודה.....קצד

פרק ב' - ביאור נוסף בדברי הפמ"ג ע"פ דבריו בשו"ת מגידות, וסדר חליצה..רח

פרק ג' - ירך גבור.....רב

ליקוט מדברי הפוסקים בענין דרכי הלימוד והפסיקה.

הקדמה

בפתח הספר ראינו לספר בשבחם של ישראל קדושים, וזאת ע"י תיאור הורתו ולידתו של חיבור זה (וכמו שיתבאר לקמן). ותחילת הדברים היתה כשנתבקשנו למסור סדרת שיעורים ביסודות הצניעות לקבוצת אברכים, וכפתיחה ראינו להעמיק בסוגיית "שוק באשה ערוה". ובס"ד גדולה הגיעו לידינו דברי הגה"צ ר' יצחק אייזיק ראזנבוים זצוק"ל, אשר שקד על תקנת בנות ישראל, וחיבר ספר מלא וגדוש בהלכות הצניעות, בשם 'הצניעות והישועה'. ובו ביאר בהיקף עצום ובאופן עיוני ובהיר ובבקיאות רבה, את כלל סוגיות הצניעות, באופן שעוד לא היה כדוגמתו. ורבות התעכב בספרו לבאר את ענין מקום השוק ואורך השמלה, ואף הוציא את הדברים בנידון בקונטרס בפני עצמו בשם 'הערות בצניעות' ומס' טענות בידו והן -

א. אין שום מחלוקת בנידון מקום השוק, ולכ"ע השוק הוא החלק שבין הברך לכף הרגל, וכן היא גם דעת הפמ"ג והמשנ"ב.

ב. מאחר ושוק האשה נחשב ערוה, ממילא חייב הוא בהצנעה ככל שאר האברים המכוסים, ואין מועילה הצנעה עבורו בבגד צמוד (גרביים). לכן מעיקר הדין חייבות הנשים ללכת במלבושים ארוכים ורחבים המכסים את כל אורך הרגל.

ג. אין שום ממש בטענה כי ישנו פסול בשמלות ארוכות, ואדרבא זוהי דרך הצניעות הכבושה בישראל מאז ומעולם.

וכך במהלך הלימוד התבהרו לנו יותר ויותר הטענות האמורות, והעלנו את עיקרי הדברים בקונטרס קטן שהודפס בכמה יחידות בודדות, ובס"ד הגיעו הדברים לאחד מרבני ארגון "נפשנו" אשר תוך זמן קצר פרסם את עיקרי הסוגיא בקונטרס בשם "שוקי עמודי ש"י" באלף עותקים.

ומרגע לרגע עודדונו עוד ועוד יראי ה' הכואבים את מצב המחנה להוציא הדברים כחיבור לרבים, ועוד ועוד מיראי ה' צירפו עצמם למלאכת ההוצאה, הן בעידוד, הן בשליחת מקורות והערות, הן בעריכת החומר והן בהפצת הדברים. כך שידיים רבות עסקו בקודש בענין זה.

הקדמה

וגם בענין הממוני, אשר הנראה היה כי לא שייך לעמוד בהוצאות הדפוס, עזר ה' יתברך ברחמיו וברוב חסדיו כאשר עוד ועוד אברכים ובעלי בתים תרמו כפי יכולתם, אחד המרבה ואחד הממעיט, עד שהתקבץ הסכום המלא.

והודו לה' כי טוב כי לעולם חסדו – הצלחת הקונטרס היתה מעל ומעבר למצופה, ותוך תקופה של שנתיים לערך, נהיה הדבר כנהר המתגבר, ויותר ויותר הצטרפו למערכה, ופרסמו את הדברים באופנים שונים בעוד ועוד חיבורים, מאמרים, קונטרסים, עלונים, ספרים, מודעות וכדו'. עד שנראה לומר שעיקרי הדברים כבר הופצו בצורות ובאופנים שונים בלמעלה ממאה אלף עותקים.

ומיום ליום השמועות הטובות מתרבות והלכות, על נשים ונערות צדקניות שקידשו שם שמים רבים, ושינו את מלבושיהן אל הדרך הישנה והטובה, בצירוף לבשורות טובות על מוסדות חינוך שנטשו את המערכה חסרת ההיגיון בשימור ה'איסור' על החצאיות הארוכות, בנוסף לכאלו שאף החלו לעודד את הבנות לדרך הצניעות בטהרתה.

ונראית מכל זה בבירור דרכם של ישראל קדושים, אשר בעת היוודעם לרצון ה' בשלמות בצורה פשוטה וברורה, מוסרים הם את נפשם למען האמת.

ובס"ד גדולה כאשר פנינו לגדולי הרבנים שישו אלו בזה אחר זה, לסמוך ידיהם על דברינו ולחזק ידינו בהסכמות נלהבות דברי עידוד וברכה, וגם אלו שאין דרכם לתת הסכמה עודדונו בע"פ, (כגון הגרמ"ד סולוביצ'יק, אחר שעבר על הספר אמר שאין דרכו לתת הסכמות, והוסיף לנו בזה"ל "אתם עושים דברים טובים וה' יעזור לכם הלאה", וכן הגר"ש אויערבך ועוד). ונראה בזה בברור כיצד כל הדברים שנאמרו בשמם שכביכול הטילו איסור על לבישת חצאית ארוכה, אינם אלא בדותות, ולהד"ם.

ואת כל זה כתבנו למען הסר לזות שפתיים, מהטוענים שאין 'להחמיר' על הציבור, כיון שהדור כעת "אינו בשל" לשמור את התורה בטהרתה, וכביכול הנשים אינן במדרגה מספקת על מנת ללכת בצניעות האמיתית וכו' אשר הבל יפצה פיהם. והאומרים כך הרי הם מוציאים שם רע על ההמון, שכן גם הפחותים שביניהם שעוד לא זכו ללכת בדרך הישרה, אף על פי כן באם שומעים הם את הדברים בצורה ברורה ובשלמות, לאט לאט מתקדמים הם אל עבר הדרך הישרה והטובה.

(וגם לו יצויר כדבריהם, אין זה דרך התורה. והתייחסו לדברים באריכות בחלק ד' פ"א - בגדי ישע.)

ועל אנשי ההלכה מוטלת החובה לפרסם את האמת כפשוטה, בלי כחל וסרק, ובלי חשבונות רבים. ובע"ה בדרך זו, ואך ורק בדרך זו, נזכה לראות בתיקון העם בדרך הצניעות. ויהי רצון שזוכה לקיום דברי הנביא (ישעיהו פרק נב, א) "עוֹרֵי עוֹרֵי לְבָשֵׁי עֵצָה צִיּוֹן לְבָשֵׁי בְגָדֵי תִפְאֶרְתָּךְ" ופירש הרד"ק "עֵצָה - שהיית מופשטת ממנו עד עתה, לבשי אותו".

תודתינו נתונה לכל העוסקים במלאכה אשר סייעו, חיזקו, עודדו, תמכו, דירבנו, תרמו, ודחפו את עסק הכתיבה קדימה מה שאפשר. ובפרט לאברך החשוב הרב שמעון ארנביוב שליט"א, גברא

הקדמה

דמריה סייעיה, שיגע ועמל רבות בכל ענייני הספר, הן בחיזוק שורות הלומדים, והן בשאר עניינים הקשורים. זכות הרבים תלויה בו, שאלמלא פועלו ומרצו הרב בנידון, לא היינו זוכים להוציא כיום את הספר במתכונתו הנוכחית, ישלם ה' שכרו מושלם, ויזכה לרב טוב, הוא ורעייתו וכל יוצאי חלציהם, ברוב נחת דקדושה, ויזכה לעלות מעלה מעלה במדרגות התורה והיראה, ולראות בביאת משיח צדקינו במבי"א.

תודתינו נתונה לר' **אריה זיידנר** ונוות ביתו, העומדים מאחורי החיבורים הנפלאים "**תבורך מנשים**" ו"**הנוך לנערה**", שהקדישו בספריהם פרק שלם בנושא זה, וזיכו בכך את הרבים. וכמו שנמסר לי שרוב המוחלט מקוראות חיבורים אלו, עברו לשמלות ארוכות, בנוסף לשאר חיזוקים מופלגים בצניעות האמיתית. וכן תודתנו נתונה על עזרתם בכל הקשור להוצאת הספר, בעידוד, חיזוק שלחת חומר ומקורות, והפצת הספרים.

וכן תודתינו מסורה לכבוד הרה"ג **אברהם זיאת** שליט"א וארגון "**נפשנו**" שבניצוחו, על העזרה העצומה בהבאת הדברים אל הדפוס, הפצת החיבור וסיוע בכל מה ששייך. וכן תודתינו נתונה לצייר הנודע ר' **יוני גרנשטיין** על הרשות להשתמש בציוריו הנפלאים עבור הספר.

כ"כ תודתנו נתונה לרה"ג **יצחק רצאבי** שליט"א, והרה"ג **איתמר מחפוד** שליט"א, על התמיכה והעידוד עוד לפני שהתקבל החיבור בכלל קרב הלומדים.

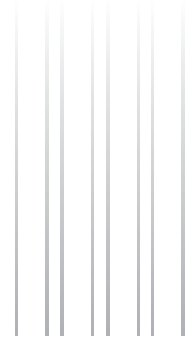
וכאן המקום להודות ל**מ"א ה"ה יהושע עסיס** אשר דחף ועודד והמריץ אותי מה שיותר לעזוב עול החשבונות הרבים ולישב באהלה של תורה, וכל אשר לי בגשם וברוח – שלו הוא, יהי רצון שיזכה לראות רוב נחת ממני ומכל יוצאי חלציו דורות ישרים מבורכים עוסקים בתורה ובמצוות.

ותודה גדולה ומיוחדת לנוות ביתי, אשת חיל, שהיתה מן הראשונות לקדש שם שמים בהליכה בחצאיות ארוכות ובשאר הנהגות צניעות, הנושאת בעול הבית והטיפול בילדים במסירות מופלגת, ובזכותה זוכה אני לישיב באהלה של תורה, במיעוט טרדות, ובישוב הדעת. יהי רצון שנזכה לראות מכל יוצאי חלצינו רוב נחת, ולחנכם על ברכי התורה בטהרתה, בקדושה, בשמחה, ובטוב לבב, אמן.

ואחרונים חביבים חברי מכון "**בקודש פנימה**" ושאר האברכים העוסקים במלאכה, אשר השקיעו כוחות רבים בליבון הסוגיות השונות המובאות בספר (בנוסף לשאר סוגיות הצניעות אשר זכו להתמחות בהם באופן מיוחד במינו), בהוספת מקורות, בכתובת הדברים ובעריכתם ובכל הנוגע להבאת הספר אל הדפוס בצורה האיכותית והבהירה כאשר תחזינה עיניכם. יהי שכרם שלם מעם ה', ויזכו להקים בתים לתפארת, הם ונשותיהן הצדקניות שעמדו לימינם בכל זמן ההתעסקות, ובישום המסקנות הלכה למעשה בביתם.

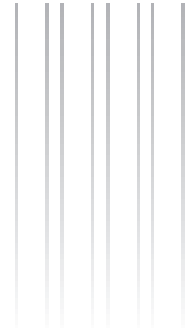

א. דברי הפוסקים
בדין אורך
השמלה

ב. דרכי האמהות
אל תטוש
תורת אמך

חלק א' עקבי הצאן

ובו יתבאר דדעת הפוסקים הקדומים שהתייחסו
לנידון כתבו דצריכות השמלות להיות ארוכות
ולהצניע צורת הרגליים לחלוטין, וכן מקורות שכך
היתה הדרך בישראל מאז ומעולם דכל אורך השוק
מכוסה בכגד רחב.

אם תראו לפניכם דרכים רבים, ולא תדעו באיזה מהם לבחור, הרי לכם סימן מובהק - 'צאי בעקבי הצאן', תחפשו על פני דרכים את עקבות אבותיכם, ובדרך בה תגלו אותם, בזו תבחרו. בדרך חדשה לא הלכו בה אבות אל תלכו, כי כל הדרכים בחזקת סכנה, הדרכים החדשים סכנתם מרובה

(הגאון ר' אלחנן וסרמן זצ"ל, בקובץ עקבתא דמשיחא עמ' ל')

פרק א' - דברי הפוסקים בדין אורך השמלה

המעייך בלשונות הפוסקים הקדומים עד ימינו ימצא כי גדר אחד לאורך השמלה ניתן ע"י כולם, והוא שהשוק יהיה מכוסה בבגד רחב לכל אורכו, ולקמן בחלק ב' נוכיח את הדברים בעז"ה כדרכה של תורה מש"ס וראשונים.

שולחן ערוך הרב

שו"ע הרב (סוף סי' ש"א מהדורא בתרא) וז"ל **"הבתי שוקיים** (גרביים) עצמן [וכן השבכה] עשויין רק לצניעות" ולא לנוי כלל, כי הן במקום צנוע ואין דרכן להיות בגלוי, אלא לכסות עליהן למעלה בבגדיה, [והצעיף על השבכה]".

ומבואר בדבריו דדרך צניעות בנות ישראל היא שאין הגרביים נראות כלפי חוץ כלל, אלא מוסתרות ומוצנעות בבגד רחב מעליהן, והיינו בשמלה המכסה כל אורך השוק עד כף הרגל.

ופרשו השמלה

אשר הרגל נראה מתוכם או אנפלאות מגוון עור הגוף, כל אלה פייגול הוא לנו אומה קדושה וטהורה מדור דור". וכן מדוייק מדברי ה"משיבת נפש" למהר"י לוריא זצ"ל (דה) זקנו של המהרש"ל, במדבר פרק ה) בענין מה שדימו חז"ל את סרך העודף על המשכן לשמלת אשה ששיפוליה מהלכין אחריה, וז"ל "וזה אשר רמז רש"י שאשה חשובה ראוי לה שתהיי בגדיה ארוכות אחריה ונגררת על הארץ. וסרח העודף תסרח על אחורי המשכן, והיינו משום צניעות, שאם מגביה איזה דבר מן הארץ שלא יהיה נראית שוקיה יחף, דטפח באשה ערוה". ורואים בזה את גודל ההקפדה שהשוק לא יראה בכל מצב, ועל כן היו הבגדים נגררים על הארץ בכדי שכאשר תתרומם מעט השמלה לא יתגלו שוקיה, וממילא נשמע מזה לענין גרביים שישמרו שהשוק לא יראה גם בעת שתזוז השמלה מעט, וכל זה בפרט כאשר השמלה מגעת עד הקרסול ולא עד הארץ שיש צורך גדול בגרביים.

א. נראה דכוונתו לומר דאע"פ שהנשים הלכו במלבושים ארוכים עד כפות רגליהם, מ"מ היה חשש שהמלבושים יתרוממו מעט במצבים מסויימים ויראה השוק, וכדכתב הרשב"א (תוה"א ב"ז ש"ד י"ח א') בנידון דעברה בשוק של טבחים ומצאה כתם על בשרה וז"ל "לאו למימרא דאי אפשר דדם של בית המטבחים לייתי על בשרה לבד, דהא אפשר שנקפלו בגדיה וניתז על הבשר" עכ"ל. וממילא הקפידו להוסיף וללבוש בתי שוקיים להמנע כמה שאפשר ממכשול. וכדמצינו כמו כן בכרוז ע"י הגר"ח זוננפלד ובית דינו (נתפרסם בי"א אייר התרפ"ח) דכתבו "כל אשה ישראלית חייבת ע"פ דין תוה"ק ללבוש בגדי צניעות כאשר נהגו בנות ישראל הכשרות מאז ומעולם בלא שום שינוי, דהיינו במלבושים ארוכים עד קצה האחרון היותר אפשר", ולמרות חובת אריכות המלבושים דעוררו עליהם עוד כתב שם בהמשך הדברים "וחלילה ללבוש אנפלאות [גרביים] מנוקבות מעשה רשת

א. שוק באשה ערוה

ב. מקום השוק

ג. אין להם על מי שיסמוכו

ד. חומרת שוק משער

ה. איסור בגד צמוד

ו. דיני בתי שוקיים - גרביים

ז. טעמים נוספים
לחיוב בגדים ארוכים

ח. הלכה למעשה

חלק ב' הליכות עולם

בחלק זה יתבאר כיצד הדברים המובאים עד כה
עולים הם להלכה מתוך הש"ס והפוסקים

”תנא דבי אליהו, כל השונה הלכות בכל יום, מוזבטה לוי שהוא
בן העולם הבא. שנאמר הליכות עולם לוי, אל תקרי הליכות

אלא הלכות” (גמ' נדה עג ע"א)

פרק ב' - מקום השוק

בו יבואר היכן הוא מקום השוק, מדברי חז"ל ראשונים ואחרונים.

טרם נוכיח ונבאר בראיות ברורות שהשוק הוא הפרק שבין הקרסול לברך, יש לציין שהראשונים בסוגיא ד'שוק באשה ערוה' (ברכות כ"ד) לא העלו שום צד לכך שהשוק הוא הפרק העליון (הירך), ולא העלו איזו שהיא מחלוקת בנידון^ל, וכמו שיתבאר באריכות לקמן.

מוכח מהסוגיא עצמה דשוק הוא חלק התחתון

המעייין בדברי הראשונים בסוגיא דברכות (ס) 'ראה בבירור דאדרבה מדבריהם מוכח דהשוק הוא החלק התחתון (בין הברך לקרסול) וכדלקמן.

הבאנו לעיל את שאלת הראשונים בסוגיין, מאי קמ"ל רב חסדא שאמר "שוק באשה ערוה", הרי כיון דהשוק הינו בכלל מקומות המכוסים א"כ ממילא הוא נכלל במה שאמר קודם לכן רב יצחק "טפח באשה ערוה"^מ ומה חידש רב חסדא יותר מרב יצחק. ותירצו הראשונים בכמה אופנים:

ופרשו השמלה

משהו בדבר מחלוקת בנידון מקום השוק בכלל, ובפרט גבי שוק באשה ערוה.
 מ. ומקושת הפוסקים בנידון משמע דהיה פשוט לכולם ששוק הוא מקום מוצנע, ולא היתה הו"א דרב חסדא חידש במה שאמר שהשוק באשה ערוה, שצריך לכסות את השוק.

לט. ויעויין מאידך בדין מקום הזרוע האמור גבי הנחת תפילין בטוש"ע או"ח כ"ז כיצד דנו בזה הראשונים באריכות, דיון שאין לו זכר בדברי הקדמונים גבי סוגיין, מה שמחזק את הטענה שמעולם לא היתה בזה מחלוקת. ומעולם לא נמצא מי מהראשונים שיעורר

וז"ל התוס' רא"ש ו"אמר רב חסדא שוק באשה ערוה. דלא תימא פעמים שהאשה מגבהת בגדיה ואין דרכה להיות מכוסה^מ קמ"ל דהוי ערוה".

וכעין זה כתב הריטב"א (ס) וז"ל "קמ"ל שאע"פ שפעמים הוא נגלה, דינו כמקום מכוסה שהוא מביא לידי ערוה", עכ"ל. וכן הוא ברא"ה, ובשטמ"ק.

והרשב"א כתב "קאתי ר"ח למימר דשוק באשה מקום צנוע וערוה הוא, ואפילו לגבי בעלה, אף על פי שאינו מקום צנוע באיש", וגם דברים אלו סתמם אמורים גבי חלק התחתון^ב.

נמצא מדברי כולם, דרב חסדא בא לשלול הו"א דשוק אינו בכלל טפח באשה ערוה, ודברים אלו יתכן לומר אותם אך ורק גבי פרק התחתון שבין הברך לקרסול. ובמיוחד אחר ובזמנם הלכו הנשים בשמלות המכסות את כל אורך הרגל (וכמו שהתבאר לעיל בהרחבה), אבל גבי הפרק שמעל הברך לא היה מעולם צד להסתפק שמא הוא בכלל מקומות המכוסים, וכלשון הגמרא "מה ירך בסתר" (מ"ק ט"ז א')^ג.

נמצא שמוכח מהסוגיא עצמה של שוק באשה ערוה, שהשוק הוא החלק התחתון של הרגל הסמוך לכף הרגל. דבר זה מוכח גם מסוגיות רבות אחרות, ולקמן נבאר חלק מהם בס"ד.

ופרשו השמלה

עד הגוף קאי (היינו הירך), א"כ אין לך תמנון לבב גדול מזה שיעלה על לב שום טועה דיהיה מותר להסתכל בא"א בירך הסמוך למקום הגוף ממש, וגם וכי שם מן הסתם מלוכלך בטיט וכו'".

מג. יש להעיר דברמב"ם ובשו"ע לא מוזכר דין זה של שוק באשה ערוה, מ"מ מוכח בנושאי כלים דהוה פשיטא להו דדין זה הוא להלכה לכו"ע. וביאר הערוך השולחן (א"ח עה, ג) דהיות והוא ממקומות המכוסין לא היה צריך לכתבו בנפרד שזה נכלל במש"כ "טפח מגולה באשה במקום שדרכה לכסותו וכו'". וכן מובא ב"מקור חיים" לבעל החוות יאיר.

ולפי זה נמצא דדברי רב חסדא באו לסתור ה"א שהשוק אינו בכלל טפח באשה ערוה, והרמב"ם והשו"ע הביאו את הדברים אחר המסקנא, ומה שהטור כן כתב את השוק, למד הט"ז (א"ח ע"ה) דבא לומר שאינו נידון בטפח אלא אפילו בפחות מטפח ואילו הערוך השולחן כתב וז"ל "יותר נראה כמ"ש הרשב"א בשם הראב"ד על דין זה בגמרא שם דקמ"ל דגילוי שוק היו ג"כ ערוה כלומר דאף שיש מקומות שהולכות יחפות וליכא ברגליה משום גילוי ערוה מ"מ בשוק הגבוה מהרגל יש בו משום ערוה ולכן לא הביא זה רבינו הבי"מ טעור דזהו ג"כ בכלל מקומות המכוסים".

מא. והיינו כגון במהלך עבודות הבית, אבל ברה"ר היה פשוט לחז"ל ששום אשה לא תגלה שוקה אפילו באקראי וכדמוכח מסוגיא דבירית כמובא לקמן (דמשום הכי התיירו לצאת בבירית לרה"ר בשבת ולא חששו שמא תשלוף).

מב. וכעין זה הובא בשולחן ערוך הרב (סי' ע"ה) וז"ל "אבל כנגד שוקה אסור אף על פי שהשוק אינו מקום צנוע באיש שדרכו להיות מגולה (במקומות שהולכין בלא אנפלאות), כיון שהוא מקום צנוע באשה ערוה היא". והב"ח יישב בזה"ל "נראה עיקר דהסברא מבחוץ היא דאין לחוש כלל לגילוי השוק ואין צריך לומר לגילוי הרגל, ואפילו באשת איש ליכא איסורא להסתכל בהן דמן הסתם הן מלוכלכות בטיט וצואה ולא יגיע לידי הרהור, קמ"ל ר' חסדא וכו'". וכתב בזה החזון איש (א"ח ט"ז, ח) "והב"ח כתב שהוא תמיד מלוכלך, וכל זה אינו אלא בפרק התחתון". וכ"כ בשו"ת באר משה (ח"ח סי' ק"א, א"י ה) וז"ל "לשונות מטונף ומזוהם מחמת מלאכה, מלוכלכות בטיט וצואה, לשונות כאלו א"א לפרש רק על חלק הרגל מארכובה ולמטה". וכ"כ בשו"ת מנחת יצחק (חלק ו' סי' י) וז"ל "הרי פשיטא דכוונת הב"ח רק על כפות רגליים". וכן הוא בשו"ת שבט הלי (ח"א, סי' א) וז"ל "אי סלקא דעתך דהב"ח אשוק שלמעלה מן הארכובה

רמ"ח אברים נאדם

המשנה באהלות (פ"א מ"ח) מונה את כל רמ"ח אברי האדם לפי סדר עולה מלמטה למעלה, וז"ל "מאתיים ארבעים ושמונה אברים באדם, שלושים בפיסת הרגל, ששה בכל אצבע, עשרה בקרסל, שנים בשוק, חמשה בארכובה, אחד בידך". ונמצא שהשוק הוא מעל הקרסול, ולאחר השוק הארכובה (ברך). מבואר א"כ כי שוק הוא הפרק התחתון, דהיינו בין הברך לקרסול.

כתב הרמ"ש שם (בתוספותיו) "שהשוק הוא קטן מן הירך שהוא למטה מן הארכובה והירך הוא למעלה מן הארכובה ובמס' אהלות דחשבינן אברי האדם ממטה למעלה קא חשיב ב' דשוק ה' בארכובה וא' דירך", והביאו גם בשטמ"ק שם. וכ"כ תוס' בנוזר (נ"ב ב') ועוד ראשונים, ועיין בהערה²¹.

וכ"כ הגר"א באליהו רבה (על המשנה שם), וז"ל "קורסל הוא סמוך לפס הרגל, קנעכ"ל קרסול בלע"ז, שוק הוא אורך הרגל עד הארכובה, ארכובה קני"א בלע"ז (ברך). חמשה בארכובה וכו', ירך הוא כל אורך מהארכובה עד הקטלית" ע"כ, הרי להדיא מדברי הגר"א ששוק האדם הוא הפרק התחתון. וכן מבואר בדברי שאר מפרשי המשנה (שם)²².

וכן מבואר בעוד הרבה מקומות דסדר האיברים הוא כנ"ל, כף הרגל, קרסול, שוק, ברך, ירך, ועיין בהערה²³.

ופרשו השמלה

חיבור הרגל והשוק. וז"ל **התפא"י** פי' קורסל קנעכ"ל בל"א (קרסול), והוא מקום חיבור הפרסה לעצם הארוך התחתון שברגל שמפסיק בין הפרסה לרגל. שוק הוא העצם הארוך התחתון הנ"ל. ארכובה קני"א בל"א (ברך), והוא מקום חיבור עצם התחתון הארוך עם העצם האמצעי הארוך שברגל הנקרא ירך". וכן מבואר בספר המכריע (סי' י"ח) וז"ל "איסתוריא הוא עצם הקרסול המפסיק בין שוק לרגל. מוכיח מכאן דכל עצם השוק קורא התנן מן הארכובה ולמטה, ומן הארכובה ולמעלה הוא למעלה מן השוק, דהיינו עצם הירך הנקרא קולית". וז"ל **המעשה אורג** פי' קורסל, קנעכ"ל בל"א סמוך לפס הרגל, שוק הוא אורך הרגל עד הארכובה. ארכובה קני"א (ברך), בל"א". וז"ל **המלאכת שלמה** "קורסל - הוא פרק ראשון למעלה מן העקב" וכיון דשוק הוא למעלה מהקרסול ע"כ ש"מ דשוק הוא פרק שתחת הברך. ובביאור הקושיות על מפרשי המשנה שם יעניין בחלק ד' פ"א - "בגדי ישע".

מד. וכ"כ תוס' (נוזר נ"ב ב') וז"ל "תנינא במס' אהלו' (פ"א מ"ח) דקחשבינן רמ"ח אברים וחשיב מלמטה למעלה פרסות הרגל וחשיב שנים בשוק חמשה בארכובה ואחד בידך לכאורה משמע ממתני' דהתם דשוק למטה מן הארכובה וירך למעלה". וכ"כ רבינו תם (בספר הישר חלק החידושים סי' תקי"א) "והוא עשוי כאיסתוריא הנלעזת קבילא. והיא לרוחב השוק (היינו בסוף השוק מעל כף הרגל נמצאת האסתוריא, והיינו לרוחב השוק). ועלה אמר רב פפא במצוות חליצה (האי איסתוריא) עד (ארעא) נחית, וכשעוביין מתפשט עד הארץ, והוא נקרא קרסול במשנת אהילות בתחילתה, שכן שנינו שם שלשים בפיסת הרגל כיצד ששה בכל אצבע, ואותם ששה בכל אצבע הם עם אורך כל הרגל (היינו כף הרגל) עד סוף העקב, ועשרה בקרסול, הוא הקבילא והוא האיסתוריא, וכן פי' הערוך קרסול קבילא. ושנים בשוק, למעלה מן הקבילא". עכ"ל ר"ת. ונמצא להדיא דביאר משנתנו דהשוק למעלה מן הקרסול שבסוף כף הרגל.

מו. כן מבואר בזוהר (פרשת בשלח דף נו עמוד ב') "לעילא מנהון קרסולין דחיות ככלהו, שוקי החיות ככלהו, ארכובין דחיות

מה. וז"ל הר"ש שם "קרסול - מלשון ולא מעדו קרסולי, מקום

פרק ב' - מקום השוק

וכן נקט השו"ע לדינא (יו"ד קצ"ד סק"י) וז"ל "סדר האברים וכו', הרגל ואחריה השוק ואחריה הירך וכו'".
ודברי השו"ע אלו הינם בעצם העתקת לשון הרמב"ם (הובא לעיל בהערה). ומדבריהם למדנו דשוק הינו הפרק שבין הברך לקרסול.

וכן כתב הפרמ"ג "קוליות (ירך) הוא התחוב בחור הגוף כמו בוכנא ושוק אחריו ואחריו הרגל" (שו"ת מגידות [להפמ"ג] סי' כ"ד).

שנים בשוק

ראיה נוספת להא דשוק הוא הפרק שתחת לברך, ממה שאמרה המשנה באהלות הנ"ל דבשוק ישנם שני איברים (עצמות) ואילו בירך ישנו רק אבר אחד. שאכן כן הוא, דהפרק התחתון מורכב מב' עצמות, ואילו בירך (הפרק שמעל הברך) ישנה רק עצם אחת (כבתמונה בעמוד הקודם).

רוב בנין

איתא במתניתין דאהלות (פ"ב מ"א) "אלו מטמאין באהל וכו' רבע עצמות מרב הבנין או מרב המנין. ורוב בנינו ורוב מנינו של מת, אף על פי שאין בהם רובע, טמאין".

ומבואר בתוספתא "איזהו (כל) בנינו השוקיים והירכיים והצלעות והשרדה וכו' (איזהו רוב בנינו) אחד משוקיים ומירכיים נמצא רוב בנינו בגדול". וכע"ז איתא בגמ' בנזיר (נ"ב ב'), ובבכורות (מ"ה א').

ופרשו השמלה

שוק ומהארכובה ולמעלה נקרא ירך וכו'. וכ"כ ערוך השולחן (אבן העזר סי' קסט סעיף כו) וז"ל "דרגל נקרא כף הרגל שבו האצבעות ובגובה הוא עד העצמות הבולטות מכאן ומכאן שנקרא קנעכיל בלשונינו ובלע"ז קביל"א ובלשון גמ' (שם) איסתורא ובלשון משנה קורסל (אהלות פ"א) ומשם ולמעלה מתחיל השוק והולך עד הארכובה ובלשונינו קני"א ובלשון מקרא ברכים וביחיד ברך". וכן מבואר ברמב"ם (הל' איסורי ביאה פ"י ה"ו) "הרגל ואחריה השוק ואחריה הירך" וכן כתב בפירוש המשניות (אהלות שם) "פסת היד ופסת הרגל מסרק היד ומסרק הרגל. וכיון שיש ברגל שלשים אברים הרי בכל אצבע ששה אברים. וקורסל הכרע, תרגום כרעים קרסולין. ושוק "אלסאק". וארכובה הברך. וירך "אלורך". וקטלית "אלקטנה" והוא כף הירך ומה שמחובר בו מלמעלה". ומבואר ג"כ סדר האיברים ממטה למעלה. ובפירוש המשניות להרמב"ם כתב המתרגם (שם) וז"ל "ושוק וארכובה וירך - ידועים" (על אף שהרמב"ם כן תרגם לערבית, לא ראה המתרגם לנכון לפרט אלא כתב "ידועים") ודבריו מחזקים לטענתנו לעיל דמעולם לא נחלקו בדבר.

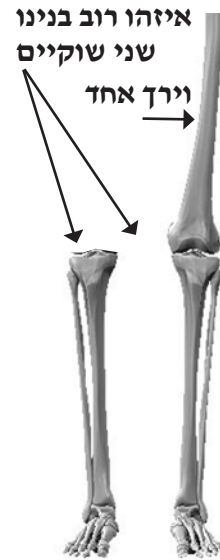
ככלהו, ירכין דחיות ככלהו וכו'. וכ"כ האבודרהם (הל' ברכות השחר) "עשה לו (היינו הקביה) עצבים לחזק את דבק העצמות והאברים. עשה לו אברים וקשרים נדבקים, וחוליות של שדרה, וקשרי אצבעות ידיים ורגלים, וזרועות, וירכים, וברכים, ושוקים, וקרסולים, וכפות הרגלים".
וכ"כ הסמ"ג (ספר מצוות גדול, עשין סי' ג) "עשה לו אברים וקשרים ודבקים וחוליות על שדרה וקשרי אצבעות ידיים ורגלים וזרועות וירכים וברכים ושוקים (ומבואר דשוק הוא מתחת לברכיים עד הקרסול) וקרסולים וכפות הרגלים". וכ"כ השל"ה (עשרה מאמרות - מאמר שלישי ורביעי) "עשה לו אברים וקשרים ודבקים, וחוליות על שדרה, וקשרי אצבעות ידיים ורגלים, וזרועות וירכיים וברכים, ושוקים וקרסולים וכפות הרגלים". וכ"כ היד מלאכי (כללי התלמוד כלל שני"ד) "דבכל התלמוד מיקרי שוק למטה מן הארכובה כדמוכח בפ"ק דאהלות גבי רמ"ח איברים וכו'". וכ"כ החתם סופר (שו"ת חלק ד אבן העזר ב, סי' ס"ט) "והכלל לא נקרא באדם רגל אלא הפרסה התחתונה והעמוד והיינו דשוק הוא עומד בין כשאדם עומד ובין כשהוא יושב נקרא

חלק ב' - הליכות עולם

ופירש רש"י דשני שוקים וירך אחד הוי רוב גובה הגוף בלא הראש, עיי"ש. וכן פסק הרמב"ם (בפ"ב מהל' טומאת מת הל' ח) - "כל בניינו של אדם הוא שתי השוקים והירכים והצלעות והשדרה, ורוב בניינו של מת הרי הוא כמת שלם. כיצד, כגון שתי שוקיו וירך אחד", עכ"ל.

מוכח בבירור שהשוק הוא הפרק התחתון, ומעליו הירך ושניהם יחד הם רוב בנין האדם.

וכן חתם החזו"א (או"ח ט"ז ח) את דבריו בנידון דמקום השוק בראיה זו וז"ל שם "ובבכורות מ"ה א' אמרו רוב בנין ב' שוקיים וירך אחד, וע"כ שוקיים היינו התחתון".

מפתח של ארכובה

עוד יש להביא ראיה ממשנה בכלים (י"ד ח) "מפתח של ארכובה" ופירש הר"ש שם וז"ל "של ארכובה וכו' כאיסתורא כי שוקא וקרעא אדם דדמיא לנו"ן דכפופה דמיניה כייף ומיניה זקיף".

וכן הוא ברע"ב "מפתח של ארכובה - שמתקפל כארכובה עם השוק. שעשוי כמין נון כפופה שלנו" עכ"ל. ונמצא מכל הני דשוק הוא הפרק שמעל כף הרגל.

וכן הערוך בערך "ארכובה" כתב בסתם, וז"ל "מפתח של ארכובה שנשבר מתוך ארכובה פי' כדגרסינן מזוזתא דבי רבי דעביד כמין נגר, ומפרש לא כנגר המוטל לגמרי, אלא כאסתורא כי שקא וקרעא אדם, דדמיא לנון כפופה, דמיניה כייף ומיניה זקיף. וכן מפתח שמתקפל כארכובה עם השוק, שמו מפתח של ארכובה". ויעויין אריכות בדברים לקמן (בחלק ד' פ"ב, בביאור הפמ"ג ע"פ דבריו בשו"ת מגידות וסדר חליצה).

יסוד חשוב בסוגיא - נקודה חשובה ויסודית בסוגיא ד"שוק באשה ערוה", ניתן ללמוד מנידון דמפתח של ארכובה. והיא, שכשם דבלשון הקודש הברך נקראת ארכובה, באותה מידה מכונה הקרסול ארכובה, וכמו שנראה כאן להדיא, דחז"ל כאן באמרום "ארכובה" סתם, כיוונו לקרסול.

הארכובה בניד"ד היינו הקרסול דהוא ארכובת הרגל

מפתח של ארכובה כדוגמת כף הרגל עם השוק

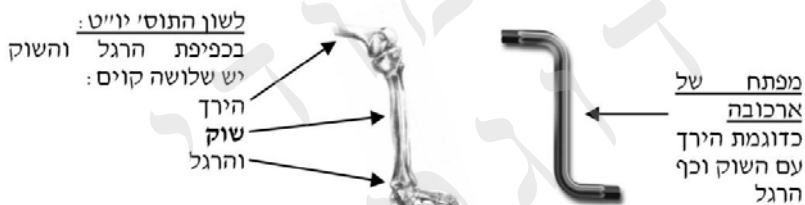

פרק ב' - מקום השוק

וידיעה זו חשובה היא אחר ובכמה וכמה מקומות מצויין השוק כפרק שמעל הארכובה, בעוד שכוונת הדברים הינה כלפי ארכובה התחתונה, והיינו הקרסול. ובלעדי ידיעה זו אפשר לטעות והאמור באותם מקורות הוא דשוק הוא מעל ארכובה העליונה, היינו הברך.

ועוד נסיף בהקשר למשנה באהלות המובאת לעיל, שיש שנבוכו בדברי התוס' יו"ט שם, דלכאורה דעתו היא דשוק הוא מעל הברך (ובחלק ד' פ"א - בגדי ישע, הארכנו בביאור הענין). מ"מ דברים ברורים ניתן למצוא בפרושו כאן במשנה, דכתב וז"ל "מפתח של ארכובה - פי' הרע"ב שמתקפל (המפתח) כארכובה עם השוק וכו', וכ"כ הר"ש בשם הערוך. וז"ל רש"י בפ"ג דמנחות דף ל"ג, וחבור השוק והרגל הוי השוק זקוף מלמעלה והרגל שוכב כזה L עכ"ל. הרי להדיא ס"ל שרגל היא הפרסה והיא שוכבת, והשוק הוא הפרק הסמוך לה שעומד זקוף, והיינו מן הקרסול ומעלה.

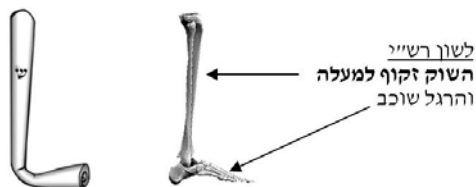
וכעין זה מוכח נמי בדבריו שם בד"ה "ושל גם", דכתב וז"ל "וראיתי בפירושו הרמב"ם, בנא"י שמצייר של ארכובה דלעיל כזה Z וכו', ונראה לי שטעמו שבכפירת הרגל והשוק יש שלושה קוים - הירך, שוק, והרגל". ונמצא להדיא דאליבא דהתוס' יו"ט השוק הוא הפרק שמעל כף הרגל, ולא כמו שהיתה ה"א בדבריו^מ.

מינייה כייף ומינייה זקיף

וכן מוכח במסכת מנחות (ל"ג א') בנידון אופן הנחת המזוזה דשוק הוא הפרק שמעל כף הרגל, וכדברי הגמ' "דעבידא כאיסתורא (קרסול) - כשרה", ופרש"י (בלישנא אחרינא) שם "איסתורא, כי

היכי דמקום חיבור השוק והרגל הוי השוק זקוף מלמעלה והרגל שוכב כזה L כך הניחה למזוזה כשרה, הואיל וראשה אחד זקוף" ^{מח}.

וז"ל רב האי גאון (סדר טהרות פרק יד) "אסתורא כי כרעה דאדם דדמי לנון כפופה דמינייה כייף (כפוף) ומינייה זקיף (זקוף)".

ופרשו השמלה

מח. וכן כתב הנמוקי יוסף (הל' קטנות מנחות הל' מזוזה ה' ב') "כאסתורא. כחבור הרגל עם השוק שמקצתה עומדת ומקצתה שוכבת והשוק זקוף והרגל שוכב כשרה, הואיל וראש אחד זקוף עכ"ל. וכ"כ הערוך (ערך ארכובה) - "מפתח

מח. וביאור המבוכה בדעת התו"ט באהלות יובא בחלק ד' פ"א - בגדי ישע, ולמעשה גם האחרונים שנבוכו בדעת התו"ט באהלות כתבו למסקנה דהשוק הוא מהברך ולמטה, כדמצינו בסוגיא דחליצה (יבמות קט), מומי כהנים (בבכות מה) ועוד.

חלק ב' - הליכות עולם

ובתוס' (ד"ה א), פירש רבנו תם באופן אחר. וז"ל "כאיסתוריא הנתון בשוק לרחבה, בלע"ז קבילי"א [קרסול] כשרה". והיינו כשם שפרק האיסתוריא (המחבר בין השוק והרגל) מונח בכף הרגל בשכיבה, כן

הדין במזוזה. (ובאמת "האיסתוריא" אינו מה שמכונה בימינו קרסול, אלא עצם המחברת בין השוק לכף הרגל. ויעוין בספר בית נבונים המובא כאן בביאור נידון דאיסתוריא.)

ונמצא דבין לפרש"י ובין לר"ת ובין לכל שאר הראשונים והמפרשים בסוגיא, שוק הוא הפרק הסמוך לכף הרגל. ויתרה מזו, מכך שהשתמשו בשוק כדוגמא לביאור דברים אחרים, נראה כי לכ"ע היה פשוט דשוק הוא מעל כף הרגל. שאילו היתה מחלוקת מהו מקום השוק, לא היתה תועלת בביאור אופן הנחת המזוזה ע"י הדמיון לשוק, כאשר מקום השוק עצמו אינו ברור.

הטעם כתב טווספת טס כטף הדטר רבין לרש"י ובין לר"ם כאלסוריא וכצורס סיוט באלכסון לא שוכב ולא זקוף עיל כוהס לטעס היל שקרין os astragalus סווא חקוט בטס Caelis נאלכסון לא שוכב ולא זקוף: וסאי נח עכחטו הווספת כמין | מלס סוכב ומלס זקוף כוהס לטעס כרגל שקרין Caelis סווא מחוכר אל כטף חוקוף וכו' ככף למטס: וס חמוס טכע עלמוס שקורטל עכרגל ימן מלד נכ סרגל.

א	עטס קאלקיס
ב	אסטריגאלוס
ג	קובלדעווס
ד	מלויקולר
ה	קוויפארס א
ו	קוויפארס ב
ז	קוויפארס ג

צילום ספר בית נבונים [ה' תר"פ]
ביאור נידון דאיסתוריא

וחלצה נעלו מעל רגלו

תנן בריש פרק מצות חליצה (יבמות ק"א א) "מן הארכובה ולמטה חליצתה כשרה, מן הארכובה ולמעלה חליצתה פסולה". ומובא עוד בגמ' (ק"ב ב) "לכתוב רחמנא וחלצה נעלו ברגלו. אי כתב רחמנא ברגלו הוה אמינא ברגלו אין בשוקו לא, כתב רחמנא מעל רגלו, דאפילו בשוקו", כלומר ממה שכתבה התורה "מעל רגלו" נלמד שגם הפרק שמעל הרגל שבה המנעל, הקרוי שוק כשר לחליצה. ונמצא להדיא כי שוק הוא הפרק שמעל כף הרגל ומתחת לברך, דלמעלה מן הברך חליצתה פסולה^ט.

וכן עולה להדיא מדברי הראשונים ושאר פוסקים שם, וכסיכום הדברים בנידון כמוזב בערוך השולחן

ופרשו השמלה

וראשה אחד זקוף" עכ"ל. וכן בערוך ערך אסתוריא וז"ל "הא דעבידא כי אסתוריא (ערכין ט) אמר רב פפא האי אסתוריא עד ארעא נחית פי" אסתוריא הוא עצם היורד מן השוק עד העקב עד ארעא נחית ואין בו פסוק עד סוף העקב פי" הא דעבידא כי אסתוריא כעין השוק עד פיסת הרגל שחציה זקופה וחציה שוכבה".

מט. וראיה נוספת מנידון דחליצה, יש להביא מהשו"ע (אבה"ע קס"ט ס' כ"ז) וז"ל "יש מי שאומר שהיבם קושר כנף המכנסים למעלה משוקיו, (כדי שיראו הדיינים היטב שאין דבר בין רגלו ובין מנעלו) (הגהות מרדכי)". ואילו שוק היה הפרק העליון, דברים אלו לא היתה להם פרנסה.

נ. וכן הוא בריטב"א (יומא ע"א ב) ובתלמוד קורא שוק מן הארכובה ולמטה כדאמרינן בפרק מצות חליצה (יבמות ק"ג א) דהוה ליה אסתוריא מעל ושוקו מעל דמעל"

של ארכובה וכו' כאסתוריא, כי שקא וכרעא אדם דדמיא לנוף כפופה דמיניה כייף (כפוף) ומיניה זקוף (זקוף)". וכן הוא בהלכות קטנות לרא"ש (מנחות הל' מזוזה) "נראה לפרש דמזווחת דבי רבי דעבידי כאסתוריא, היינו באלכסון לא זקוף ולא שוכב. אי"נ כמין נו"ן מחצה זקוף ומחצה שוכב והיינו כשוק המחובר לרגל" עכ"ל. וכן הוא באשכול (אלבק הל' מזוזה ע"ג א) "פריש מר רב האי ז"ל אסתוריא בלשונו ידוע הוא, והוא עצם שמתוח ומוטה בין השוק ובין גב הרגל מלפנים, והוא תופס מאמצע השוק עד אצבעות הרגל ויורד מן השוק בשפוע, והיינו דאמרינן הא דעבידא כאסתוריא, עכ"ל. וכן בבית יוסף (י"ד רפ"ט) "אסתוריא. היינו מקום חיבור השוק והרגל ומעומד הוא כשרה. עבידא כסיכתא, נגר של אומנין פסולה לישנא אחרינא איסתוריא כי היכי דמקום חיבור השוק והרגל הוה השוק זקוף מלמעלה והרגל שוכב כזה L כ הניחה למזוזה כשרה הואיל

(אה"ע סי' קסט סעי' כ"ו) וז"ל "שנינו במשנה (יבמות ק"א א') מן הארכובה ולמטה חליצתה כשרה מן הארכובה ולמעלה חליצתה פסולה. וביאור הדברים, דרגל נקרא כף הרגל שבו האצבעות, ובגובה הוא עד העצמות הבולטות מכאן ומכאן, שנקרא קנעכיל (קרוסול) בלשוננו, ובלע"ז קבילא, ובלשון הגמ' אסתוירא, ובלשון משנה קורסל. ומשם ולמעלה מתחיל השוק עד הארכובה (ברך), ובלשונינו קני"א, ובלשון מקרא ברכים".

עקיבו יוצא מאחוריו - שוקו עומד באמצע רגלו

ראיה נוספת יש להביא ממה שמצינו גבי מומי כהנים דתנן בבכורות (מ"ד ב') "עקיבו יוצא מאחוריו" - והגמ' מבארת דהיינו "שוקו עומד באמצע רגלו".

לשון הגמרא:
שוקו עומד
באמצע רגלו

וביאר רש"י (בד"ה עקיבו) וז"ל "שחצי הרגל לפניו וחצי רגל לאחור". וכתב הרמב"ם (פ"ח מהל' ביאת מקדש הל' י"ג) "מי שעקיבו יוצא לאחוריו עד שנמצא השוק כאילו הוא באמצע רגלו עומד".

וכן כתב הרע"ב - "עקבו יוצא מאחוריו - כגון ששוקו עומד באמצע רגלו, שחצי הרגל לפניו וחצי רגל לאחור"^{נא}. ומכל הנ"ל מבואר כי שוק הוא האבר העולה מתוך פרסת הרגל^{נב}.

ופרשו השמלה

עכ"ל. ובספר המכריע (סי' יח) "כל עצם השוק קורא התנא מן הארכובה ולמטה ומן הארכובה ולמעלה הוא למעלה מן השוק דהיינו עצם הירך הנקרא קולית" ובאורחות חיים (הל' חליצה) "שרוך הנעל קשור על שוקו מן הארכובה ולמטה" ובסמ"ג (עשין נב) "למעלה מן הארכובה פסולה, והטעם משום דכתיב מעל ולא מעל דמעל אבל השוק אינו קרוי מעל דמעל מפני שהאיסתוירא הוא המחבר השוק והרגל יורד על הארץ" ובתשב"ץ (שו"ת ח"א סקס"ז) "מן הארכוב' ולמט' חולץ משום דרחמנא אמר מעל רגלו דהיינו שוקו" וכן הוא ברמב"ם, בשו"ע ובנו"כ ובלבוש, פסקי הרי"ד, רבינו ישעיה דטראני הזקן ועוד פוסקים רבים אשר אשר מחמת האריכות ופשטות הענין לא ראינו להביאם.

נא. גם בדעת הרע"ב יש שנבוכו באותו האופן כמו שבדעת התו"ט לעיל ומצינו מדבריו אלו דגם הוא ס"ל להדיא דשוק הוא הפרק שמעל כף הרגל.

נב. וכ"כ רבינו גרשום (בכורות מה א) "עקיבו יוצא לאחוריו.

עכ"ל. וכן הוא בספר התרומה (הל' חליצה סי' קלג) "אבל השוק אינו קרוי מעל דמעל משום דאסתוירא המחבר השוק והרגל עד ארעא נחית", עכ"ל. וכן במודכי (שם) "למעלה מן הארכובה פסולה דטעמא משום דכתיב מעל ולא מעל דמעל אבל השוק לא קרוי מעל דמעל משום דאיסתוירא המחבר את השוק ורגל עד ארעא נחית". וכן ביש"ש (יבמות פרק י"ב) "מאחר דכתיב מעל רגלו, והוא שוקו, שמעינן בה, דעיקר חליצה תהא מן השוק שעל רגלו", עכ"ל. וכן באור זרוע (הל' חליצה תרס"ז) "דאר"פ ש"מ האי אסתוירא עד ארעא נחית דאי ס"ד מיפסק פסיק הו"ל איהו מעל ושוקא מעל דמעל. פי' האי אסתוירא קבילא" בלע"ז שבין השוק והרגל". וכן ברבינו גרשום (ערכין י"ט ב') וז"ל "ושוק מעל דמעל. שוק הוא עצם שמגיע עד הארכובה" וכן בפני משה (יבמות יב) וז"ל "עור של סנדל המכסה את גובה הרגל שכנגד שוקיו מאחוריו" ומוכח דשוק הוא התחתון דהוא מעל העקב, וכן בספר המנהיג (הל' חליצה תר"צ) "פרט לבעלי קבין דאלמא שוק לא יקרי רגל וכן בחליצה ליבעי מעל רגלו ולא מעל שוקו",

גלי שוק עברי נהרות

את ההלכה של "שוק באשה ערוה", הסמיכו חז"ל על הפסוק בישעיהו. וז"ל הגמרא (שם ברכות כ"ד א') "אמר רב חסדא שוק באשה ערוה, שנאמר (ישעיה מ"ז, ב) "גלי שוק עברי נהרות, וכתוב תגל ערותך וגם תראה חרפתך" (וז"ל הפסוקים שם - "קחי רמים וטחני קמח גלי צמתך חשפי שבל גלי שוק עברי נהרות. תגל ערותך גם תראה חרפתך נקם אקח ולא אפגע אדם"). ומוכח במפרשים שם שהשוק המוזכר בפסוק היינו הפרק התחתון.

וז"ל הרד"ק שם - "האשה אף על פי שמכסה רגליה, בלכתה בדרך תגלה אותם. ואם תעבור נהר תגלה אפילו השוק". וש"מ דשוק הוא האבר המתגלה אחרי גילוי כף הרגל.

וכן הוא במלבי"ם שם - "חשפי שובל של הרגלים ללכת יחף בעת הצורך, ויותר מזה כי גם תגלי שוק בעת הצורך לעבור נהרות". ובפירוש המילות כתב "שובל - סוף הרגל". וש"מ מדבריו נמי דשוק הוא הפרק שמעל כף הרגל.

וכן הוא במצודת דוד שם "גלי הרגל בלכתך בדרך וכו', גלי שוק - כאשר תעבור הנהרות תגלי גם השוק", עכ"ל. וכן במצודת ציון "שוק - כן יקרא גובה הרגל ממעל".

ומכל הני² עולה להדיא כי שוק האמור בפסוק ממנו למדו חז"ל דשוק באשה ערוה היינו הפרק שמעל כף הרגל³.

ופרשו השמלה

מה שבכמה מקומות נקרא שוק גם היור. והיינו דס"ל דשם שוק נופל על כל אורך הרגל והארכובה היא באמצעיותו. והכריחו לבאר כן, מפני שלמד שכוונת הנביא לתאר את גודל הגנות שהיא נתגנה עד כדי גילוי ערוותה ממש, וכמו שסיים שם דבריו "מכאן והילך תלכי בגלות ערום ועריה". וע"כ כן הוא, דהא המהר"י קרא עצמו בשיר השירים (פ"ה פט"ו) פירש דשוק הוא הפרק שמעל כפות הרגלים וז"ל שם "שוקי עמודי שש - מיוסדים על אדני פז כך שוקי נאות ותקועות בכפות רגליו". ועוד יש לבאר שגם לשיטת המהר"י קרא בביאור הפסוק, אין דבריו נוגעים לענין הלכה כלל. כיון שר' חסדא דרש את הפסוק אחרת מהפשט (לפי המהר"י קרא), שהרי ר' חסדא ביאר שה"ותגל ערותך" קאי על "גלי שוק", ומכאן למד שהשוק נקרא ערוה. אבל למהר"י קרא, הפסוק "ותגל ערותך" הינו שלב אחרי ה"גלי שוק". ופירושו, שאחר שתגלי שוק, תמשיכי להתגלות עד כדי כך שתתגלה ערותך. יוצא שאין דברי המהר"י קרא נוגעים לענין דינא כלל, ודו"ק.

שובלט הרבה לאחריו כדמפרש בגמרא כגון שנראה (כגון) שוקו יוצא באמצע רגלו". וכ"כ המלבי"ם (ויקרא פרשת אמור) "פוקה יוצא מגודלו ר"ל חתיכת בשר עגול (פ"ט דכבורות מ"ז) או עקבו יוצא לאחוריו עד שהשוק באמצע רגלו"

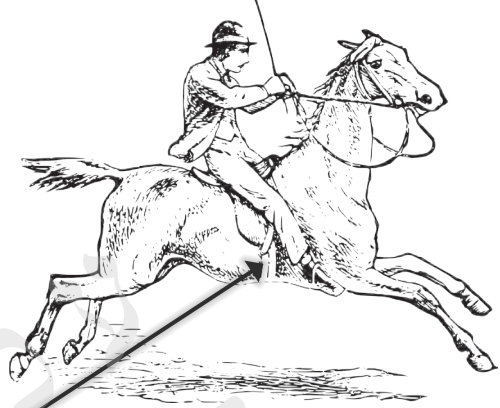
נג. וכן כתב הרד"ק בשופטים (ט"ו, ח) וז"ל "שוק על ירך כי הנס ונופל על פניו מתהפך שוקו על ירכו", עכ"ל. וכן כתב בספר השורשים ונמצא דשוק לרד"ק הוא פרק התחתון, ולא העלה הרד"ק בספר השורשים שום צד דשוק הוא חלק שמעל הברך. וכן המצודות - בשופטים (ט"ו ח) כתב וז"ל "והולכי רגלי דימה לשוק שהיא בתחתית הרגל", ונמצא דגם לדבריו שוק הוא פרק התחתון גם במקורות בנ"ך. וכן הוא לשאר המפרשים המובאים כאן דמוכח מדבריהם במקומות אחרים דשוק הוא פרק התחתון כמובא חלק מדבריהם לקמן.

נד. ואע"ג דהמהר"י קרא פירש שם "גלי שוק - הוא הירך העליון" מ"מ אינו סותר לכל האמור, ודבריו מבוארים ע"פ

שוק על ירך

וכן יש להוכיח מהמקרא, מהכתוב בשופטים כתוב (ט"ו ה) "וַיֵּן אוֹתָם שׁוֹק עַל יָרֵךְ". ומדברי המפרשים שם עולה דשוק הוא פרק התחתון וכדלקמן.

וז"ל רש"י שם (שם) "שוק (תרגום) פרשין עם רגלאין, רוכב סוס אינו נשען על ירכו כי אם על שוקו, דגל אחד נתון בברזל הנתון במרכבת".¹⁷ והכוונה היא שרוכב הסוס מכונה בשם "שוק" כיון שעיקר משקל גופו נמצא על שוקו בזמן שכפות רגליו נתונות בברזל התלוי מצידו הסוס (וע"כ היינו הפרק התחתון שברגל).

לשון רש"י: רוכב הסוס אינו נשען על ירכו, כי אם על שוקו, רגל אחד נתון בברזל הנתון במרכבת.

והרד"ק פירש וז"ל "ויש לפרש שוק על ירך על הנופלים בנוסם כלו' וכו' כי הנס ונופל על פניו מתהפך שוקו על ירכו".

והמצודת דוד שם פירש באופן שונה וז"ל "דימה את הפרשים רוכבי סוסים אל הירך שהוא גבוה הרגל והולכי רגלי דימה לשוק שהיא בתחתית הרגל". וכן ב"מצודת ציון" שם כתב "שוק הוא הפרק האמצעי מן הרגל (דהיינו בין כף הרגל לירך), ירך הוא פרק העליון".

וכן כתב הרלב"ג (שם), וז"ל "דימה הרגלים לשוק והפרשים הרוכבים בסוסים לירך כי השוק הוא למטה מהירך". והיינו דרוכבי הסוסים שהם גבוהים דימה לירך שהוא הגבוה ואילו ההולכים רגלי דימה לשוק שהוא הנמוך.

והעולה מדברי כולם בפירוש המילים "שוק על ירך" הוא שהשוק הוא הפרק התחתון שבין הקרסול לברך.

וּפְרָשׁוֹ הַשְּׂמֵלָה

נו. והדברי יציב (בשו"ת אבה"ע ס"ז) כתב וז"ל "והנה הרד"ק עצמו בשופטים [ט"ו ח'] כתב על הפסוק ויך אותם שוק על ירך, כי הנס ונופל על פניו מתהפך שוקו על ירכו, וכ"כ בספר השרשים שורש שוק עיין שם, ונראה מזה דשוק הוא מהעקב עד הקני"א שזה מתקפל על הירך בשעת נפילה. ודוחק לומר שגם מהקני"א ומעלה מגביה למעלה".

נה. וכן הביא מכאן ראייה **המקור חיים** (סי' ע"ה אות א') וז"ל "ומה הוא השוק, נראה שהוא עצם התחתון הארוך הזקוף אף כשאדם יושב, ומה דשרי הרשב"א הוא רק מדרך כף רגל, ונאמר בשופטים ט"ו [ח] "וַיֵּן אוֹתָם שׁוֹק עַל יָרֵךְ", ותרגומו פרסין עם רגלאין, שרוכב הסוס אינו נשען על ירכו אלא על שוקו בברזל התלוי וכו'". וכן הוכיח מכאן גם בשו"ת **חתם סופר** (ח"ב י"ד סי' ג').

פרק ו' - דיני בתי שוקיים - גרביים

על אף שהדרך בישראל היתה לילך במלבושים ארוכים מה שיותר, מ"מ הקפידו הנשים לילך בגרביים וזאת כתוספת צניעות, אחר ומטבע הדברים דרך השמלה לזוז מעט במצבים מסויימים בהם השוק עלול להתגלות חלילה, וכלשון השו"ע הרב (סוף סי' ש"א מהדורא בתרא) "הבתי שוקיים (הגרביים) עצמן [וכן השבכה] עשויין רק לצניעות ולא לנוי כלל כי הן במקום צנוע ואין דרכן להיות בגלוי אלא לכסות עליהן למעלה בבגדיה [והצעיף על השבכה], עכ"ל^{קכד}. וכן עולה מהראשונים במסכת שבת (ס"ג א' ב') שהבתי שוקיים נעשו לצניעות.

ובאמת, על אף שהגרביים שימשו 'רק' כתוספת צניעות למקרה שחלילה תתרומם השמלה מעט^{קכה}, מ"מ ההקפדה היתה מעולם שהגרביים אכן יצניעו את השוק וכמובא בברז מהגרי"ח זוננפלד זצ"ל ובית דינו, שלאחר שכתבו כי מעיקר הדין על פי דין תורה חייבות הנשים לילך "במלבושים ארוכים עד הקצה אחרון היותר אפשר", הוסיפו וכתבו "וחלילה ללבוש אנפלאות [גרבים] מנוקבות מעשה רשת אשר הרגל נראה מתוכם או אנפלאות מגוון עור הגוף, כל אלה פיגול הוא לנו אומה קדושה וטהורה מדור דור" ("קול קורא" - י"א אייר תרפ"ח). והיינו דגם כשהשמלה מכסה כל אורך הרגל מ"מ יש להקפיד על אטימות הגרביים. (והארכנו בזה יותר בהערה א').

ועל אף כי נראה להדיא שההקפדה על הצבע והאטימות של הגרביים נשמרה למרות שהגרביים היו מוצנעות תחת השמלה, מ"מ פשוט שחמור הדבר שבעתיים כאשר השוק אינו מכוסה בבגד רחב המצניע את צורתו.

ופרשו השמלה

לאשת הרב, הלכה וסיפרה את הדברים לרבינו, נענה רבינו באירוניה "תמהני בכלל, וכי האיך אפשר לראות את צבע הפוזמקאות, הלא השמלה מכסה את הרגל". ע"כ.
קכה. וכמו שהבאנו במקו"א מהמפרשים ע"מ שבת (ס"ג ב') לענין בירית.

קכד. וכמו שהבאנו לעיל מהמסופר על אשת הגרי"ח זוננפלד (ספר 'מרא דארעא דישראל' עמ' 210) בזה"ל "אשת רבינו הגרי"ח זוננפלד היתה מספרת שעוד לפני נישואיה עם רבינו, היתה רגילה בפוזמקאות (גרביים) צבועות. אחרי נישואיה, הוכיחה אותה אחת משכנותיה שאין הדבר נאה

חלק ב' - הליכות עולם

ונבאר בזה כי ישנם ג' מכשולות נפוצות ביותר בגרביים ואלו הם -
 א. גרביים בצבע רגל. ב. גרביים שקופות. ג. גרביים עם דוגמאות הנעשות על ידי חורים בגרביים.
 וכעת נפרט בעז"ה את העניינים השונים, ונתחיל מהפשוט יותר.

גרביים מחוררות

פעמים רבות עושים היצרנים גרביים, לילדות ונערות עם דוגמאות שונות, באופן שהדוגמאות נעשות ע"י חורים מסודרים בגרביים, והבעיה הינה שדרך החורים נראה בשר השוק, ודבר זה הינו איסור גמור אף בילדות קטנות, שגם שוקם נחשב ערוה^{ק"י}, ואפילו שהמדובר בחורים קטנים. ואין הבדל בין גילוי חלקים קטנים מבשר השוק, לבין גילוי חלקים קטנים משאר חלקי הגוף המחוייבים בצניעות, (ואדרבה, מצינו דהחמירו בשוק משאר הגוף, דדינו בפחות מטפח לרוב הפוסקים). ומעולם לא נמצא מי שהתיר הדבר, ולמרבה הצער הדבר נפוץ עד מאוד אצל ילדות ונערות.

גרביים שקופות - ערוה בעששית

איתא בגמרא (ברכות כ"ה ב') "אמר רבא וכו' ערוה בעששית אסור לקרות קריאת שמע כנגדה וכו' ו'לא ראה בך ערות דבר' אמר רחמנא, והא קמיתחזיא", ע"כ. וביאר המאירי (ברכות נ"ג ב', ד"ה לענין) "ערוה בעששית אסור מאי טעמא וכו', ערוה בראיה תליא מלתא", ע"כ.

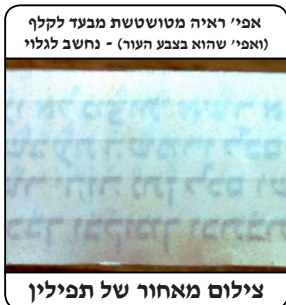
ופרשו השמלה

חסרון צניעות, וכשעושה כן בפורים לשם שמחת פורים [וכלשונו "פורים-דיק"] אין בזה איסור, אולם מה שנוגע לחסרון צניעות - אין לזה שייכות להיתר זה, שהרי סוף סוף איכא בזה חסרון צניעות, ומה שייך להתיר זה משום שמחת פורים. אח"כ נתן החזו"א לאבי הבת מגבת לכסות בה את בתו עד שתגיע לביתה", ע"כ. וש"מ כי גם להחזו"א חובת צניעות היא אף בפחות מגיל שש או שבע, ופשוט. וכן בודעת נוטה (ח"א עמ' רט"ו הערה 60) איתא בשם רשימת הוראות החזו"א מכת"י הגר"ח ק"ב ז"ל "במש"כ (החזו"א) בספרו דקטנה ביותר אין בה משום ערוה וכו', וכ"ז לענין קר"ש אבל לענין להלבישה בגדי צניעות העיד א' ששאל ממון ואמר לו שבת ג' שנים צריך להלבישה בגרביים משום צניעות". ובספר כתבי הגריש"א (עמ"ס שבת, מנכדו הרב ישראל לון, עמ' מ"ה הערה כ"ט) כתב שהגריש"א היה מורה ובא כהמ"ב דקטנה מבת ג' שנים הוה ערוה לקר"ש. "והוסיף [הגריש"א] דגם לשיטת החזו"א המדובר הוא על חצי שנה הבדל ולא יותר".

קכו. וכבר הבאנו במק"א דדעת המשנ"ב בשם השלחן שלמה, וכן עוד כמה אחרונים, דדין ערוה חל מג' שנים, ואף דהחזו"א כתב שנראה שהוא מגיל שש ושבע, מ"מ כל זה אינו אלא לענין ק"ש, אבל לענין חובת צניעות לכ"ע אין חילוק וצריכה להיות בצניעות גם בפחות מגיל זה (ויש לדון אם זה מדין חינוך לצניעות או מדין צניעות בעצם ואכמ"ל), ומעת שהילדה בת ג' חייבת היא בכיסוי בשרה כדין בוגרת. וכן כתב בחוט שני להגר"נ קרליץ (הל' שבת סוף חלק ב' עמ' שיד), וכן במעשה איש (ח"ו עמ' צ') הובא מעשה שהיה עם החזו"א בזה"ל "מעשה באב שנכנס בפורים עם בתו הקטנה בת 4-5 למרן החזו"א, הילדה התחפשה לילד, ולבשה מכנסיים ליום הפורים. אמר החזו"א לאביה, שאסור לעשות כן שאין זה צנוע, וביאר את דבריו - הרי כל מה שהותר להתחפש בפורים, ואף שגבר לבש שמלת אשה ואשה כלי גבר (כדאיתא ברמ"א אר"ח סי' תרצ"ו סעיף ח'), היינו שיסודו של האיסור הוא משום שלא להתדמות לאיש או לאשה, אבל לא משום

והיינו על אף דכנגד צואה הנמצאת בעששית מותר לקרות ק"ש (ושאר דברי קדושה), כיון שאין האיסור תלוי אלא בכיסוי והרי זה מכוסה, משא"כ כנגד ערוה לא יועיל מה שנמצאת בעששית, כיון דסו"ס רואה הוא את הערוה, ועיקר האיסור תלוי בראיה^{קכ} שנאמר "וְלֹא יֵרָאָה בְּךָ עֵרוֹת דְּבָר", וממילא אין חילוק אם הערוה מכוסה או לא.

ובפירוש "עששית" כתב רש"י שם (ד"ה בעששית) וז"ל "מחיצת זכוכית או קלף דק מפסיק בנתיים והיא נראית", עכ"ל. ודין זה דערוה בעששית אינו שנוי במחלוקת אלא מוסכם לכ"ע, והובא להלכה בטוש"ע (סי' ע"ה ס"ה). ועפ"ז כתבו הפוסקים שאסור לקרוא קר"ש מול אשה הלובשת בגד דק^{קכ}.

ונמצא כי האיברים הטעונים כיסוי והצנעה, ומכוסים בכיסוי אשר יכול להראות הברש דרכו ואפילו באופן עמום, מ"מ נחשב הדבר כגילוי, וכמו שהביא רש"י שם שאפילו קלף דק שרמת השקיפות שלו היא נמוכה ביותר נחשב כעששית לענין זה. ואפילו שצבע הקלף הוא כצבע העור, וכמעט שלא שייך להבחין במראה הגוף שמוסווה מאחורי צבע הקלף - אעפ"כ הרי זה חשוב כגילוי.

ופרשו השמלה

חיים, מגן גבורים, בן איש חי, כה"ח, מהר"י שטייף, אגרות משה ועוד. וכן מפוסקי זמננו, ושאר כרוזים משנת תרפ"ח ועד ימינו. וביביע אומר (בשרות חלק ו' י"ד סי' י"ד) כתוב בזה"ל "הואיל ושקופות הן, ובשרן נראה דרך הגרבים, כמאן דליתנהו דמי וכו', שנוסף על איסור פריצות, איסור אמירת דברי קדושה!". ומ"מ בנד"ד נראה שהדבר חמור יותר מערוה בעששית, כיון דלא איירי בשקיפות מבעד לזכוכית, ששם הערוה למעשה מכוסה, אלא שנראית היא, משא"כ בגרביים השקופות, ראיית בשר הגוף הינה מחמת חורי הבגד העשוי כרשת, (וכמו שאפשר לראות בצילומים לקמן בגרביים המצויות בימינו, החורים הינם העיקר והבד הוא הטפל), ובדין ערוה בעששית כתב המשנ"ב (שם ס"ק כ"ה) "ועצימת עינים שרי בכל זה לכו"ע כיון שהערוה עכ"פ מכוסה". ולפי זה יראה דבנד"ד אינו כן. וכעין זה מובא בשם החזון איש (הובא בספר חוקת ישראל עמ' ק"א) "דבר ברור שהגרביים מסוג ניילון דינו כדיון יחף ממש, וכן שמעתי מפי קדוש גדול הדור רבינו בעל החזון איש שליט"א (זצ"ל). ובעמ' קכ"ז - "דברתי עם גדול הדור וכו' ואמר הגאון אסורה בת ישראל ללכת יחף לכל הדעות, וגרבי ניילון שנראית הרגל מתוכו הרי הוא יחף ממש!". ויתירה מזו כתב הגאון ר' יעקב פארדו (מנחת אהרן כ"ג עמ' צ"א) וז"ל "ערוה בעששית וכו', אין ספק שאסורים כל העומדים בקשר רשעים ההוא לקרות בחזרת פנים, ואם אפשר לו להחזיר אף כל גופו תע"ב".

קכז. המדובר כאן הוא בערוה דאורייתא דהיא מקום הבושת עצמו, אך אעפ"כ בדיני ערוה דרבנן הנלמדים מדאמרו ז"ל טפח באשה ערוה, שוק באשה ערוה וכו', דינם זהה לדין ערוה דאורייתא לענין זה כמתבאר בפוסקים באו"ח ע"ה.

קכח. איתא בבה"ג (הל' ברכות פ"ג) "אם לבושה דק ומתחזי בשר מתוכה אסור", עכ"ל. ומובא בתשובת הגאונים (קורנל - סי' מ"ה) "וששאלתם מי שהיה לבוש בגדים דקים ונראה בשרו מהם, אסור לו לקרוא ק"ש ואסור לאחרים לקרוא ק"ש כנגד מי שהוא ערום", ע"כ. כלומר שההולך בבגד שקוף נקרא ערום ואסור לקרוא קר"ש כנגד ערותו. וכ"כ מנ"א (בסי' ע"ה בתחילתו), והעתיקו הבאר הדיטב (באות א' שם). וכ"כ האליה רבה (שם) בשם בה"ג וז"ל "ואי לבישא חלישא ומתחזיא בגויה אסור וכו', ופשוט דאין חילוק בין פנויה בין אשת איש". וכ"כ היעב"ץ (במור וקצינה סי' ע"ה) "לקרוא הזכר ק"ש נגד הנקבה לבושת חלוק הדק כל כך שבשרה נראה מתוכה טפח אסור כמו במגולה, כיון דמתחזי להדיא ואתי להרהורא, הכי ודאי מסתברא!". וכ"כ הפרי מגדים (סי' ע"ה) "וזה פשוט, דהרהור מיהא איכא!". וכ"כ הערוך השולחן (סי' ע"ה) "אשה הלובשת בגד דק שבשרה נראית מתוכה הוי כערוה גלויה!". וכ"כ המשנ"ב (סי' ע"ה סק"ה) "בגד דק המנהיר עד שנראית הערוה, או טפח מבשר האשה במקום שדרכה להיות מכוסה שגם זה הוא נקרא ערוה!". וכן כתבו החיד"א במחזיק ברכה, חיי אדם, מקור

וכן הוא ברש"י בתהלים (פרק לא פסוק י') "חַנְּנֵי ה' כִּי צִרְ לִי עֲשָׂשָׁה בְּכַעַס עֵינַי נִפְשִׁי וּבְטָנִי". ופירש רש"י "עששה - כהתה, לשון עששית, שאדם נותן זכוכית לנגד עיניו לראות לעבר הזכוכית דבר, אין אותה מראה ברורה". ומש"ה נקט רש"י זכוכית וקלף, שבשניהם הראיה עמומה, ועי' עוד בהערה קכ"ט.

ואחר שהתבאר דין ערוה בעששית, מובן ממילא שגרביים אשר בשר השוק נראה דרכן, ואפילו במעט, אינן נחשבות ככיסוי, והמכסה רגליה בגרביים אלו דינה כמי שאינה מכסה כלל^ק, ואין שום

ופרשו השמלה

הכהנים לעבוד בכתונת דקה שבשרו נראה מתוכה ואע"ג דחוטן כפול ששה שמע מינה כה"ג חשוב ערום גם באיש ק"ו באשה" עכ"ל. וכעין זה מובא בשו"ת משנה הלכות (חי"ב סשי"א) וז"ל "כל שהבשר נראה דינו כערום ולכן לא הניחוהו אחיו לעבוד העבודה בלבוש זה, והשנית דאין נפק"מ בעובי המלבוש או בדיקותו אלא בהחזית (המראה) - שאם נראה הבשר - אפילו הם ענים ביותר ונראה הבשר מבחוץ אסור, ואם הם דקים ואין נראה מותר, ואין נפק"מ בין הזנייר כמה הוא. ובאמת לענין ערוה ידוע שהאיסור הוא ההסתכלות ולכן ערוה בעששית אסור לקרות ק"ש כנגדה", ע"כ.

וכן כתב בשו"ת להורות נתן (חי"ב ס"א) להגר"נ גשטטר זצ"ל וז"ל "מדמיו בו אחיו הכהנים מלבוש בגד זה שבשרו נראה מתוכו וכפירש"י שם, מוכח דאין זה בגדו בגד. ומה שעלתה על דעת אמו לעשות כתונת כזו, היינו משום שחוטן היה כפול ששה וכמבואר בגמרא שם, ולכן לא נראה בשרו בהדיא וחשבה דסגי בהכי, ומ"מ לא הניחוהו אחיו הכהנים משום דעכ"פ נראה בשרו כעין חמרא במזוג וכבגמרא שם", עכ"ל.

קל. חומרת האיסור - גבי חומרת האיסור מובא בשבחי ר' חיים ויטאל (מדף ח' והאלה) במעשה שאירע בעיר דמשק (בליל שבת קודש של ראש חודש אב, שנת שס"ט) בדיבוק שאמר "עתה יושבי דמשק, אין לכם חלק לעולם הבא, חס ושלום, מכמה סיבות. והראשונה על אשר נשתיכם הולכות חצופות וכו', והן לובשות את הליזאריס והוקאביש שהן דקין ונראה במעט צבע בשר הרגליים וכו', וגורמות להרבות חטאים בעולם, וכל המחטיא את הרבים אין לו חלק לעולם הבא". ע"כ. ואפילו אחר והיה צבע בשר רגליהם "נראה במעט" אמרו שם שהפסידו הם את חלקם לעולם הבא, והחי יתן אל ליבו! ובצוואת הגאון רבי משולם זלמן הכהן מפירודא כתב "ומכל שכן שלא תלכו כשאר פרצות כאשר הולכים נשים הארורות מגולה הגוף וכו', ואם יש להן מכסה הוא דק מאוד אשר נראה הבשר מתוכו אוי להם כי היא עבירה גדולה שבגדולות", עכ"ל. וכתב בשו"ת באר משה (חלק ד' קמ"ז י"ח) "איסור גמור הוא לאשה שתלך בשוק בגרביים דקים שבשר רגלה נראה מתוך הגרביים, והוא דרך נשי הנכריות הפרוצות שאסור לעשות כן, דעוברת על דת יהודית (א.ה. ולכא' אין דת משה, ומ"מ מצוי דמכנים לרת משה

קכט. ראייה עמומה - גבי דין ערוה בעששית מוכח דאסור אפילו בראיה עמומה, שכן בזמננו כידוע היתה הזכוכית כהה, וכיוצא מלשון "אספקלריה המאירה", ושי"מ דסתם אספקלריה אינה מאירה אלא כהה. וכן מוכח גופא ממה שפרש"י גבי עששית "קלף דק" ופשוט דמייירי בראיה קלושה, וכן מובא בליקוטי מוהר"ן (תורה ט"ו אות ה') וז"ל סמכוני בעששיות - כמו שמשמימן אשיות כנגד אור גדול כדי להסתכל באור הגדול ע"י אשיות", עכ"ל, ומשמע שעששית הינה זכוכית כ"כ כהה עד שניתן להביט דרכה אפילו כנגד אור גדול. וכן הוכיח בספר באתי לגני (פרק כ"ד ד"ה ומצאתי וכו') "דמצניו דיש ערוה גם בעששית (ברכות כ"ה ב') דבראיה תלה רחמנא, ופירש"י עששית מחיצת זכוכית, והרי הזכוכיות בימיהם היו כהות ולא שקופות כמו בימינו כדמוכח מהמ"א בס"י תל"ג (ספ"ד) דאסור לבדוק החמץ כנגד חלון ישיש בו זכוכית, ולא החשיבו כבדוק נגד חלון (בלי זכוכית) דשרי, ובחק יעקב סק"ד כתב דזה מלתא דפשיטא, הרי שהזכוכית היתה כזו שלא מעבירה היטב אור היום ואפ"ה אסרו ערוה בעששית" ע"כ. ועוד ראייה נמצא בשו"ת הלכות קטנות (ח"א ס"ו צ"ט) "שאלה - אם נפלה טיפת שעוה על אותיות הס"ת ונראים האותיות, מהו, וכן אם מותר לקרות בס"ת ע"י בתי עינים. תשובה, ראייה גמורה היא, כהיא דערוה בעששית דאסור לקרות ק"ש כנגדה, משום לא יראה". ואף שע"י שעוה הראיה עמומה מאוד אפ"ה מדמה הלק"ט דין זה לדין ערוה בעששית. וכן מוכח בגמרא ביומא (ל"ה ב') שאימו של ר' אליעזר בן חרסום תפרה לו כתונת מיוחדת לעבודת ביהמ"ק בהון עתק. ואעפ"כ התנגדו הכהנים שיעשה בו שימוש משום שהיה נראה בו ערום. ושואלת הגמרא כיצד נראה מתוכו והרי היה עשוי מחוט עבה שהיה ארוג משי חוטים יחד. ומתצת הגמרא שכמו שיש זכוכית עבה שרואים את היין בתוכה כך אותו בגד שאמנם היה עבה אך נראה גון בשרו מתוכו, והיינו דאמו של כה"ג אכן חשבה דסגי בזה דסו"ס לא רואים כ"כ הבשר, ועד כדי כך שהגמ' שואלת שהרי זה מכוסה! אלא דאמרו הכהנים דמ"מ נראה בשרו, ואף שלא בהדיא. והדברים הם ק"ו באשה. וכן הוכיח מזה היעב"ץ (מ"ק ס"י ע"ה) "תלמוד ערוך הוא בידנו שלא הניחוהו אחיו

חילוק בין השניים, זולת העובדה שההולכת בגרביים כהנ"ל עלולה לטעות במחשבתה שכביכול היא יוצאת ידי חובתה קלא, על כל פנים במקצת קלב.

והנה מאותם אלו אשר ניכר בעליל כי שוקיהן גלויות מבעד לגרבי הרשת הדלילות, אין אנו דנים (דאלו איסורן ניכר), אלא שנוספה על אלו, הצרה של בנות רבות אשר אינן מודעות כלל לכך שגרביהן שקופות, וזאת מאחר והשקיפות של גרביהן היא מועטת, ואינה ניכרת כ"כ במבט ראשון. ואחת הסיבות המרכזיות לכך שרבות טועות לילך בגרביים שאינם אטומות די הצורך, הינה אשליית הדנייר אשר הטעות בנידון גדולה היא, ונבארה לקמן -

ופרשו השמלה

גרביים צבע רגל) "פיגול הוא לנו" כלשון כרוז בית הדין דהעדה החרדית דשנת תרפ"ח, אשר בזה אין צניעות כלל וכלל כשנראית האשה כאילו היא ללא גרביים כלל (היינו אף אם הגרב הייתה אטומה). מ"מ מה שטוענים שבגרב צבע רגל יהיה מותר כיון שאין האדם מבחין בין הגרב לרגל, זה אינו כלל, שכן אפילו ראייה דרך קלף דק שהוא בצבע עור וראיית הבשר דרכו הינה קלושה ביותר וקשה להבחין אם ניכר הבשר או שמא זהו מראה הקלף, אפילו הכי חשיב ערוה בעשית, וכ"ש בנד"ד שהבשר נראה דרך החורים שבגרב וגם שניכר יותר מבקלף. וכן מוכח מדברי החז"י אדם דכתב (חלק א כלל ד) וז"ל "אפילו אינו מסתכל בה, ואפילו מכוסה בבגד דק רשע נראית מותכה כו", ואפילו אם מעצים עיניו, אם הערוה אינה מכוסה, אסור. שהרי לא נאמר ולא תראה ערוה, אלא "ולא יראה", רצה לומר לא יראה הרואה (תי רשבי"א). וכיון שנראית, אסור כו', ובלילה אף על פי שאינה נראית לכל אדם, מכל מקום אם ביום הייתה נראית, אסור". ועיין במשנ"ב (ס" ע"ה ס"ק כ"ט) דכתב בשם כל האחרונים וז"ל "והאחרונים הסכימו דכל אלו העצות (היינו כגון עצימת עינים וכו') לבד מהחזרת פנים לא מנהי" (דולא כהש"ע). ואפילו להשו"ע (א"ר"ח ע"ה ו) דכתב "היתה ערוה כנגדו, והחזיר פניו ממנה, או שעצם עיניו, או שהוא בלילה, או שהוא סומא, מותר לקרות", יש להוכיח לענייננו דלא התיר אלא באינה נראית כלל אבל בנד"ד דהיא נראית אלא דאינה ניכרת מחמת הדמיון לכיסוי ה"ה דאסור, ולכן כל עוד שייך קשר עין לערוה אע"ג שלא מבחינים שזהו בשר הגוף חשיב כגלוי.

קלב. ואדרבא, ההולכת בגרביים כהנ"ל זולת עצם החטאת הרבים בראיית מראה האסור, וכן במה שלומדות אחרות ממנה דשרי אפילו ללא גרביים (כיון דסריס הדי לא כולן מבחינות שהולכת בגרביים, ומנצא שנראית כהולכת בלא גרביים כלל ושומא יבואו ללמוד ממנה), ועוד שגם עלולה להטעות את אותן נשים המבחינות שהולכת בגרביים, ולגרום שיחשבו שכביכול ישנה תועלת כלשהי בכיסוי בגרביים כהנ"ל בעוד שמההולכת בלא גרביים כלל על פי רוב הנשים לא יטעו ללמוד.

בשם מושאל "דת יהודית" דהוא כינוי כללי לפירצת גדר הצניעות באופן דמפסדת כתובתה), וגם היא גורמת עון פלילה להאנשים וכו', וזה עצת היצר הרע, ואיסור גמור ומוחלט עפ"י יסודי ההלכה מש"ס ופוסקים!". וכן הוא בכרוז העדה החרדית של הגאון ר' יוסף חיים זוננפלד זצ"ל ובית דינו (כרוז תרפ"ח) "וחלילה ללבוש אנפלאות מנוקבות מעשה רשת אשר הרגל נראה מתוכן, או אנפלאות מגוון עור הגוף, כל אלה פיגול הוא לנו אומה קדושה וטהורה מדור דור!". וכ"כ בחידושי תורה לאדמו"ר מסאטמר זצ"ל (פ"ר שופטים) "שהנשים לובשות גרביים שקופים, ממש דומה לבשרה, שזהו איסור גמור ואין שום צד היתר בדבר, אלו שלובשות גרביים דקות ושקופות, ומראיהן רע כמראה בשר, איסור חמור יש בזה ואין הדעת סובלת!". והובא בשמו במקו"א בזה"ל "דבר זה הוא כנגד הדין ואין לו שום היתר, וכבר אין לי מנוחה מדבר הזה כמה שנים, אך עכשיו באתי לידי החלטה גמורה וצריך לעשות סוף לזה, כל אחד שאשתו או בתו הולכין בזה הוא מקום ערוה, ואסור לו לעשות קידוש ושום ברכה שם, והוא אוכל תמיד בלא ברכה ראשונה ובלא ברכה אחרונה!". וכן הביא בדרשות שבט הלוי (ח"א עמ' ק"ו ד"ה וברצוני) וז"ל "בודאי לא האמין אחד מגאוני וצדיקי הקדמונים שיבואו הדורות לדיוטא התחתונה כזאת בענין המלבושים, ואל לנו לשכוח מה שאמרו בגמ' (יזמא ל"ה ב) על ר' אלעזר בן חרסום שעשתה לו אמו כותנת משתי ריבוא, ולא הניחורו אחיו הכהנים ללבושו מפני שנראה כערום, הנה זה אמרו בבגדי קדש של זכר, שנראה בשרו מתחתיו, ומה יענו על המנהג הרע לעשות מלבושי נשים שהם דקים כ"כ עד שנראה מה שתחתיו!". ע"כ.

קלא. ראייה שאינה ניכרת - ובעיקר הדבר, יש לבאר ענין חשוב מאוד, אשר מה שלפעמים אין מבחינים בבשר הרגל גם כשהגרביים שקופות (מה שמצוי בגרב צבע רגל), מ"מ אין זה אלא מחמת הקושי להבחין בין צבע הגרב לצבע הבשר, אבל מ"מ האדם אכן רואה גם את עור הגוף עצמו, אלא שמחמת הדמיון בין צבע הגרב לצבע העור קשה לעמוד על הדבר, אבל ראייתו היא אכן על שניהם. וחזף ממנה שזה כשלעצמו (היינו

חלק ב' - הליכות עולם

אשליית הדנייר

פירוש המונח דנייר כשלעצמו, סבוך הוא בנתונים מורכבים רבים שקשה להבינם וכ"ש לבארם, ורבות סומכות על רמת דנייר כזו ואחרת, כגזירת הכתוב, כביכול שְׁמֶרְמָה זו אין לחוש לשקיפות הגרביים. בעוד שבנקל ניתן להוכיח שמדובר בגד שקוף לחלוטין, שאפילו הקלות שבנשים (וכן הגברים) היו מתביישות לכסות בו את שאר חלקי הגוף המוצנעים.

ובמקום להלאות את הקוראים בביאור הנתונים היבשים והמסובכים, ראינו פשוט להציג בצורה ברורה וחד משמעית כיצד מרבית הגרביים בימינו (כולל השבעים דנייר הכהות) הינם שקופות לחלוטין קלג, והליכה באופן זה ברה"ר כרוכה בכמה איסורים דאורייתא חמורים ביותר קלג, והפירצה בזה הינה עצומה. ואין ספק שכל זה לא היה מגעינו אלמלא החריגה מדרך ישראל הכבושה לילך בחצאיות ארוכות (שזה מה שהחדייר בתודעה הציבורית כי אין השוק בכלל המקומות המוצנעים מדינא, אלא רק מנהג טוב בעלמא, רח"ל).

גרביים 40 דנייר
הינם הגרביים
הנפוצות ביותר
בימינו בקרב כלל
הנשים, המורות,
ובנות הסמינר!!!

גרב 40 דנייר בצבע חום כהה. גרב 70 דנייר בצבע חום כהה.

בתמונות שלפנינו בקבוק 750 מ"ל, היקף 24 ס"מ, (היקף ממוצע של החלק הדק שבשוק הוא כ-25 ס"מ) עטופים בגרביים ללא שום מתיחות מיוחדת (בעוד שדרך הנשים למתוח את הגרב על הרגל בהרבה יותר) וכיסוי כהנ"ל נחשב לגילוי גמור, וההולכת בכיסוי השוק באופן זה דינה חמור יותר מההולכת בגילוי ראש לכל הנפק"מ הלכתיות הנוגעות בדבר.

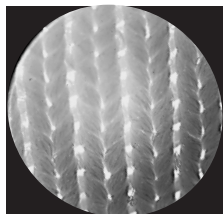
ופרשו השמלה

ושחורות בכלל הנגע, דבר זה יכול כל אחד לברר בנקל בעצמו. קלד. ואף בתוך הבית הדבר אסור כדין הליכה בשוק מגולה, וכמבואר לקמן בהרחבה בפרק ח' - "הלכה למעשה".

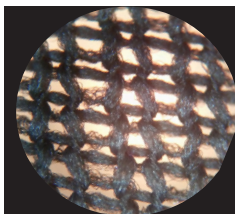
קלג. אמנם בכלליות דנייר גבוה יותר הינו אטום יותר, אך עדיין מדובר ברמת שקיפות גבוהה ביותר, ורק גרביים "מאה דנייר" מצוי כאלו שהינם אטומות למעשה, וגם גרבי כותנה לבנות

פרק ו' - דיני בתי שוקיים - גרביים

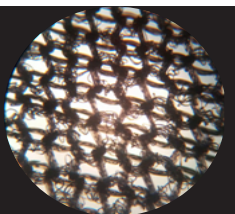
יותר חורים מגרב....

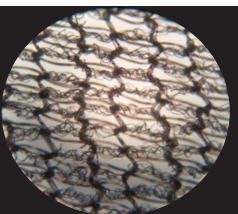
לעומת זאת חולצת לייקרה שצולמה באופן זהה (וכידוע שגם היא שקופה), הבד שבה גדול הרבה מהחורים, ואפ"ה דינה כערוה בעששית, ואסורה בלבישה.

70 דנייר

40 דנייר

20 דנייר

תמונות אלו של גרביים שצולמו בהגדלה פי 40, וניכר לכל שהפרוץ מרובה על העומד, וגודל החורים גדול מגודל הבד

ולא בכדי יצאו גדולי ישראל בקריאה נרגשת כי "אין לסמוך על עובי הדנייר" (כמובא בכרוז לקמון) וכאמור לבישת גרביים אשר אינן אטומות די הצורך דינה זהה להליכה ללא גרביים (וכנ"ל בשאר מלבושים אשר הבשר ניכר דרכם).

וכתב בזה בעל הצניעות והישועה (פרק י"א אות ח) וז"ל "וכמה טפשאי הני אינשי (וכמה טפשים אותם האנשים), שמיטעין עצמן בשקר גלוי, הנראה לעין כל, לתרץ לעצמם ולומר שיוצאים ידי שמים שעכ"פ לובשים גרביים, וזהו כאילו כתוב בתורה ללבוש גרביים, ובאים להטעות את עצמם ואת אחרים וכו'. ובאמת אין שום מצווה בלבישת גרביים, ואין יוצאים בלבישת הגרביים השקופים ולא כלום, כי מצות תורתנו הקדושה היא 'ולא יראה בך ערות דבר', והא קא מתחזיא (והרי היא נראית)". עכ"ל.

גרביים צבע רגל ודומיו

ומקום פה עמנו לעורר ולברר ענין חשוב מאוד, הנפוץ בימינו בקרב רבות מבנות עמנו ונשות ישראל, והוא לבישת גרביים בצבע עור הרגל ודומיו. ולהיות כי הדבר חמור מאוד, ומאידך גם רבתה השכחה והעזובה בדין זה, אשר נהיה להיתר גמור ח"ו, לכן עלינו לברר חומר האיסור (וכל דברינו אינם להתיר גרביים בצבע כהה ללא כיסוי בשמלה מעל, אלא מטרתינו בזה לבאר מקור ויסוד האיסור, וגם כאמור שיש להמנע מזה גם כשהשמלה ארוכה היות ולעיתים מתרוממת השמלה וכו').

והנה, כמו שהתבאר לעיל, עיקר איסור 'טפח באשה ערוה' האמור לענין ק"ש וק"ו לענין גילוי ברה"ר, היינו מחמת ראיית המקום המוצנע, דהמראה הוא הגורם הרהור^{קלה}. וממילא נמצא כי יסוד הדבר הוא במה שניכר לעיניים מראה גוף או שאר איברים המכוסים^{קלי}.

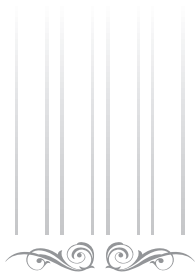
ופרשו השמלה

לובשות גרביים הנ"ל, ואין טעם לבישתן כן מפני שחינכו אותן שגרביים שחורות זה "מודרני"... ודו"ק. קלו. וישנם פוסקים האוסרים ק"ש אפי' בראיה ע"י מראה,

קלה. ובפרט שגרביים אלו מיוצרות ככוונה תחילה על מנת לייפות את הרגל יותר, באשר בלעדיהן היה ניכר פגמים המצויים ברגליים כידוע. ומטעם זה גם הגויות הפרוצות

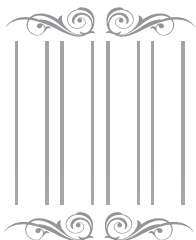

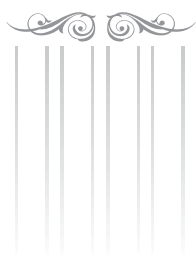
א. בגדי ישע

ב. ביאור הפרי מגדים
בשו"ת מגידות
וסדר חליצה

ג. ירך גבור

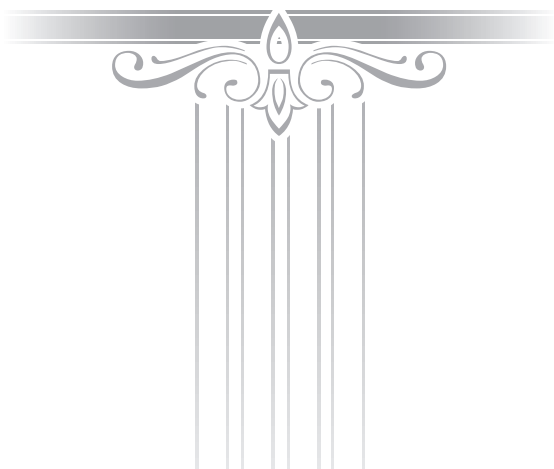

חלק ד'

עקב תשמעון

נספחים

פרק א' - בגדי ישע

בשלהי חיבור זה ראינו לרכז את כלל הטענות המוכרות כנגד היסודות שהובאו בפנים הספר, ומנגד להציג את הפירכה לדברים. וכאשר התבוננו בדברים, ראינו שחלק מרכזי מהטענות בנידון הובאו בספר 'לבושה של תורה', שהוא ספר מקורות והרחבה לדינים המובאים בספר 'עוז והדר לבושה'. ועל כן אמרנו לפתוח הדברים שהובאו שם, ולהציג את הדברים בפני הקורא, באופן מסודר ובהיר, כאשר טענותיו מוצגות מחד, ולצידם מאידך הפירכות, באופן שבנקל ירוץ הקורא בתוככי מבוכות המצויות בנד"ד, ויוכל לראות דברי מי יאמנו.

ויעויין לקמן פ"ג - במאמר ירך גיבור, שבסוף הספר, שם העלנו בארוכה שכאשר אדם כותב פסק הלכה, ואפי' שהוא גדול שבגדולים, כל זמן שדבריו סותרים דברי תורה אין בדבריו כלום, עיי"ש. אשר ע"כ אם אחר שנפרוש את השמלה יתבאר שאין טעם בדברי החולקים כלל, חוזר הדין של לא תגורו מפני איש כי המשפט לאלוקים הוא, וה' יאיר עיננו ויצילנו משגיאות.

ויהי רצון שבזכות ההליכה בבגדי הצניעות יתקיימו בנו דברי המדרש (פסיקתא דרב כהנא) וז"ל "שוש אשיש בה' תגל נפשי באלהי כי הלבשני בגדי ישע מעיל צדקה יעטני וגו'. מה כתי' למעלה מן הענין, ונודע בגוים זרעם וצאצאיהם בתוך העמי' כל רואיהם יכירום כי הם זרע ברך

ה' (ישעיהו ס"א ט')

תוכן הענינים

בביאור דברי הר"ש והתוי"ט במשנה באהלות.....	קעט
ישוב הפמ"ג והמשנ"ב בסי' קכ"ח.....	קפ
דעת הט"ז.....	קפב
ביאור דברי הט"ז.....	קפד
דעת החיי אדם.....	קפה
דעת הגר"ז ב'לבושה של תורה'.....	קפה
שיטת הב"ח ב'לבושה של תורה'.....	קפו
חיזוק להא דמעולם לא נחלקו בדבר.....	קפו
לשון חכמים ולשון מקרא.....	קפו
קרא ד"גלי שוק" היינו הפרק התחתון.....	קפח
שוק הוא הפרק התחתון גם לדינא דשוק באשה ערוה.....	קפט
השוק בלשון הזוהר.....	קצא
דעת הבן איש חי.....	קצג
בדעת הבן איש חי גבי 'שני שלישי טפח'.....	קצג
הדברי חמודות.....	קצד
ביאור דברי האגודה.....	קצד
דעת הסדרי טהרות.....	קצד
דעת החזון איש.....	קצה
יסוד בצניעות מפי החזון איש.....	קצו
דעת תורה בגנות ההתקשטות ברה"ר.....	קצז
מכתב הגריש"א בנידון.....	קצח
עדות בשם הגרשז"א.....	קצט
הראיה לאורך החצאית מנידון דבירית.....	ר
סוף המקום המתרחב.....	רב
25/15/10 ס"מ, אמצע השוק וכל כה"ג.....	רג
הדור חלש?!.....	רד

בביאור דברי הר"ש והתוי"ט במשנה באהלות

וכן עולה מדברי התוי"ט בכלים (ד, ה) וז"ל "מפתח של ארכובה - שמתקפל כארכובה עם השוק וכו', וחבור השוק והרגל היו השוק זקוף מלמעלה והרגל שוכב כזה ל", עכ"ל. נמצא לפירושו דארכובה האמורה לגבי מפתח של ארכובה היינו הקרסול! דהוא החלק הנכפף שבין הרגל והשוק.

וכן בספר השרשים להרד"ק (ערך קרסל), כתב וז"ל "ולא מעדו קרסלי, והם הארכובות או היתדות שממעל לרגלים" עכ"ל.

וכן הוא בבית שמואל דקאי על השו"ע דכתב (אבה"ע ה' חליצה סקס"ט) וז"ל "חליצה מן הארכובה למטה, חליצתה כשירה מן הארכובה ולמעלה, חליצתה פסולה" עכ"ל. וכתב בזה הבית שמואל וז"ל "מן הארכובה ולמעלה - היינו מה שבין השוק לקוליות (דהיינו הברך דהיא בין השוק לירך - קולית) ולא מה שבין הארכובה הנמכר עם הראש (דהיינו כף הרגל דהיא כנגד הארכובה הנמכרת עם הראש בבהמה) והשוק וכל השוק נקרא מעל רגלו" עכ"ל. והיינו דמה שכתב השו"ע דמארכובה ולמעלה החליצה פסולה היינו הארכובה שבין השוק לירך (המכונה ברך) ולא הארכובה שבין כף הרגל והשוק (המכונה קרסול). וש"מ דהבין הבית שמואל דסתמא דמילתא המילה "ארכובה" נופלת על כל דבר הנכפף ולכן הוצרך לבאר על איזה ארכובה כיון המחבר.

וכן הוא בסד"ט (אהלות א ה) "מה שמביאין מלשון כרעים דמתרגמינן קרסולים כי לשון כרעים הוא שם נרדף לכל דבר שנכפף וכורע".

וז"ל רש"י (ע"ז י"א) "דרך בני אדם כשיוצאין מבית הכנסת מיד הוא נושק לאביו ולאמו ולגדול ממנו בארכובה או בפס ידיו", עכ"ל. וע"כ היינו המפרק שבין כף היד לזרוע.

וע"כ עלינו לומר כן דהא דברי התוס' יו"ט נשענים הם על דברי הרד"ק דפירש דקרסולי היינו כרעי, בעוד שהעולה מדברי הרד"ק עצמו בשופטים (ט"ו, ה) דשוק הוא הפרק שמתחת לברך, (וז"ל שם "שוק על ירך כי הנס ונופל על פניו מתהפך שוק על ירכו", וכן הביא בספר השרשים) וכל זה זולת מה שמצינו להדיא בדעת התוס' יו"ט בכלים י"ד גבי מפתח של ארכובה

כתב ה'לבושה של תורה' (עמ' תצ"א) וז"ל "איברא, ידוע שחרי"ש אהלות שם נקט ששוק באדם שבלשון המשנה, הוא החלק העליון, וכמו בבבבמה, דז"ל "קרסול - תרגום כרעים קרסולין, מקום חיבור הרגל והשוק" עכ"ל. דהיינו שקרסול, שהוא הברך, ונקרא באדיש קניי, הוא - שבין הרגל שהוא הפרק הארוך התחתון, והשוק שהוא הפרק העליון, שעליונו נקרא ירך. וכן דעת התוס' יו"ט שם ד"ה בקרסול וכו' חסכים לדברי חרי"ש". עכ"ל ה'לבושה של תורה'.

ופירוש הדברים לטענתו הוא, דאחר והר"ש והתוי"ט (וכן הרמב"ם והרמב"ט) פירשו דקרסול היינו "כרעי" [וכלשון התוי"ט על פירוש הרד"ק (שמואל ב' כ"ב, ל"ז) וז"ל התוי"ט "הרד"ק פירש 'קרסול' - כרעי, ותרגום 'אשר לו כרעים' - די ליה קרסולין, ויונתן תרגם 'רכובתי' והם הברכים], א"כ ע"כ דקרסול המוזכר במשנה באהלות הוא הברך, וכיון דהשוק מצויין כאבר שמעל הקרסול (היינו הברך לה'לבושה של תורה) ע"כ ש"מ דשוק הוא הפרק שמעל הברך.

ובאמת, הרואה יראה דמוכח דדעת הר"ש ותוי"ט גם היא כדעת כל שאר הפוסקים דשוק הוא הפרק התחתון, וכפי הנראה להדיא בכמה וכמה מקומות שצויינו לעיל בפנים הספר.

ובמה שכינו להקרסול בלשון "כרעי" "ברכיים" וכדו' היינו משום דלשון זו נופלת על כל מקום בגוף המאפשר כיופף, וכלשון התוס' יו"ט עצמו בחולין פ"ד מ"ו (וכפי ששלח לעיני שם הוא עצמו בדיבור הבא) "כל דבר הנכפף ונברך קרוי ברך וארכובה" עכ"ל. (דבריו שם הינם למעשה העתקת לשון שו"ת הרא"ש כלל כ' ס"א ט"ז). וכל המחלוקת שבנה שם התוי"ט בין הראשונים בפירוש המילה קרסול, זה רק האם הקרסול הוא העקב עצמו (לרש"י) או המפרק שמחבר את פרסת הרגל עם השוק, אבל לא עלה על דעתו שיטה שקרסול הוא הברך שמעל השוק. ועוד שאם זה הנדון שם, אז למה לא הזכיר כלל את הנפק"מ המרחיקות לכת שיוצאות ממחלוקת זו, שהיא מיקום השוק! וכל דבריו נסובים רק על מיקום הקרסול ללא איזכור כלל על מיקום השוק.

הר"ב והרד"ק דשוק במשנה באהלות היינו פרק שמעל הברך כנ"ל (וישוב דבריהם הנ"ל הובא לעיל), ולמעשה גם הגרע"א עצמו כתב למסקנה (שו"ת תניינא סי' כ"ח) וז"ל "בש"ע אה"ע (סי' קס"ט סכ"ח) וצריך שיהא הקשר על בשר השוק והרי בודאי אין קושרים למעלה מהקני"א, וכאשר אנו עושים מעשה בכל יום".

וכן הביא השבט הלוי דברי הגרע"א כחיוזוק להא דשוק הוא פרק התחתון וכתב (שבט הלוי א' ס"א) וז"ל "וכן הוכיח הגרע"א בתשובותיו מהדו"ת סי' כ"ח בראיות נכונות דשוק דאדם למטה מן הקני"א" עכ"ל.

דשוק הינו האבר שמתחת לברך, והובא בפנים הספר.

ועוד כתב בזה החזון איש (שם) וז"ל "ואמנם א"א לפרש כן מתנ' דאהלות דהרי קתני ו' בפסת הרגל ו' בכל אצבע ואח"כ חשיב ו' בקורסל, ולמה לא חשיב עצם הארוך שבין פסת הרגל ובין הקרסול", עכ"ל. והיינו דבאם נאמר דשוק הוא מעל הברך נמצא דיחנו אבר שאינו מצויין במשנה (והיינו הוא הפרק שתחת הברך דנמצא דהושט ציינו מהמשנה).

ובדבריו שם הוסיף לדחות הבנה שהעלה הגרע"א בדעת

ישוּב הפמ"ג והמשנ"ב בסי' קכ"ח

נקטו לשון זו כמראה מקום, ואיך סמכו בזה על הקורא זידע שדעתם בדבר זה הינה היפך מכל שאר המקורות, ומ"ט לא כתבו בפירוש דהמנעלים מגיעים עד סמוך לירך, דהא גם לשיטתם פרק העליון נקרא לעולם ירך (וכמו שכתב המשנ"ב בסי' ע"ד סק"כ "ובדיעבד יצא אפילו אם נגע הגיד בהיכים", וכן ב"ביאור הלכה" בסי' קס"ד ב' בד"ה "להזור ולטול" וז"ל "אם נגע בשוק ירך ומקומות המכוסים").

ועוד קשה, דאם סבירא להו דשוק הוא פרק העליון - א"כ כיצד יכנו לאותם מנעלים - "בתי שוקיים", אחר ובעצם אינם מלבוש השוקיים אלא רק סמוכים לשוקיים (היינו כביכול ע"פ הה"א דפרק העליון הוא הקרוי שוק לשיטתם).

ועוד קשה, דגם הלבושי שרד (שם ד"ה 'מכסויים') נקט לשון הנ"ל וז"ל "ובתי שוקיים שבש"ע היינו מנעלים ארוכים מגיעים עד ארכובות הרגל היינו סמוך לשוק". והתינה אם נאמר דהפמ"ג והמשנ"ב סמכו על כך שהלומד בספרם מודע לכך דשוק לדבריהם (לכאורה) היינו הירך, וכנגד כל שאר הפוסקים וכנגד דברי עצמם במקומות אחרים, אבל הלבושי שרד על מה סמך שכתב לשון הנ"ל, ואיך ציפה שהקורא דבריו יבין בפשטות דהוא ס"ל היפך כל המקורות בענין מקום השוק.

ובכלל, אינו מובן מה ראו הפמ"ג והמשנ"ב לבאר באיזה בתי שוקיים מדובר - דהא אם כוונתם היתה לפרש מה הם בתי שוקיים, הדבר הוא פלא, וכי מי אינו יודע מה

ראינו להתייחס כאן למבוכה נוספת בדברי הפמ"ג והמשנ"ב, דהנה כתב השו"ע (או"ח קכ"ח סי"ה) "לא יעלו הכהנים לדוכן במנעלים, אבל בבתי שוקיים שרי".

ובהקשר לזה כתב המשנ"ב (שם) וז"ל "אבל בבתי שוקיים - הוא מנעלים ארוכים המגיעים עד ארכובות הרגל, היינו סמוך לשוק, ושרי".

ומקור דבריו מהפמ"ג (שם בא"א) וז"ל "בתי שוקיים יש כעין מנעלים ארוכים מרגל עד ארכובה בין שוק לרגל".

וכתב בזה ה'לבושה של תורה' עמ' תקי"ג (בישוב הקושיא כיצד נקט המשנ"ב בסי' ע"ה דשוק הוא פרק העליון בתורת ודאי [לכאורה], למרות שהפמ"ג לא כתב זאת אלא בתורת "אפשר" וז"ל "י"ל דהמ"ב חבין דדעת הפמ"ג כן, דשוק הוא הפרק העליון. ולא עוד, אלא דעני' בפמ"ג סי' קכ"ח א"א ס"ק א' דמשמע דנקט כן בלי ספק. ואולי מראה מקום זה הייה לפני הח"ח כאשר העתיק דין זה משמיה דהפמ"ג בתורת ודאי".

והנה, על ההבנה הנ"ל בפמ"ג והמשנ"ב דהם ס"ל בסי' קכ"ח דשוק הוא פרק העליון, יש להקשות תחילה, בהא דכתבו דהמנעלים מגיעים עד סמוך לשוק, והיינו דהם נקטו למושג "שוק" כמראה מקום לעד היכן מגיעים מנעלים הנ"ל, והרי סו"ס אחר והם (לכאורה) ס"ל דשוק הינו הירך, ובנגוד לכל שאר הש"ס והפוסקים, ובנגוד לדבריהם דהפמ"ג והמשנ"ב במקומות אחרים, א"כ היאך

פרק ג' - ירך גבור

אחר כותבנו כל זאת, ראינו בספר הקדוש 'הצניעות והישועה', שלאחר שטרח להאריך להוכיח בראיות ברורות בטוב טעם ודעת, בענין חיוב אריכות מלבושי הנשים, ולאחר שזעק על זה מרה מעומק ליבו הטהור, הלך ואיסף וליקט וכתב פרק שלם בענין דרך הפסיקה המקובלת לנו מדור דור מכל רבותינו הפוסקים אשר מפיהם אנו חיים.

וראינו לנכון בפרק זה ללכת בדרכו הקדושה ולהרחיב היריעה בנידון זה, ולהתייחס לכמה יסודות בענין דרך לימודה של תורה, ולהשיב אמרים כנגד טענה שטענו כנגדנו, והיא ה'איסור' כביכול להביע דעה בהלכה עד כמה שאפשר להבין בדברי אי אלו פוסקים מופלגים מאיתנו שסוברים אחרת.

ובאמת מצוי מאוד בקרב אותם הטוענים ל'אמונת חכמים' כעין זו, שאין הם נסמכים על דברי גדולי הפוסקים אלא לענין ההיתר שבדבריהם אבל במקרה שהנ"ל אוסרים ומחמירים בענין זה או אחר, כאן כבר מתפוגגת לה כל האמונה הלזו. וכמו שמוצוי מאוד בימינו בגרביים בצבע רגל ובגדי טריקו לייקרה ושאר נצמדים למיניהם, וכן חולצות בסיס המציצות מבעד לבגד העליון (או במקרה הגרוע יותר - שהינם גלויים בלי שום כיסוי כלל עליהן) צפיה בסרטים לנשים וכדו', שדברים אלו נאסרו על ידי כלל גדולי ישראל, ואף על פי כן נרמסים בריש גלי ע"י ההמון, המלהגים בפיהם בדבר 'אמונת חכמים' כל אימת ששומעים הם דבר מה שתואם את שגרת חייהם.

ומ"מ לא נוכל להתעלם גם מאותם יראים אשר באמת נבוכים בענין זה, ועבורם חיברנו פרק זה. והנה על אף שבירור ענין זה הינו דבר הנוגע לכלל תחומי ההלכה, וכל מחבר קונטרס באשר הוא מסתמא נתקל בטענות כהנ"ל, מ"מ בתחום הצניעות הדבר רגיש במיוחד.

ותחילה ראינו לבאר יסוד מרכזי בכלל סוגיות הצניעות, וזהו על פי המשנה בחגיגה יא. "אין דורשין בעריות בשלשה", ופרש"י דהיינו עריות שאינן מפורשות בתורה כגון בתו מאנוסתו, ומבארת הגמרא את טעם החשש וז"ל "תלתא חד שקיל וטרי בהדי רביה והנך תרי שקלו וטרו בהדי הדדי ולא ידעי מאי קאמר רבייהו ואתו למישרי איסורא בעריות". ומוסיפה הגמרא - "אי הכי כל התורה נמי. עריות שאני, דאמר מר גזל ועריות נפשו של אדם מחמדתן ומתאוה להם. אי הכי גזל נמי. עריות בין בפניו בין שלא בפניו נפיש יצריה, גזל בפניו נפיש יצריה שלא בפניו לא נפיש יצריה".

ונמצא דבנידונים הנוגעים לעריות כיון שיצר הרע חזק הוא במיוחד אזי הצד לטעות בהלכה בעניינים אלו הוא גדול במיוחד וזה נאמר אפילו אצל גדולי הלומדים כמו שעולה מדברי הגמרא שם.

ואמנם הדרכי משה (י"ד סי' רמ"ו סק"ט) הביא בשם האגודה בשם הראב"ה וז"ל "הא דאין דורשין בעריות בשלשה (חגיגה י"א ב) היינו בימי התנאים ואמוראים שהיו לומדים על פה אבל אנו הלומדים דבר הכתוב אין לחוש" עכ"ל. מיהו בימינו נראה דהן הן הדברים בכל הנוגע לדיני הצניעות, אחר ומסורת הצניעות פסקה מאיתנו בזמן ההשכלה הארורה והדור הסמוך אליה, ויתירה מכל שאר נידוני ההלכה, ענייני הצניעות לרוב היו פשוטים וברורים בקרב ההמון, וכמעט שאין להם זכר בהלכה - דבר שמקשה על ליבון הסוגיות באופן מיוחד, שנראה ולא נמצא כמותו.

והמעייין ימצא שלמעשה בכל הש"ס והפוסקים אין סוגיות מסודרות הנוגעות לדיני צניעות הנשים, וכל החומר שיש בידינו אשר ממנו מנסים אנו לעמוד על טיבם של דברים, אין אלו אלא סוגיות אשר עוסקות בעניינים אחרים, ואגב אורחא מתבררת לנו דעת הקדמונים במה שהיה פשוט וברור לכל מאז ומעולם. וכגון סוגיא דידן דשוק באשה ערוה, שעיקרה נאמרה לענין דין אמירת דברים שבקדושה עבור הגברים, ורק בדרך אגב מבינים אנו דחובת הצנעת השוק הינו דבר שהיה פשוט מאז ומעולם בחז"ל והלאה (עד דור ההשכלה, כאמור), וכן דיני דת יהודית המובאים באבה"ע קט"ו עיקרם הוא דין ממוני של הפסד כתובה אשר אגב אורחא נלמד מהמובא שם כמה מחיובי הצניעות לאשה וכן על זאת הדרך.

ואחר וכאמור מסורת הצניעות הופסקה, ועיקרי הדברים מפוזרים הם בקרב סוגיות שונות שאין עוסקות בדברים להדיא, אלא רק אגב הדברים נלמדים עיקרים גדולים בענייננו. ועוד שכאמור ישנו יצר הרע מיוחד ש'דואג' להפיל טעויות בהלכה בכל מה שקשור לצניעות. בצירוף כל אלו אין לנו לתמוה על מי שיטען שנפלה שגגה מפי שליט זה או אחר.

ועוד יש להוסיף דמחמת שאין ענייני הצניעות בכלל הסוגיות הנלמדות כסדר בקרב לומדי ההלכה, אזי מציאות היא שהעוסקים בלימוד הלכות אלו הינם מועטים ביותר, ואפשר בנקל לקבל סמיכה להוראה ודיינות מבלי ללבן הדק היטב אפילו סוגיא אחת בדיני צניעות הנשים. והצרה מתחילה שאעפ"כ ישנם לא מעט שקופצים להורות בסוגיות אלו על סמך שמועות, קיצורי הלכות, ראיה שטחית על מנהג העולם וכדו' והתוצאות הינן ממילא בהתאם.

והרואה יראה שבניגוד לשאר מקצועות, בהם יש מפי כמה מגדולי הת"ח בדורנו כמה וכמה חיבורים מקיפים הדק היטב, היורדים לכל פרט ופרט בגופי ההלכות. מה שאינו כן בעסק הצניעות, שבו המצב שונה, ואין עדיין ספרים וחיבורים העוסקים בנושאים אלו, על אף שהם העומדים ברומו של עולם (זולת כמה חיבורים בודדים). והוא מהטעם שאמרנו, אחר ואין סוגיות אלו מסודרות על סדר הלימוד.

ונוסף על זה - אחר וכמעט אין חומר עיוני מקיף, אזי כאשר יוצא מפי ת"ח זה או אחר דבר הלכה לקולא בנידון, ואפילו בדברים שהינם דעת יחיד נגד כלל הפוסקים, וגם בדברים שנאמרו בדרך אגב, כדרך הלימוד, או כתשובה לאדם פרטי, ובמקרים של הוראת שעה בדיעבד וכל כה"ג, במקרים כאלו אין הלומדים יודעים לעמוד על טיבם של דברים, ומקבלים כל שמועה כדברים

חלק ד' - עקב תשמעון

מוסכמים ובלתי מעוררים, וכיוצאים מפי הגבורה. עד שהחולק על הדברים ואפילו בכח יסודות מוצקים, נתפס כחדשן שמערער על יסודי הדת.

וכל שכן בפרט זה בנושאי הצניעות, בחובת אורך החצאיות, שאין אנו מחדשים כלום אלא כל דברינו נשענים על דברי הקדמונים, שרובם הגדול כתבו דבריהם בזמן שקודם הפסקת מסורת הצניעות, וכולם בשפה אחת ודברים אחדים טוענים כי דין השמלה לכסות את כל אורך השוק, ומעולם לא נמצא מי שיטען אחרת בדורות הקדמונים. ועיקר דברינו בזה הקונטרס הוא לפשט את דברי הקדמונים, ולא לחדש מעצמנו כלום.

והדבר פשוט וברור לכל צורב שאין בדברינו פה, שום נדנוד של זלזול משהו, כלפי גדול זה או אחר, ואדרבא, כדכתב היעב"ץ (שאלת יעב"ץ ח"א ס"ו ה) ועוד כמובא לקמן בליקוט זה, "השלמים בחכמה אינן מקפידין על התופס עליהם, אדרבה מחזיקין טובה למי שיצלים מליפול ברשת השגיאה, שהיא פרוסה לרגלי כל החכמים, אשר עיני בשר הם, ואמר החכם קבל האמת ממי שאמרו, ואפילו מקטן שבקטנים". ולא עוד אלא שהם עצמם אלו שצווחים ומצהירים שאין זו דרכה של תורה! ואנחנו לא באנו כאן אלא להעתיק דבריהם ככתבם וכלשונם מבלי שהוספנו מעצמנו כלום!! ואדרבא בענין זה אשר לא נחלקו בו הגדולים מעולם, ובזה יותר מכל, החולק עליהם כחולק על השכינה! ופלא הוא כיצד באים כאלו ואחרים, ובודים מליבם כללים מחודשים ב'אמונת חכמים', בעודם חולקים להדיא ובזים לדברי כלל הגדולים שמוסכמים ללא שום מחלוקת שמורים לנו בדיוק להיפך.

וקראנו לפרק זה "ירך גבור" על פי הכתוב בתהילים מ"ח "חַגֹּר חַרְבְּךָ עַל יָרֵךְ גִּבּוֹר, הוֹדֵךְ וְהִדְרֵךְ". ופרש"י שם וז"ל - "להלחם מלחמתה של תורה והוא הוֹדֵךְ והוא הִדְרֵךְ" ע"כ.

ויהי רצון שבזכות מלחמתה של תורה הלזו, יתקיימו בנו המשך דברי המזמור שם פסוק י"ד:

"כָּל כְּבוֹדָהּ בַּת מְלֶךְ פְּנִימָה מִמִּשְׁבְּצוֹת זָהָב לְבוּשָׁה".

הבהרה

אין כוונתנו בליקוט זה לתת לכל אחד מקלו בידו, וכל אחד בונה במה לעצמו, ח"ו. אלא רק כוונתנו שכאשר הדבר ברור עם סברות ברורות, וכ"ש כאשר באים רק לחזק דברי הקדמונים, אין להמנע מלחלוק ללא טעם. אלא דרך התורה היא שאחר היראת כבוד, ואחר כובד הראש ועיון מעמיק בהלכה, להוציא האמת לאור ולא להעלימה, כפי שיתבאר בתוך ליקוט זה.

בחלק מלשונות המצוטטים לקמן מובא שאפשר לחלוק על ראשונים וכדו', וראינו להדגיש דהנראה הוא שהכותבים דברו על קדמונים להם ולא על "הראשונים", וגם לגופו של עניין אכמ"ל בכל הפרטים הנצרכים לכך. ומ"מ ברור הוא שאין הדבר נוגע לענייננו, שכן איננו אלא מחזקים למובא בקדמונים, ולא הבאנו לשונות אלו אלא ע"מ לחדד למושג זה של מלחמתה של תורה, וכנ"ל.

דרכה של תורה

בהתראות כחולק לפעמים על קצת דברי קדמונינו וכו', וזהו אין ליחס למשתדל ולא למחבר או למחפש, גאון ועוזר, אבל חריצות והשתדלות וטוב העיון ויושר ההשגחה וכו'. ומכאן לת"ח שאמר דבר הלכה אין מזיחין אותו, ואמרי לה אין מזיחין אותו, ואמרי לה אין מזיחין אותו, שאין מפרישין אותו משמועתו, ר"ל שאין גוערין בו מאלד אמרו דבר מחודש, הן בדרכי הלימוד, והן בדרכי ההוראה עד שיחבייש לגערותו, ויגניע דבריו לפחדו ממנו. ורצה באמרו אין מזיחין אותו, שאין ראוי לנגות דבריו לפני אחרים, ושלא בפניו, כדי להרחיק מהם עד שיסתכחו דבריו. ורצה באמרו אין מזיחין אותו, שאין מזיחין אותו בגאון ובעב, אבל יש לנו לזנוי לכף זכות ולקבל דבריו או להתיישב בהם, אם הן כדאי להאמיץ או לא. ולא נחלוק עליו מאלד הקנטור והקנאה, או מדרכי הגאון והגילוי, אבל נקבל דבריו או נחלוק עליו בדרכי ישרה על כל הולאת האמת לאור. (בהקדמתו לחיבורו על הש"ס)

בוזרי

החכם הגדול הוא שגגותיו מועטות. (נאמר א' אות עג)

ספר הברית

מוחר לכתוב טעה על גדולי הראשונים. כמו כן מן בשולחן ערוך תרסד, ז. כתב על דברי הרשב"ש בתשובה 'טעות הוא בידו', (ועוד כתגה דוגמאות) ומילים אלו כתב הפרי חדש' יורה דעה פד, סס"ק יז כתב על דברי הג"ז ע"ש. ו'בעל עיטור' (דניי חוב אות ח) כתב 'ורבינו אבן מיגאש שאמר בלה"ק שגגה הוא', עיין שם מה שהאריך בזה, ועוד כתגה דוגמאות ואכמ"ל. (בהקדמה)

מהרש"ל

וכל אחד צורר את שלו עם ועם כלשנו, וסובר התורה ירצה היא למשפחות, ולא זו הדרך ולא זו העיר, כי מימות רבינא ורב חשי אין קבלה לפסוק כחחד מן הגאונים או מן האחרונים אלא מי שיוכשרו דבריו להיות מיוסדים במופת חותך וכו', אך שהדור שלפנינו לעת היא רוב חלישות ורפיון ידיים אין יכולת בשכלו להשיג שגדול אחד יטעה בדמיונו, ואין נותנים ליבס אלא לסתור דברי חבריהם (ה.ה). היינו לסתור את מי שאמר לא כהגדול)

שו"ע

אחר חולק על רבו, כל שקובע לו מדרש ויושב ודורש ומלמד שלא ברשות רבו, ורבו קיים אף ע"פ שהוא במדינה אחרת. הגה: אבל מותר לחלוק עליו באיזה פסק או הוראה, אם יש לו ראיות והוכחות לדבריו שהדין עמו. (יו"ד רמב ג.)

שו"ת תרומת הדשן

אמנם מה שכתבת אם אין לחלמיד רשות לחלוק על רבו באיזה פסק והוראה, אם יש לו ראיות מן הספר ופסקי גאונים הפך מדעת הרב. נראה ודאי אם הוראות ברורות קצת ואתחא לשמעתא משמע כדברי התלמיד, למה לא יחלוק כך היתה דרכה של תורה מימי התנאים. רבינו הקדוש חלק בכמה מקומות על אביו ועל רבו רשב"ג. באמוראים רבא היה חולק בכמה דוכתי על רבה שהיה רבו כדאיתא במדכ"י פ' כולד הגבל. בגאונים, אשירי חולק בכמה דוכתי אמר"ם שהיה רבו מובהק. (פ"כ סי' רלח)

תוס'

מנינו הרבה תלמידים שחולקים על רבם בילדוחם.

(גדה די ע"ב ד"ה "טאי לאו")

שו"ת הרא"ש

ומה שכתבת, כי הזקן החכם רבי יעקב בן שושאן, נ"ע, היה שלם בצותן שתי הגמות, ומי יעלה על לבו להרהר אחריו ולבטל פירושו, זו אינה ראייה. מי לנו גדול כרש"י ז"ל, שהאיר עיני הגולה בפירושו, ונחלקו עליו בהרבה מקומות יולאי ירכו, ר"ת ור"י ז"ל, וסתרו דבריו, כי תורת אמת היא, ואין מנחפין לשום אדם. (כלל נה סי' ט)

הריטב"א

ואף על פי שאין לנו גדול ברבנים ממשה רבינו ז"ל והרמב"ם, אין משוא פנים בהלכה. (בהדושי לפסחים מח ב)

חידושי הר"ן

ומיהו אם רצה הקטן לענות ולחלוק על הגדול הרשות בידו. וכן כתב ה"ר דוד ז"ל. (מסכת סנהדרין דף לו עמוד א)

המאירי

ולא אחוש בלבוש עין כל מקנא לעמוס עליו על זה משא גאון ועוז מנה, ביחס עלמנו כמחבר או כמחפש, וכ"ש

חלק ד' - עקב תשמעון

והש"ע עם האחרונים ודאי אסור לו לסמוך עלי, ואינו מזהיר על זה מאוד, כי מה אני יחוש חלוש, אך מי שאינו בר הכי טוב לו יותר לסמוך עלי משיסמוך על מה שמדמה בדעתו, כי אני כתבתי על פי רוב אחר יגיעה ודקדוק גדול בגמרא ובבית יוסף וספרי ראשונים להבין דברי הש"ע על בורים וכו', ואף אם יחלוק עלי, כך הוא דרכו של תורה, ואף שידעתי ערכי השפל ובודאי ימלאו טעות, לא טוב לנו מיכל המחברים, ובעזר העליון יהיה הטעות מעט מאוד מאוד, וידין אותי לזכות רק שידקדק היטב בדברי אולי הוא בטעות וכו', והכל בראיות מש"ס ופוסקים. (בהקדמה)

רעק"א

קשה בעיני מה שאני שומע שנהגו כמה מורי הוראה, בלאות חיבור חדש יפסקו אחריו, וללא יפה הם עושים, כי עליהם לחתור כפי כוחם, ואם אחרי עיונם היטב ימלאו דברי המחבר טובים, אז ילכו אחריו, אבל להאמין לכל אשר ימלאו כתוב אינו מדרכי החכמה. (בהקדמה לש"ת)

עצמות יוסף

מדאמרינו לאפילו אב ובנו נעשים אויבים זה לזה. בשער הלכה דהיינו מהקשה ומתחזק כדי להסיק מתוך ויכוח ההלכה אליבא דהלכתא, וכה"ג מותר לזן להקשות על אביו, ולא דמי להאי דאמרינו ולא יסתור את דבריו ולא יכריעו ע"כ. (הקדושין ל ע"ב)

שאילת יעב"ץ

הגלקט מהאמור בקצרה והגלקט ע"ג נפה ובברה הוא זה א. אין התלמיד קשאי לחלוק על רבו ולסתור דבריו דרך קיפוח וניאוח אפילו בפלפול בעלמא. ב. אבל אם אינו מתכוון לקנטר ולבזיז את רבו, קשות הוא להשיב עד מקום שידו מגעת כדי להעמיד הדבר על צדו, ולבצר האמת. ג. ובדבר הגועף לדון והוראה, לא די שרשאי לנלות דעתו וראיותיו לסתור דבריו רבו, אלא חובה ג"כ שלא ישתוק ככה"ג מפני כבוד רבו, לכבוד תורה עדיף. ד. ולכן בכל אופן שהוא הטעות בדיון, בין לקולא בין לחומרא, מלאה על התלמיד לומר דעתו וראיותיו. (חלק א' ס"ה ד"ד ע"ג)

שיורי טהרה

מותר לכתוב על איזה מחבר מן הראשונים שטעה, כיון דמין האנושי לא ימלט מן הטעות. (מערכת ט אות ג' בספ ספר הבית בהקדמתו)

וכו', אבל האמונה באמונת שמים שהוכחתי כמה פעמים שטעה, בכמה מקומות מן התלמוד (א.ה. ר"ל בכמה מקומות מן התלמוד הוכחתי כמה פעמים שאדם גדול טעה), כאלה מן התלמידים הטועים ובעיון הלכה וכו', ולכן לא ארמין לקום אחד מן המחברים יותר מחביריו, אף שיש הכרע גדול בין מעלתם וכו', מ"מ התלמוד הוא המכריע וראיות ברורות יתנו עדיהן ויפקדו. (בהקדמתו ליש"ע)

שו"ת מהר"ם אלשקר

ואף על פי ש"ל שהריטב"א והריב"ש בקיאי טפי מנן בפירוש דברי הראשונים, הגי מילי במילתא בלא טעמא, אבל במילתא דליכא טעמא ואיכא למוחיב מוחבינו, ללא קטלי קני באגמא אנו. (סי עב)

ביאור הגר"א

בכמה מקומות מלינו שהיו חולקין על אביהם ורבים כמו"ס בקדושין מ"ב א' ור"ג כו' וכן רבי עם רש"ג. (וידה ע"ה סי' רמז ס"ק ו')

הגר"ח וואלז'ין

ואע"פ שאני שמתתי את מורי הבהן הגדול מאחיו, ומחוייב אני בכבודו ובמורא כמורא שמים, אני שומר מה שאמרו חז"ל (ב"ב ק"ב ב') כי אתי פסקא דדינא לדידי קמייכו וחזיתו ביה פרכא לא תגמרו מיניה, שאין לדיון אלא מה שענינו וראות, וכן הוזהרתי מפי מורי קדוש ישראל הגר"א מוילנא שלא לישא פנים בהוראה. (בשו"ת חוט המשולש סי' ט)

חיי אדם

ועל פי רוב כל דין ודין שלמדתי הייתי רואה בעלמי כאילו עומד השואל לפניי ושאני מוכרח להשיב לו הלכה למעשה, ואם הוא מחלוקת בין האחרונים לא נחתי עד מקום שידו מגעת להביא ראיות ברורות מש"ס ופוסקים ראשונים לדעת א' ולתחזק כל הקושיות שהקשה השני, ואם לא השיגה ידי אזי גם כזה הלכתי על פי כללי הפוסקים, ואין ספק שימלאו בחיבורי הרבה מאוד חידושי דינים שאינם מצוירים כלל בש"ע ונשארי כליו, רק מה שמלאתי בראיות גמורות מש"ס ופוסקים ראשונים, ולא הלכתי בדרך פלפול לתחזק קושיות בחריפות כי אם על פי קו האמת, וכתבתי מה שחידשתי בלשון ונראה לי כדי שידעו שלא מלאתי בהדיא, והרואה לחלוק יחלוק וכו', ובודאי מי שידיו רב לו ללמוד מקור הדין מש"ס ופוסקים והטור ובית יוסף

רשימת חנויות הבגדים

אשר ניתן להשיג בהם עלבושים ארוכים וצנועים

הבהרה: לא פרסמנו כאן אלא כאלו שניתן להשיג אצלם חצאיות ארוכות כדין.
ואין בפרסום פרטים אלו שום לקיחת אחריות, ומתן הכשר לשום גורם זה או אחר.

קרית ספר

"לכתחילה" רח' אבני נזר 25 052-7611762

"מג'סטי" רח' חפץ חיים 11 08-9762961

בית שמש

"M&M" ביגוד למצב מיוחד,

רח' בן איש חי 36 052-7182666

"M&M" ביגוד למצב מיוחד,

רח' נהר הירדן 34 054-8597728

"במיטבך" רח' נהר הירדן 21 077-4951265

פתח תקוה

"בגן הצניעות" 052-7691966

הרצליה

"עדי הרצליה" 052-7661124

חולון

גב' מיכל בטיטון, רח' שדרות דב הוז 53

053-3129457 03-6544933

נתיבות

"לכתחילה" - חיל הים 10 נטעים 0504126428

ירושלים

"לכתחילה" ירושלים המ"ג 38 0504119399

"במיטבך" רח' תחכמוני 23 052-7625158

"M&M" ביגוד למצב מיוחד,

שומרי אמונים 11 02-5810075

"M&M" ביגוד למצב מיוחד,

רח' דוד 4 כניסה ז' 02-5401949

"M&M" ביגוד למצב מיוחד,

עזרת תורה רח' עלי הכהן 19 02-5810938

גב' לרנה, טל' 050-4159028 02-5381554

רח' אורבך 12 050-4186338

גב' לוינזון (תופרת), שומרי אמונים 077-2078120

גב' מילמן (תופרת), 050-4180811

גב' אלקלקסי (תופרת), 02-6232664

בני ברק

"במיטבך" רח' השומר 55 03-6393041

"בגדי מלכות" רח' אנילביץ 8 053-3124748

"M&M" ביגוד למצב מיוחד,

רח' ירושלים 31 052-7698234

"M&M" ביגוד למצב מיוחד,

רח' ברסלב 15 050-4134837